

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ**

**TMS/TFRS'LERE GÖRE BANKA İŞLETMELERİNDE
HASILAT UNSURLARI VE BANKACILIK HESAP
PLANININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve GÜNEŞ DEMİRCİ

**Enstitü Anabilim Dalı: İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR

MAYIS - 2019

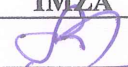
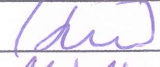

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ

TMS/TFRS'LERE GÖRE BANKA İŞLETMELERİNDE
HASILAT UNSURLARI VE BANKACILIK HESAP
PLANININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Merve GÜNEŞ DEMİRCİ

Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

“Bu tez 31.05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Sena AKPINAR	BASARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Sule YILDIZ	BASARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Neman AKTEC	BASARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	MERVE GÜNEŞ DEMİRCİ
Öğrenci Numarası	:	1660Y04052
Enstitü Anabilim Dalı	:	İŞLETME
Enstitü Bilim Dalı	:	MUHASEBE VE FİNANSMAN
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	TMS/TFRS'LERE GÖRE BANKA İŞLETMELERİNDE HASILAT UNSURLARI VE BANKACILIK HESAP PLANININ İNCELENMESİ
Benzerlik Oranı	:	% 17

İŞLETME ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

31/05/2019

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere gsb@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

31/05/2019

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: DR. ÖĞR. ÜYESİ SEMA AKPINAR

Tarih: 31/05/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Yüksek lisans öğrenimim süresince yardımlarını ve bilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, hocam olmasından çok memnun olduğum, kendisinden bilgisi ve tecrübesiyle çok şey öğrendiğim değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR'a şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca tez yazım sürecinde yardımlarını esirgemeyerek bilimsel ve akademik gelişimime katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Nevran KARACA'ya, Dr. Öğr. Üyesi Zülküf ÇEVİK'e,

Çalışmam boyunca yardımını hiç esirgemeyen değerli arkadaşlarım Yasemin TOPAL'a ve Arş. Gör. Bilge ÖNAL'a,

Bugünlere ulaşmamda maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan ve böyle bir aileye sahip olduğum için kendimi çok şanslı hissetmemi sağlayan değerli annem Ayşe GÜNEŞ'e ve değerli babam Dursun GÜNEŞ'e,

Ve son olarak hem tezin hazırlanması süresince hem de hayatımın her zorluğunda yanımda olan ve beni sürekli motive eden canım eşim Şuayyip Doğuş DEMİRCİ'ye şükranlarımı sunar, teşekkürü bir borç bilirim.

Merve GÜNEŞ DEMİRCİ

31.05.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix

GİRİŞ	1
--------------------	----------

BÖLÜM 1: ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI	3
--	----------

1.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Hakkında Genel Bilgiler	3
---	---

1.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Oluşturulma Süreci	4
--	---

1.2.1. Muhasebe Standartlarının Yasama Yoluyla Kamu Sektörünce Belirlenmesi.	4
--	---

1.2.2 Muhasebe Standartlarının Özel Kesim Düzenleyici Kuruluşlarca Belirlenmesi	4
---	---

1.2.3 Kamu Kesiminin Muhasebe Standartları Belirleme Yetkisini Özerk Bir Kuruluşa Devretmesi	4
--	---

1.2.4. Muhasebe Standartlarına Yön Veren Ülke Modelleri	5
---	---

1.2.5. Muhasebe Standartlarının Yapısı	5
--	---

1.3. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun Oluşumu ve Gelişimi	5
---	---

1.4 Muhasebe Standartlarının Oluşturulmasına Yönelik Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	6
--	---

1.5. TMS 18 Hasılat Standardı	9
-------------------------------------	---

1.5.1 Hasılat Standardının Amacı	11
--	----

1.5.2. Hasılatın Türleri	11
--------------------------------	----

1.5.3. Hasılat Standardı Kapsamına Girmeyen Hasılat Unsurları	12
---	----

1.5.4. Hasılat Kabul Edilmeyen İşlemler	13
---	----

1.5.5. Hasılatın Ölçümü	13
-------------------------------	----

1.5.6. İşlemin Ayrıştırılması	13
-------------------------------------	----

1.5.7. Hizmetlerin Sunumu	14
---------------------------------	----

1.5.8. Faiz, İsim Hakları ve Temettüler	15
---	----

1.6. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı	18
---	----

1.6.1. Standardın Amacı.....	18
1.6.2. Standardın Kapsamı	18
1.6.3. Finansal Tabloları Alma ve Beş Adım Modeli	19
1.6.3.1. Sözleşmenin Belirlenmesi.....	19
1.6.3.2. Edim Yükümlülüklerinin Tanımlanması.....	23
1.6.3.3. İşlem Bedelinin Belirlenmesi.....	25
1.6.3.4. İşlem Bedelinin Edim Yükümlülüklerine Dağıtımı	29
1.6.3.5. Hasılatın Muhasebeleştirilmesi	30
1.6.3.6. Standartla İlgili Diğer Hususlar	33
BÖLÜM 2: BANKALAR MUHASEBESİ.....	40
2.1. Bankaların Tarihsel Gelişimi	40
2.2. Banka Türleri	43
2.3. Bankalarda Muhasebe Uygulamaları	44
2.4. Finansal Raporların Sunumu ve Yayınlanması.....	46
2.5. Bankalar Muhasebesinde Tekdüzen Hesap Planı	47
2.6. Hesap Numaralama Sistemi	53
2.7. Bankalarda Muhasebe Süreci.....	54
2.8. Bankalar Muhasebesinde Tutulması Zorunlu Defterler.....	55
2.9. Bankalarda Hasılat Unsurları	56
2.9.1. Faiz Gelirleri	56
2.9.2. Faiz Giderleri	57
2.9.3. Faiz Dışı Gelirler.....	58
2.9.4. Faiz Dışı Giderler.....	59
2.9.5. Gayri Nakdi Krediler.....	59
2.9.6. Bankalarda Vergiler	59
2.9.7. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	61
2.9.8. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu.....	61

BÖLÜM 3: UYGULAMA	64
3.1. Araştırmanın Amacı	64
3.2. Araştırmanın Kapsamı	64
3.3. Araştırmanın Kısıtları.....	64
3.4. Örnek Uygulamalar	64
3.4.1. Uygulama 1	64
3.4.2. Uygulama 2	71
3.4.3. Uygulama 3	73
3.4.4. Uygulama 4	79
3.4.5. Uygulama 5	82
3.4.6. Uygulama 6	89
3.4.6.1. Havale	89
3.4.6.2. Kiralık Kasa	91
3.4.6.3. Hesap İşletim Ücreti.....	92
3.4.6.4. Müşteri Adına Menkul Kıymet Alım-Satımı Yapma	93
3.4.7. Uygulama 7	95
3.4.8. Uygulama 8	97
3.4.8.1 Kambiyo Karı/Zararı Hesaplanması	98
3.4.8.2 Döviz Hesabı Ay Sonu Değerlemesi.....	100
3.4.8.3 Komisyonlu Efektif Satışı	102
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	106
ÖZGEÇMİŞ	111

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BM	: Birleşmiş Milletler
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standardı
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TP	: Türk Parası
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
USGAAP	: Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri

Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
VUK	: Vergi Usul Kanunu
Y.i.Y.	: Yurt İçi Yerleşik
YP	: Yabancı Para

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye Muhasebe Standartları.....	8
Tablo 2: Hasılat Standardının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi	9
Tablo 3: Hasılat Standardının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi.....	10
Tablo 4: TMS 18 Hasılat Standardı Literatür Taraması.....	16
Tablo 5: TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı Literatür Taraması	37
Tablo 6: TDHP ile Bankacılık Hesap Planı Karşılaştırılması.....	52
Tablo 7: Bankalar Muhasebesinde Aktif ve Pasif Hesaplarının Ayrımı.....	53
Tablo 8: KKDF Oranları	63
Tablo 9: İhtiyaç Kredisi Ödeme Planı.....	65
Tablo 10: Konut Kredisi Ödeme Planı.....	83

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Beş Adım Modeli	19
Şekil 2: Sözleşmenin Belirlenmesi	21
Şekil 3: Edim Yükümlülüklerinin Tanımlanması.....	24
Şekil 4: İşlem Bedelinin Belirlenmesi	28
Şekil 5: İşlem Bedelinin Edim Yükümlülüklerine Dağıtımı	30
Şekil 6: Hasılatın Muhasebeleştirilmesi	33

Tezin Başlığı: TMS/TFRS'lere Göre Banka İşletmelerinde Hasılat Unsurları ve Bankacılık Hesap Planının İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Merve GÜNEŞ DEMİRCİ	Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sema AKPINAR
Kabul Tarihi: 31.05.2019	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 110 (tez)
Anabilimdalı: İşletme	Bilimdalı: Muhasebe ve Finansman
<p>Son 50 yıldır ülkeler arasındaki ekonomik birliklerin oluşturulması, teknolojinin hızla ilerlemesi ve çok uluslu şirketlerin sayısının artması uluslararası ticaretin önemini artırmıştır. Birden fazla ülkede ticaret yapan şirketlerin ve yatırımcıların yatırım yapacağı ülkelerdeki muhasebe sistemini öğrenip şirketler hakkında bilgi sahibi olmaları yatırım kararlarını yavaşlatan bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası ekonomik sistemde tek tip muhasebe sisteminin oluşturulabilme çabaları 1973 senesinden itibaren hız kazanmış ve günümüzde ülkelerin büyük çoğunluğu Uluslararası Muhasebe Standartları'nı sermaye piyasasına işlem gören şirketlerde uygulamaya başlamıştır.</p> <p>Bankacılık sektörü de yapısı itibarıyla sermaye piyasalarında işlem gören şirketlerdir ve bu nedenle Uluslararası Muhasebe Standartları'nı zorunlu olarak ilk uygulayan sektörlerden biridir. Türkiye'de 2007 senesinde bankacılık sektörü için muhasebe standartlarına uyumlu hesap planı uygulamaya konulmuştur. Bankalar 2018 senesine kadar hasılat ile ilgili işlemlerini TMS 18 Hasılat Standardı kapsamında raporlamışlar, 2018 senesinden bu yana TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'nı uygulamaktadırlar.</p> <p>Yapılan bu çalışmada hasılat ile ilgili standartlar bankacılık sektörü açısından incelenmiş olup yeni standardın getirmiş olduğu en büyük yenilik olan beş adım modelinin bankacılık işlemlerinde uygunluğu uygulamalar çerçevesinde incelenmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: TMS 18, TFRS 15, Banka Muhasebesi, Hasılat	

Title of the Thesis: Investigation of Revenue Factors and Account Plan in Banking Companies According to TAS / TFRS	
Author: Merve GÜNEŞ DEMİRCİ	Supervisor: Assist. Prof. Sema AKPINAR
Date: 31.05.2019	Nu. of pages : ix (pre tex) + 110 (main body)
Department: Business	Subfield: Accounting and Finance
<p>In the last 50 years, the formation of economic unions among countries, the rapid progress of technology and the increase in the number of multinational companies have increased the importance of international trade. The fact that the companies and investors doing business in more than one country have learned about the accounting system in the countries where they will invest and that they have information about the companies has emerged as a situation that slows down investment decisions. Efforts to create a uniform accounting system in the international economic system have gained momentum since 1973, and the majority of countries have started to enforce International Accounting Standards in companies that are traded on the capital market.</p> <p>The banking sector is also traded in capital markets. Therefore, it is one of the first sectors to enforce International Accounting Standards. In Turkey, the account plan has been prepared consistent with accounting standards for the banking sector in 2007. Until 2018, banks reported their revenue-related transactions in accordance with TAS 18 Revenue Standard and since 2018 they have been applying TFRS 15 Revenue from Customer Contracts.</p> <p>I n this study, the standards regarding revenue were examined in terms of the banking sector and the suitability of the five-step model, which is the biggest innovation introduced by the new standard, in banking transactions was examined within the framework of practices.</p>	
Keywords: TMS 18, TFRS 15, Accounting of Bank, Revenue	

GİRİŞ

Türkiye’de iki farklı muhasebe sistemi uygulaması bulunmaktadır. Bu sistemler, 1992 yılında yayınlanan 1994 yılında uygulamaya konulan Muhasebe Sistemi Uygulamaları Genel Tebliği (MSUGT) ve 2005 yılından beri önce borsaya kote şirketlerin uyguladığı daha sonra kapsamı genişletilen Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) / Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)’dir. TMS/TFRS’ler Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde uygulamaya konulmuştur. Standartları borsaya kote olan şirketlerin uygulaması zorunlu kılınmış, kalan şirketlerde ise uygulanması isteğe bağlı bırakılmıştır. Hasılat ile ilgili iki adet standart bulunmaktadır. TMS 18 Hasılat Standardı 09.12.2005 tarihinde Resmi Gazete yayınlanmış ve 2006 yılı itibariyle uygulamaya konmuştur. İkinci standart ise TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı’dır. TFRS 15 standardı 09.09.2016 tarihinde yayınlanmış ve 01.01.2018 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuştur.

Bankalar, finansal sistemin yapı taşı oluşturulan kuruluşlardır. Bankaların çalışma prensibi ticari ve üretim işletmelerinden farklıdır ve bankalarda ticarete konu olan varlık paradır. Tasarruf sahiplerinden toplanan mevduatlar kredi kullanmak isteyen kişilere ve kurumlara belli bir ücret karşılığında kullanılmaktadır. Bu farklı yapılarından dolayı 1992 yılında oluşturulan MSUGT bankalara uygun bir hesap planı sağlamamaktadır (MSUGT daha çok ticaret ve üretim işletmelerinin kullanımına uygundur). 26.01.2007 tarihinde 26415 Sayılı Resmi Gazete ile Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK) tarafından ticari ve kalkınma bankaları için oluşturulan “Bankacılık Tek Düzen Hesap Planı ve Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi” oluşturulmuş ve uygulamaya konmuştur. Düzenlemede hesap planı, hesap grupları, hesaplar ve alt hesapları detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Düzenleme yayınlandığı tarihte TMS 18 Hasılat Standardı yayınlanmışken, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı henüz yürürlüğe girmemişti.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, muhasebe standartlarına göre hasılat kavramının kapsamını belirlemektir ve yeni hasılat standardı olan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı’na göre, bankalarda gelir ve hasılat olarak kaydedilen kalemlerin bu kapsama

girip girmediğini tespit etmektir. Muhasebe alanında bankacılık sektörüyle ilgili fazla çalışma bulunmamaktadır. Yapılacak bu çalışma ile literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Literatür incelenmiş ve yapılan bu çalışmanın benzeri herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışma literatürde olan eksikliğin giderilmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca uygulamaya yeni giren TFRS 15 standardının uygulanmasına yer verilmiş ve bu standartla ilgili literatüre katkı sağlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Bankaların faaliyet konusuyla alakalı sıklıkla yaptıkları işlemler, uygulamalar üzerinden irdelenmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkacak gelirin hasılat olarak mı yoksa kazanç olarak mı raporlanacağı tespit edilmiştir. İlgili gelirin TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'nın getirmiş olduğu beş aşamalı modele göre uygulanmasına yer verilmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma üç kısımdan meydana gelmektedir.

İlk kısımda, muhasebe standartlarının ortaya çıkması ile gelişimine kısaca değinilmiştir. Hasılat ile ilgili olarak hazırlanmış olan TMS 18 Hasılat Standardı ve TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı detaylı bir şekilde açıklanmıştır ve ilgili standartlarla alakalı literatürde yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci kısım, bankacılık faaliyetleri ve tarihçesine değinilmiştir. Bankacılık hesap planı ve finansal tabloları incelenmiş, bu tablolarla ilgili hesap sınıfları ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Üçüncü kısımda ise bankaların sıkça yapmış olduğu uygulamalara yer verilerek hasılat ve kazanç unsurlarının ayrıştırılması işlemleri TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'nın getirmiş olduğu "Beş Aşamalı Model" çerçevesinde ortaya konmuştur.

BÖLÜM 1: ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI

Çalışmanın bu bölümünde muhasebe standartlarının tarihsel gelişimine değinilecektir. Standartların öncelikli olarak Dünya’da gelişimi, ardından Türkiye’deki gelişimi açıklanacaktır. Ayrıca muhasebe standartlarına yön veren kuruluşlara değinilecektir. Bölümde öncelikle TMS 18 Hasılat Standardı incelenecektir. Ardından 2018 senesinde yürürlüğe giren TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.1.Uluslararası Muhasebe Standartları Hakkında Genel Bilgiler

Dünyada ekonominin büyümesi ve ülkelerin birbirleriyle olan ticaretinin gelişmesi ortak bir muhasebe dilinin oluşturulması gerekliliğini kaçınılmaz kılmıştır. Oluşturulacak olan bu ortak dilde finansal durum tablosu, gelir tablosu vb. isimlerle adlandırılan finansal tabloların tüm ülkelerde aynı ölçütleri ifade etmesi amaçlanmıştır. Öncelikli olarak çalışma yapan ülkeler Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Fransa ve Almanya olmuştur. Bu ülkeler ulusal muhasebe mevzuatlarını kendilerine uygun olarak hazırlamışlardır ancak çok uluslu şirketlerin bu ülkelerde faaliyet göstermeye başlamasıyla muhasebe açısından bazı sorunlar baş göstermiştir. Bunun en büyük sebebi her ülkenin kendi muhasebe mevzuatını uygulamaya devam etmesidir. Oluşturulması gerekli olan ortak muhasebe dilinin önemi ve asıl amacı bu aşamada anlaşılmıştır. Tüm ülkelerde uygulanmaya başlayacak olan ortak muhasebe dili “muhasebe standartları” olarak adlandırılmaktadır (Kocamaz, 2012: 106). Birden fazla ülkede faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerin sayısındaki artış ve uluslararası sermaye piyasalarının hızla gelişimi muhasebe uygulamalarında uluslararası uyumu zorunlu kılmıştır. Ortaya çıkan muhasebe standartları ve uygulamalarının başarılı olabilmesi için ulusal çapta uyumlaştırmalar gerekli olmaktadır (Kalmış ve Dereköy, 2010: 142). ABD’de 1929 yılı sonrası Amerikan Borsasında ortaya çıkan kayıplar sonucunda Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)’nun oluşturulması muhasebe standartları oluşumunda ilk adım olarak düşünülebilir. Amerika’da ulusal muhasebe standartlarının oluşumu 1973 yılında FASB(Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)’nin kurulması ile başlamıştır. Avrupa Birliği’nde muhasebe ile ilgili düzenlemeler IASC(Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi)’nin 1973 yılında kurulmasıyla başlamıştır. Günümüzde AB ve ABD uluslararası standartların oluşumunda ortak çalışmaktadır (Yarbaşı, 2011: 75).

Muhasebe standartlarını oluşturan ve oluşturmaya devam eden kuruluşlar farklı yapılara sahip olup aşağıda bu kuruluşlar hakkında bilgiler verilmiştir.

1.2. Uluslararası Muhasebe Standartları Oluşturulma Süreci

Bu bölümde uluslararası muhasebe standartlarının oluşumuna yön veren kuruluşlar incelenecektir.

1.2.1. Muhasebe Standartlarının Yasama Yoluyla Kamu Sektöründe Belirlenmesi

Muhasebe standartlarının yasama yoluyla kamu sektöründe belirlenmesi, muhasebe düzenlemelerinin kanun ve yönetmeliklerle belirlenme sürecini ifade etmektedir. Kamunun yasama gücünü kullanarak hazırlamış olduğu muhasebe düzenlemelerini yine kamunun yaptırım gücüyle şirketlere uygulatabilmesi en önemli avantajdır. Çünkü yasama organı tarafından yürürlüğe koyulan muhasebe düzenlemelerinin uygulanmaması durumda cezai yaptırımlar ile şirketlerin düzenlemelere karşı ortaya koyduğu direnç kırılacaktır. Kamu tarafından belirlenen bu düzenlemelerin avantajları olduğu gibi dezavantajları da mevcuttur. En temel dezavantajı yasamanın başında bulunmakta olan siyasi partinin kendi görüşlerinin muhasebe düzenlemelerinde etkin rol oynaması olacaktır. Ayrıca muhasebe düzenlemeleri yapılırken muhasebe alanında etkin kişiler yerine-profesyonel meslek mensupları- siyasi iktidarın belirlemiş olduğu kişiler tarafından yapılması eksikliğe sebep olacaktır (Üstündağ, 2000: 32-33).

1.2.2 Muhasebe Standartlarının Özel Kesim Düzenleyici Kuruluşlarca Belirlenmesi

Muhasebe standartlarının özel kesim düzenleyici kuruluşlarla belirlenmesi, kamu kuruluşlarında belirtilmiş olan dezavantajı ortadan kaldırmaya yardımcı olmaktadır. Muhasebe standartlarıyla ilgilenen etkin kişilerin bu sürece dahil olabilmesi, kamu kuruluşlarında bulunan siyasi baskıyı azaltacaktır (Üstündağ, 2000: 33).

1.2.3 Kamu Kesiminin Muhasebe Standartları Belirleme Yetkisini Özerk Bir Kuruluşa Devretmesi

Kamu kesiminin buradaki amacı yukarıda bahsedilmiş olan sorunları, hükümetin desteği olan bir kuruluşa devrederek bu sorunların üstesinden gelinmesidir. Bu metodu

uygulamakta olan ülkelerden birini örnek vermek gerekirse Avustralya'nın muhasebe standardı oluşturma görevini bir gözetim kuruluşuna devredip kendisinin de yargı desteği vermekte olması söylenebilir. Muhasebe standartları devredilen özerk kuruluş, belirlemiş olduğu standartlar için yargı desteği alacak ve buna bağlı olarak da yaptırım gücü elde edecektir (Üstündağ, 2000: 34).

1.2.4. Muhasebe Standartlarına Yön Veren Ülke Modelleri

Standart modelleri, standart oluşturan coğrafi veya siyasi birlikteliklerden oluşmaktadır. Bunlara örnek olarak İngiliz Amerikan (Anglo Sakson), Kıta Avrupası, Güney Amerika ve Karma Modellerdir. İngiliz Amerikan Modelinde öncelik yatırımcılara bilgi vermek olup vergisel kaygılar ikinci plandadır. Kıta Avrupası Modelinde (Avrupa ülkelerinin çoğu, Japonya, Afrika'daki eski Fransız sömürgeleri) ön planda olan devletin vergi gelirini elde edebilmesidir. Bu nedenle uygulamalar Anglo Sakson Modelinin aksine vergi ağırlıklıdır. Güney Amerika Modelinde enflasyon muhasebesi uygulamaları ön plandadır. Karma Ekonomi Modelinde ise eski Sovyet bloğunun kullanmış olduğu sistemdir. Bu sistemde hem Kıta Avrupası gibi vergi amaçlı hem de Anglo Sakson sistem gibi bilgi amaçlı uygulamalara yer vermektedir (Üstündağ, 2000: 36-37).

1.2.5. Muhasebe Standartlarının Yapısı

Muhasebe standartları özü itibari ile ilke ve kural bazlı olarak ikiye ayrılmaktadır. İlke bazlı standartlar ilkeleri ve standartlar ile ilgili sonuçları ortaya koymaya çalışmaktadır. İlke bazlı standartlarda önemli olan muhasebeye konu olan işlemlerin özünü yansıtmaya prensip edilmesidir. Uluslararası muhasebe standartları ilke bazlı standartlardır. Kural bazlı standartta ise tüm uygulamalarla ilgili detaylı düzenlemeleri kapsamaktadır. Kural bazlı standartlarda en temel örnek Amerikan Muhasebesi Standartlarıdır (İbiş ve Özkan, 2006: 30).

1.3. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunun Oluşumu ve Gelişimi

Muhasebe standartlarının uluslararası seviyede geçerli olabilmesi için en çok çalışmayı Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) yapmaktadır. Bu kurul, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standard Committee-IASC)'nin devamı niteliğinde bir kuruluştur. 1973 senesinde IASC; Fransa, Hollanda,

Almanya, Kanada, İngiltere, ABD, Avustralya, Meksika, İrlanda ve Japonya ülkelerinin toplanarak aralarında imzaladıkları anlaşmanın sonucunda kurulmuştur. IASC'nin kurulmasının amacı, muhasebe standartlarının herkes tarafından ortak bir paydada buluşması yani finansal tabloların açık, şeffaf, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir bilgiler niteliğinde olmasıdır. Böylelikle muhasebe standartlarının uluslararası seviye çıkarılması ve yakınlaştırılması hedeflenmiştir. 2001 senesinde yeniden yapılan bu komiteye IASB adı verilmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları(UMS) 'nın ise yeni adı IASB'nin bundan sonra çıkaracağı standartları niteleyen UFRS olmuştur (Parlakkaya, 2004: 123).

Uluslararası uyumlaştırma yapan kuruluşların en önemlisi IASB'dir. Çalışma yapan diğer kuruluşlar (OECD, IOSCO, BM ve AB) muhasebede standartlar koyma yetkilerini IASB'ye bırakmış olmaları bu kuruluşun en önemlisi olduğunun göstergesi olarak kabul edilir. 2002 senesinde anlaşma imzalamış olan IASB ile bir diğer öncü kuruluşlardan biri sayılan ABD Finansal Muhasebe Standartları Kurulu(Financial Accounting Standard Board-FASB) aralarındaki farkların 2005 senesinin başına kadar yapılanmasına, böylelikle uluslararası düzeyde uyumlaşmanın gerçekleşmesine karar vermişlerdir (Parlakkaya, 2004: 125). 2019 yılı itibariyle Dünya üzerindeki ülkelerin % 87'si UFRS'leri ulusal halka açık şirketlerinde zorunlu olarak uygulamaya başlamışlardır (IFRS, 2019).

1.4 Muhasebe Standartlarının Oluşturulmasına Yönelik Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Avrupa Birliği aday statüsünde bulunan Türkiye, AB'nin UFRS'yi benimsemesiyle birlikte muhasebe standartları alanında çalışmalar yapmaya başlamış, uyumlaştırma sürecine girmiştir. Türkiye'de ilgili kuruluşlardan SPK ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) muhasebe ve denetim konusunda uyumlaştırma çalışmaları yapan kuruluşlardır (Parlakkaya, 2004: 136).

Muhasebe standartlarının oluşturulması Türkiye'de kamunun desteği ile uygulama alanı bulmuştur (Başpınar, 2004: 46). Çalışmalar politik açıdan yakın olunan ülkelerin standartları örnek alınarak yapılmıştır (Üstündağ, 2000: 52). Türkiye muhasebe

standartları oluşturulurken öncelikle Fransa ve Almanya'dan ardından ABD ve AB'den son olarak da UMS ve UFRS'lerden etkilenilmiştir (Başpınar, 2004: 46).

Türkiye'de muhasebe standartlarıyla ilgili çalışmaları; Maliye Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar, Türk Standartları Enstitüsü, İktisadi Devlet Teşekkülleri Yeniden Düzenleme Komisyonu, Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye Bankalar Birliği tarafından yapılmıştır. Muhasebe kurallarını belirlenmesi sebebiyle mesleğin en yüksek kurumu Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), 1989 senesinde çalışma başlatmıştır. TÜRMOB 1994'te Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) oluşturmuştur. Bu kurulun oluşturulma sebebi muhasebede tekdüzeliği sağlamaktır. 14 Nisan 1996'da toplanmış olan TMUDESK on bir adet muhasebe standardını Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) adını vererek oybirliğiyle kabul etmiştir. Bu kurul muhasebenin temel kavramlarına ve Türkiye'de bulunan işletmelerin yapısına uygun olmasına dikkat ederek Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS)'ni birebir aynı şekilde Türkçe'ye çevirmişler böylece Türkiye Muhasebe Standartları'nı oluşturmuşlardır (Yılmaz, 2007: 142-143; Aktaran Akdoğan, 2007: 101-102).

1999 senesinde 2499 Sayılı Sermaye Piyasaları Kanunu'na yapılan ekleme ile TMSK'nin oluşturulmasına karar verilmiştir ve 4487 Sayılı Kanun ile TMSK kurulmuştur ve 7 Mart 2002 tarihinde faaliyete başlamıştır. TMSK'nin amacı Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu muhasebe standartlarını hazırlamak ve yayınlamaktır. TMSK faaliyeti süresince; bir kavramsal çerçeve, otuz sekiz standart ve yirmi bir adet standart yorumunun çevirisini yaparak Resmi Gazete'de yayınlamış ve böylelikle standartların yürürlüğe girmesini sağlamıştır (Kocamaz, 2012: 111). TMSK 2011 yılına kadar standartlarla ilgili güncellemeleri yapmıştır ve Kamu Gözetim Kurumu'nun kurulmasıyla kurulun görev süresi dolmuştur.

02.11.2011 tarihinde 660 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurulmuştur. Bu kurum muhasebe ve denetim ile ilgili hazırlanan ulusal ve uluslararası muhasebe standartlarının hazırlanması ve yürürlüğe konulması ile ilgili çalışmaları yürütmektedir. Tablo 1'de 2019 yılı itibarıyla yürürlükte bulunan TMS ve TFRS'ler gösterilmektedir:

Tablo 1
Türkiye Muhasebe Standartları

TMS 1 FİNANSAL TABLOLARIN SUNULUŞU
TMS 2 STOKLAR
TMS 7 NAKİT AKIŞ TABLOSU
TMS 8 MUHASEBE POLİTİKALARI, MUHASEBE TAHMİNLERİNDE DEĞİŞİKLİKLER VE HATALAR
TMS 10 RAPORLAMA DÖNEMİNDEN SONRAKİ OLAYLAR
TMS 12 GELİR VERGİLERİ
TMS 16 MADDİ DURAN VARLIKLAR
TMS 19 ÇALIŞANLARA SAĞLANAN FAYDALAR
TMS 20 DEVLET TEŞVİKLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE DEVLET YARDIMLARININ AÇIKLAMASI
TMS 21 KUR DEĞİŞİMİNİN ETKİLERİ
TMS 23 BORÇLANMA MALİYETLERİ
TMS 24 İLİŞKİLİ TARAF AÇIKLAMALARI
TMS 26 EMEKLİLİK FAYDA PLANLARINDA MUHASEBELEŞTİRME ve RAPORLAMA
TMS 27 BİREYSEL FİNANSAL TABLOLAR
TMS 28 İŞTİRAKLERDEKİ VE İŞ ORTAKLIKLARINDAKİ YATIRIMLAR
TMS 29 YÜKSEK ENFLASYONLU EKONOMİLERDE FİNANSAL RAPORLAMA
TMS 32 FİNANSAL ARAÇLAR: SUNUM
TMS 33 HİSSE BAŞINA KAZANÇ
TMS 34 ARA DÖNEM FİNANSAL RAPORLAMA
TMS 36 VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ
TMS 37 KARŞILIKLAR, KOŞULLU BORÇLAR VE KOŞULLU VARLIKLAR
TMS 38 MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR
TMS 39 FİNANSAL ARAÇLAR: MUHASEBELEŞTİRME VE ÖLÇME
TMS 40 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER
TMS 41 TARIMSAL FAALİYETLER
TFRS 1 TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARININ İLK UYGULAMASI
TFRS 2 HİSSE BAZLI ÖDEMELER
TFRS 3 İŞLETME BİRLEŞMELERİ
TFRS 4 SİGORTA SÖZLEŞMELERİ
TFRS 5 SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN DURAN VARLIKLAR VE DURDURULAN FAALİYETLER
TFRS 6 MADEN KAYNAKLARININ ARAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ
TFRS 7 FİNANSAL ARAÇLAR: AÇIKLAMALAR
TFRS 8 FAALİYET BÖLÜMLERİ
TFRS 9 TFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR (2017 SÜRÜMÜ)
TFRS 10 KONSOLİDE FİNANSAL RAPORLAR
TFRS 11 MÜŞTEREK ANLAŞMALAR
TFRS 12 DİĞER İŞLETMELERDEKİ PAYLARA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR
TFRS 13 GERÇEĞE UYGUN DEĞER ÖLÇÜMÜ
TFRS 14 DÜZENLEMeye DAYALI ERTELEME HESAPLARI
TFRS 15 MÜŞTERİ SÖZLEŞMELERİNDEN HASILAT
TFRS 16 KİRALAMALAR

Kaynak: Kamu Gözetim Kurumu, www.kgk.gov.tr (Erişim Tarihi: 11.04.2019)

2019 yılı itibariyle yürürlükte olan TMS sayısı yirmi beş adet, TFRS sayısı ise on altı adettir. Hasılat ile ilgili 2018 yılında TMS 18 Hasılat Standardı yürürlükten kaldırılmış ve yerine TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı yürürlüğe konulmuştur.

TFRS 15 standardını incelemeye başlamadan önce TMS 18 Hasılat Standardının incelemesi yapılacak ve bankalar açısından iki standart arasında uygulamada farklılıkların olup olmadığına bakılacaktır.

1.5. TMS 18 Hasılat Standardı

Finansal raporlar, ortakların ve işletme yöneticilerinin işletme hakkında bilgi edindikleri ve bu bilgiyi karar alma sürecinde kullandıkları en önemli araçlardır. Finansal raporların hazırlanma sürecinde birden çok yerden veri alınır ve bunların arasında en önemli veri hasılattır.

TMS 18 Hasılat Standardı, 9 Aralık 2005 tarihli ve 26018 Sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir. Standarda 2008 ila 2012 yılları arasında 8 defa güncelleme yapılmıştır. 2012 yılından sonra yürürlükten kalktığı 2018 yılına kadar başka bir güncelleme yapılmamıştır.

Hasılat standardının oluşumu ile ilgili tarihsel süreç aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2
Hasılat Standardının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Yıl	Düzenleme
1982	IAS 18 Hasılat (Revenue) Standardına IASC tarafından son hali verildi.
1984	IAS 18 Hasılat Standardı yürürlüğe girdi.
1993	IAS 18 Hasılat Standardı revize edildi.
1995	IAS 18 Hasılat Standardının 1993'te revize edilen hali yürürlüğe girdi.
2002	IASB, yeni bir hasılat standardı hazırlanması projesini gündemine aldı.
2014	IFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat (Revenue <u>from</u> Contracts with Customers) Standardı yayımlandı. Yürürlük tarihi, 1 Ocak 2017 olarak belirlendi.
2015	IFRS 15'in yürürlük tarihi 1 Ocak 2018'e ertelendi.
2018	IAS 18 Hasılat Standardı yürürlükten kaldırıldı.

Kaynak: Ataman ve Cavlak, 2017: 406 türetilmiştir.

Tablo 2'den görüleceği üzere standart 1982 yılında tamamlanmış, 1984 yılında yürürlüğe girmiştir. Standardı IASC hazırlamıştır. 2001 yılında IASC'nin IASB'ye dönüşümüyle yeni bir hasılat standardı için çalışmalara başlanmıştır. Bu yeni standart, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardıdır ve 2014 yılında tamamlanmış

olup 2018 yılı itibariyle yürürlüğe girmiştir. Böylece TMS 18 Hasılat Standardı otuz dört yılın sonunda yürürlükten kaldırılmıştır.

Standardın Dünyadaki tarihsel gelişimine bağlı olarak Türkiye’de de tarihsel gelişim yaşanmıştır. Tablo 3’te görüleceği gibi Türkiye’de ilk zamanlar çeşitli kurumlar Hasılat Standardı’nı yayınlamış zamanla tek bir kurumun yetkisi ile standartlar yayınlanmaya devam etmiştir (Ataman ve Cavlak, 2017: 406). Aşağıdaki tabloda Hasılat Standardı’nın Türkiye’deki tarihsel gelişimi gösterilmiştir:

Tablo 3

Hasılat Standardının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Yıl	Düzenleme
1997	TMUDESK tarafından IAS 18 ile uyumlu TMS 4 Satışlar ve Diğer Olağan Gelirler Standardı yayımlandı.
2003	SPK tarafından IAS 18 ile uyumlu Kısım 5 Hasılat Standardı yayımlandı. (2008 yılında Kurul tarafından yayımlanan tüm standartlar yürürlükten kaldırıldı.)
2005	TMSK tarafından TMS 18 Hasılat Standardı yayımlandı.
2008- 2012	8 defa güncelleme yapıldı.
2016	KGK tarafından TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı yayımlandı. Yürürlük tarihi, 1 Ocak 2018 olarak belirlendi.
2018	TMS 18 Hasılat Standardının yürürlükten kaldırıldı.

Kaynak: Ataman ve Cavlak, 2017: 407 türetilmiştir.

TMS 18 Hasılat Standardı, tüm işletmeler tarafından kullanılması planlanan bir standarttır. Standart ile işletmelerin finansal tablolarının doğru ve gerçeğe uygun bir şekilde gösterilmesi planlanmaktadır (Kalmış ve Dereköy, 2010: 142). İşletmeler ticari hayatta varlıklarını sürdürebilmek için kâr amacı olsa da olmasa da birtakım gelirlere ve giderlere katlanmak mecburiyetindedirler. Burada önemli olan ve önceliği olan gelir kalemleridir ve buna bağlı olarak işletmelerin geliri elde etmek için gider kalemlerine katlanması kaçınılmaz sayılmaktadır. İşletmelerin gelir kalemini doğru bir şekilde tanımlaması, etkinliğinin kontrol edilebilmesi ve izlenebilmesi için oldukça önem taşımaktadır (Karabınar, 2011: 3).

Gelir

TDK Büyük Türkçe Sözlükte yapılan gelir tanımı “Her tür hak ve işlerle taşınır ve durağan mallardan sağlanan yararlar.(Aylık, ürem, kira, özel gelir vb. gibi).” şeklindedir.

TMS 18 Hasılat Standardında tanımı “*Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve*de, hesap dönemi boyunca, sermayedarların katkılarıyla ilgili olanlar dışındaki nakit girişleri veya varlıklardaki artışlar veya borçlardaki azalışlar olarak özkaynaklarda artışa neden olan ekonomik faydalardaki artışlar.” şeklinde ifade edilirken TFRS Kavramsal Çerçeve’de 4.25 paragrafında yer almakta olan gelir kavramı tanımı “*Muhasebe döneminde, ekonomik yararlar da işletme bünyesine varlık girişi veya diğer şekillerdeki varlık çoğalmaları sonucundaki artışı veya özkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışındaki kalemlerde artış meydana getiren borçlardaki azalmayı ifade eder.*” şeklinde olmaktadır (Karabınar, 2011: 4).

1.5.1 Hasılat Standardının Amacı

Bu standardın amacı söz konusu hasılatın ne zaman muhasebeleştirileceğinin belirlenmesidir.

1.5.2. Hasılatın Türleri

Hasılat standardı aşağıda belirtilmiş olan işlemler ve olaylar sebebiyle kaynaklanmış bulunun hasılatın muhasebeleştirilmesinde uygulanmaktadır.

- a) Mal satışları
- b) Hizmet sunumları ve
- c) İşletme varlıklarının başkaları tarafından kullanılmasından sağlanan faiz, isim hakkı ve temettülerdir.

Bu kavramların tanımları TMS 18 Hasılat Standardında aşağıdaki gibi yapılmıştır:

Mallar: Satım maksadıyla şirket tarafından üretimi yapılan mamulleri ve alım satım amacıyla elde tutulan ticari mal gibi şirket tarafından yeniden satılmak üzere satın

alınan ticari malların veya satım maksadıyla elde tutulan arsa ve diğer gayrimenkulleri kapsar.

Hizmet Sunumu: Şirket tarafından sözleşmeye bağlı olarak yapılan üzerinde anlaşmaya varılmış olan durumları içerir. Hizmetler birden fazla dönemi kapsayabilir. Hizmetlerin sunumuyla alakalı, proje yöneticileri ve mimarların sunduğu hizmetler gibi, bazı sözleşmeler direkt inşaat sözleşmesiyle alakalıdır. İlgili sözleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan hasılat “TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri” Standardı kapsamındadır.

Faiz: Nakit veya benzerlerinin kullandırılmasından ya da şirketlere borçlanılmış tutarlar üzerinden talep edilenler.

İsim Hakları: Patent, ticari marka, telif hakkı, yazılım programları gibi uzun vadeli şirket varlıklarının kullandırılması karşılığında talep edilenler.

Temettüler: Ortaklara sahip oldukları belli tertip sermaye ile doğru orantılı bir şekilde dağıtılan karlar.

1.5.3. Hasılat Standardı Kapsamına Girmeyen Hasılat Unsurları

TMS 18 Hasılat Standardına göre kapsama girmeyen hasılat unsurları md.6’da aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- a) Finansal kiralama sözleşmeleri
- b) Özkaynak yönetimi ile muhasebeleştirilen yatırımlardan sağlanan temettüler
- c) “TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri” kapsamındaki sigorta poliçeleri
- d) Finansal varlık veya finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerindeki değişimler veya bunların elden çıkarılması
- e) Diğer dönen varlıkların değerindeki değişimler
- f) Tarımsal faaliyetlere ilişkin canlı varlıkların ilk defa muhasebeleştirilmesi veya gerçeğe uygun değerindeki değişimler
- g) Tarımsal ürünlerin ilk defa kayda alınması
- h) Madencilik faaliyetlerinden elde edilen hasılat

1.5.4. Hasılat Kabul Edilmeyen İşlemler

Şirketin sadece, kendi namına almış olduğu veya alacak olduğu brüt ekonomik yararlar hasılat olarak kabul edilir. Bunun dışında kalan, işletmenin devlet namına tahsilatını gerçekleştirdiği satış, hizmet, katma değer vergisi gibi tutarlar hasılatı dahil edilmez (TMS 18 md. 8).

1.5.5. Hasılatın Ölçümü

Standartta göre hasılat şirketin aldığı ya da alacağı bedelin gerçeğe uygun değer ile ölçülmesi suretiyle hesaplanır. Bir işlemten ortaya çıkan hasılat tutarı genel olarak şirket ile mal veya hizmeti satın alacak veya kullanacak kişiler arasında yapılacak sözleşme ile belirlenir. Hasılat, şirket tarafından yapılan iskontoları göz önünde bulundurarak aldığı veya alacağı tutarın gerçeğe uygun değeri ile ölçülür (TMS 18 md. 9-10). Şirket tarafından satılan mal veya hizmetlerin benzer özelliklere ve kıymete sahip varlıklarla takas edilmesi hasılat olarak değerlendirilmez. Farklı niteliklere sahip mal veya hizmetlerin takası ise hasılat unsurudur (TMS 18 md. 12).

1.5.6. İşlemin Ayırıştırılması

Standartta yer alan muhasebeleştirme ilkeleri genel olarak her işleme ayrı uygulanmaktadır. Fakat bazı hallerde, muhasebeleştirme ile ilgili ilkelerin, işlemin özünü yansıtabilmesi açısından tek bir işlemin ayrıştırılabilir kısımlarına ayrı ayrı uygulanması gerekmektedir. Buna rağmen birbiriyle ilişkili işlemler serisini bütün olarak değerlendirilemediği hallerde muhasebeleştirme ilkeleri birden fazla işleme birlikte uygulanır (TMS 18 md. 13). Hasılatın hangi işlem ile oluştuğunu analiz edebilmek için satış sözleşmesinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Sözleşme işlemi gerçekleştiren tarafların yapmak zorunda oldukları işlemleri içermektedir. Şayet sözleşmenin birden fazla bileşeni olduğu gözlemlenirse, standart bu bileşenlerin hepsine ayrı ayrı uygulanmalıdır. Bu şekilde hasılat tutarı da bileşenler arasında pay edilerek muhasebeleştirilecektir. Hasılat içeren bir sözleşmenin birden fazla bileşene sahip olup olmadığı incelenirken, muhasebenin özün önceliği kavramı göz önünde bulundurulmalıdır. Sözleşmenin şeklinden önce içeriğinin ve bileşenlerinin birbiriyle ilişkilerinin incelenmesi gereklidir (Özkan, 2007: 68 - 69).

Hasılat standardı mal ve hizmet satışıyla ilgili düzenlemelere yer vermektedir. Çalışmanın konusu bankalar olması ve bankaların da hizmet işletmesi olması sebebiyle mal satışlarına değinilmeyecektir.

1.5.7. Hizmetlerin Sunumu

Hizmetin sunumu ile ilgili bir işlemin sonucunun güvenilir şekilde ölçülebildiği hallerde, işlemle alakalı hasılat tutarı ilgili dönemin sonunda tamamlanma seviyesine göre finansal tablolara aktarılır. Aşağıda belirtilen koşulların hepsinin olduğu durumlarda hasılatın güvenilir biçimde tahmin edilebileceği kabul edilmektedir. Bu koşullar (TMS 18 md. 20);

- Hasılat ile ilgili ortaya çıkacak tutarın güvenilir bir şekilde ölçülmesi,
- İşleme ait ortaya çıkması muhtemel ekonomik faydanın şirket tarafından elde edilecek olması,
- Raporlama dönemi sonunda işlem ile ilgili tamamlanma derecesi ölçümünün güvenilir olması ve
- Şirket tarafından işlem ile ilgili katlanılacak maliyetlerle birlikte işlemin sonuca ulaşması için gerekli olan maliyetlerin birlikte güvenilir biçimde ölçülmesi.

Yapılan işleme ait tamamlanma derecesi göz önünde bulundurularak muhasebeleştirilmesine “Tamamlama Yüzdesi Yöntemi” denilmektedir. Bu yöntemde hasılat, hizmetin gerçekleştirildiği dönemde finansal tablolarda raporlanır ve bu sayede bir dönemde gerçekleştirilen hizmet ve performansla ilgili bilgi sağlanır (TMS 18 md. 21). Hasılat ekonomik faydanın işletme tarafından elde edilmesi olası olduğunda finansal tablolara yansıtılır. Fakat daha önceden hasılat olarak muhasebeleştirilmiş bir işlemde tahsilat sıkıntısı ortaya çıkması halinde hasılatın düzeltilmesi yerine gider olarak yazılması gerekmektedir (TMS 18 md. 22).

Güvenilir tahminlerin bulunabilmesi için yapılan işlemin karşı taraf ile aşağıda belirtilen hususlarda anlaşmaya varılması durumunda söz edilebilir. Bu durumlar:

- Sunulacak hizmet ve alınacak hizmet ile ilgili tarafların yaptırımı bağlanmış hakları,
- Hizmet bedeli,
- Ödeme şekli ve koşulları.

Şirketlerde etkili bir mali bütçe ile raporlama sisteminin bulunması gerekmektedir. Şirket, hizmet ve sunumunu sürdürürken hizmetle ilgili hasılat tahminini kontrol eder ve gerekli görmesi durumunda değiştirir. Tahminlerin bu şekilde düzeltilmesi işlemlerin sonuçlarının güvenilirliğini bozmaz (TMS 18 md. 23). Hizmet sunumuna ait hasılatın güvenilir biçimde ölçümünün mümkün olmadığı hallerde, hasılat yalnızca hizmet ile ilgili finansal tablolara yansıtılmış giderlerin geri kazanılabilir tutarı kadardır (TMS 18 md. 26). İşlemin başlangıç evresinde, işlemin sonucunun güvenilir şekilde tahmin edilmesi mümkün olmayabilir. Fakat şirketin katlanmış olduğu maliyetlerini geri kazanması ihtimali söz konusudur. Bu durumda hasılat, sadece geri kazanılabilecek maliyet bedeli kadar finansal tablolara aktırılır. İşlem tutarının güvenilir bir şekilde ölçülemediği hallerde kâr finansal tablolara aktarılmaz (TMS 18 md. 27). İşlem sonucunun güvenilir şekilde bilinemediği ve işlemle alakalı şirketin katlanmış olduğu maliyetleri geri kazanmasının ihtimal dahilinde bulunmadığı hallerde, hasılat finansal tablolara aktarılmaz ve katlanılan maliyetler gider olarak muhasebeleştirilir (TMS 18 md. 28).

1.5.8. Faiz, İsim Hakları ve Temettüler

İşletmelerin varlıklarını başkalarına kullandırmasından sağlanan faiz, isim hakları ve kar payları getirileri işlemle ilgili ekonomik faydaların işletme tarafından elde edilmesinin muhtemel olması ve hasılat tutarının güvenilir biçimde ölçülebilir olması halinde aşağıda belirtilen esaslar çerçevesinde muhasebeleştirilir (TMS 18 md. 29-30):

- Faiz gelirleri etkin faiz yöntemine göre,
- İsim hakları ilgili sözleşmenin özü dikkate alınarak tahakkuk esasına göre,
- Kar payı getirileri hissedarların tahsil etme hakları ortaya çıktığı anda muhasebeleştirilir.

Yukarıda TMS 18 Hasılat Standardı ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Aşağıdaki tabloda literatür taramasına yer verilmiştir:

Tablo 4**TMS 18 Hasılat Standardı Literatür Taraması**

Yazar	Yıl	Çalışma Konusu ve Ulaşılan Sonuç
Özkan	2007	TMS 18 Hasılat standardı ile ABD’de hasılat ile ilgili bulunan düzenlemeleri incelemiş ve standartta yer alan “işlemin ayrıştırılması” ile ilgili açıklayıcı bilgiler vermiştir.
Şenel	2009	TMS 18 Hasılat standardını, mal satışından doğan hasılatı, bugünkü değeri ve gerçeğe uygun değeri açıklamıştır. Ayrıca peşin mal alımı ile vadeli mal satımı arasındaki farklar örnekler üzerinden açıklanmıştır.
Kalmış ve Dereköy	2010	Hasılat standardını, gelir ve karların muhasebeleştirilme yöntemlerini açıklamışlardır. Çalışmanın uygulama kısmında mal satımı ile ilgili TMS 18 ve TDHP arasındaki farklılıkları karşılaştırmışlardır.
Özulucan ve Özdemir	2010	Akıllı kartlar (yemek kartları) ile yapılan işlemlerin hasılat standardı kapsamında muhasebeleştirilme esaslarını örnekler yoluyla açıklamışlardır.
Badem	2012	Senetsiz mal satımında muhasebe standartları ve tek düzen hesap planı arasında ortaya çıkan farklılıkları ve ertelenmiş vergi ile ilgili düzenlemeleri örnekler üzerinden incelemiştir.
Özyürek	2012	Hasılat standardını açıklamış ve mal satışı ile ilgili örneklere yer vermiştir.
Dursun ve Yalnız	2013	Borsaya kote bir konaklama işletmesinin konsolide finansal tablolarında TMS 18 Hasılat standardı ile ilgili bilginin mevcudiyetini araştırmışlardır. Çalışmada verilmesi gereken bilgilerin sınırlı düzeyde verildiği sonucuna ulaşmışlardır.
Aygün	2014	Hasılat ve stoklar standartlarını incelemiştir. Çalışmada standartlara ve ulusal vergi kanunlarına göre forfaiting işlemlerini incelemiş ve standarda göre yapılması gereken muhasebe kayıtlarıyla ilgili örnekler vermiştir.

Tablo 4'ün Devamı

Yücenurşe n vd.	2014	Hasılat standardını mal satışı açısından incelemişler ve standartta belirtilen özellikli durumlar hakkında muhasebe örnekleri vermişlerdir.
Ağsakal ve Baral	2016	Dış ticaret işlemlerini TMS 2 Stoklar ve TMS 18 Hasılat standardı kapsamında incelemişlerdir. Dış ticarete mal alım satımı ile ilgili muhasebeleştirme örnekleri vermişlerdir.
Atasel ve Gerekan	2016	Çalışmalarında telekomünikasyon sektörüne özgü aktivasyon ücretleri ve ekipmanlar, garantiler, müşteri sadakat programı (hediye puanlar) vb. işlemleri TMS 18 Hasılat standardına göre nasıl muhasebeleştirileceğini incelemişlerdir.
Gökgöz ve Özdemir	2015	Dış ticarete teslim ve ödeme şekillerinin hasılat standardı kapsamında incelemiştir. Çalışmada mal satışlarını alıcı ve satıcı açısından örnekler vererek açıklamışlardır.
Mert ve Baş	2016	Hasılat standandı kapsamında factoring işlemlerini incelemişlerdir. Çalışmada vade farkları, satış bedelinin ayrıştırılması ve faiz geliri ile ilgili bilgiler verilmiş ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili örnekler verilmiştir.
Yıkılmaz vd.	2016	Hasılat kavramını TMS ve VUK açısından farklılıklarını inceledikleri çalışmalarında muhasebe meslek mensuplarının uygulamalar arasındaki farklılıklar üzerine bilgi düzeyini ölçmüşlerdir. Çalışmada meslek mensuplarının hasılat standardı hakkında bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varmışlardır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde hasılat standardının bankacılık sektöründe kullanımı ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

TMS 18 Hasılat Standardı ile ilgili yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde genel olarak mal satışı ile ilgili çalışmaların ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir.

TMS 18 Hasılat Standardı 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlükten kalkmış, yerine TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı yürürlüğe girmiştir. Çalışmanın bu bölümünde TFRS 15 anlatılacaktır.

1.6. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı

9 Eylül 2016 tarihli ve 29826 Sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı, bazı alanlarının yetersiz olması ve açık kalması sebebiyle 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla TMS 18 Hasılat Standardı ve TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı yerine yürürlüğe girmiştir. Çalışmanın bu bölümünde standart detaylı şekilde incelenecektir.

1.6.1. Standardın Amacı

Bu standardın amacı işletmenin müşteri ile yapılan bir sözleşmeden doğan hasılatın ve nakit akışlarının niteliği, tutarı, zamanlaması ve belirsizliğine ilişkin faydalı bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına raporlanmasında işletmenin uygulaması gereken ilkeleri düzenlemektedir (TFRS 15 md. 1). İşletmenin bu amacı gerçekleştirebilmesi için müşterilerine taahhüt ettiği mal ve hizmetlerin devredilmesi durumunda hak kazanmayı beklediği bedeli hasılat olarak finansal tablolara yansıtılmalıdır. İşletmenin bu standardı benzer özellikteki ve durumdaki sözleşmeleri tutarlı olarak uygular. Standarda göre yapılan her sözleşmenin ayrı olarak muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Ancak benzer özelliklere sahip bir portföye standardın uygulanması durumunda sözleşmelerin ayrı ayrı muhasebeleştirilmesiyle tüm portföy uygulanması arasında önemli bir farklılık bulunmaması durumunda işletme, kolaylaştırıcı bir uygulama olarak, standardı söz konusu portföye uygulayabilir (TFRS 15 md. 2-4).

1.6.2. Standardın Kapsamı

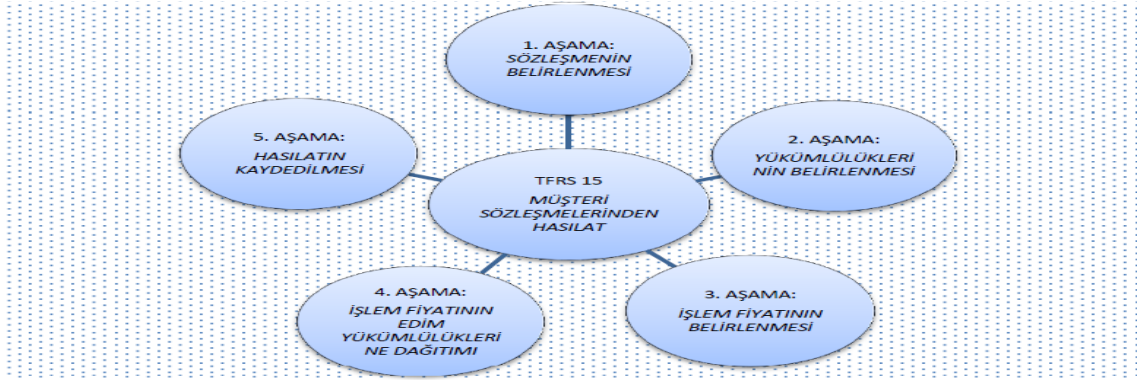
İşletme TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı kapsamındaki kira sözleşmeleri, TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri Standardı kapsamındaki sigorta sözleşmeleri, TRFS 9 Finansal Araçlar, TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar, TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar, TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar, TMS 28 İştiraklerdeki Ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar kapsamındaki finansal araçlar ve diğer sözleşmelerden dayalı hak ve hükümlülüklere

uygulanmaz. Aynı iş alanında faaliyet gösteren şirketler arasındaki müşterilere satışları kolaylaştırmak adına parasal olmayan işlemlere de uygulanmaz (TFRS 15 md. 5).

Bir sözleşmenin TFRS 15 kapsamında değerlendirilebilmesi için sözleşmenin karşı tarafının müşteri olması gerekmektedir. Standarda göre müşteri; bir işletmenin olağan faaliyetleri sonucunda oluşan mal veya hizmetlerin, bir bedel karşılığında elde etmek amacıyla şirketle sözleşme yapan taraftır (TFRS 15 md. 6).

1.6.3. Finansal Tabloları Alma ve Beş Adım Modeli

TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının getirdiği yeni uygulama hasılatın beş adımda belirlenerek finansal tablolara alınmasıdır. Bu beş adım aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 1: Beş Adım Modeli

Kaynak: Demirkol, 2018: 421

Şekil 1’de görüldüğü üzere hasılatın ilk aşamasında sözleşmenin belirlenmesi gelmektedir. Bu aşamanın ardından ikinci aşama olan yükümlülüklerin belirlenmesi gelir, üçüncü aşama olarak işlem fiyatının belirlenmesi, dördüncü aşama işlem fiyatının edim yükümlülüklerine dağıtımı ve son aşama olarak hasılatın kaydedilmesi gelmektedir.

1.6.3.1. Sözleşmenin Belirlenmesi

İşletmenin müşterisiyle yaptığı bir sözleşmede aşağıda belirtilen beş şartın sağlanması durumunda sözleşme hasılat olarak muhasebeleştirilir. Bu şartlar (TFRS 15 md. 9):

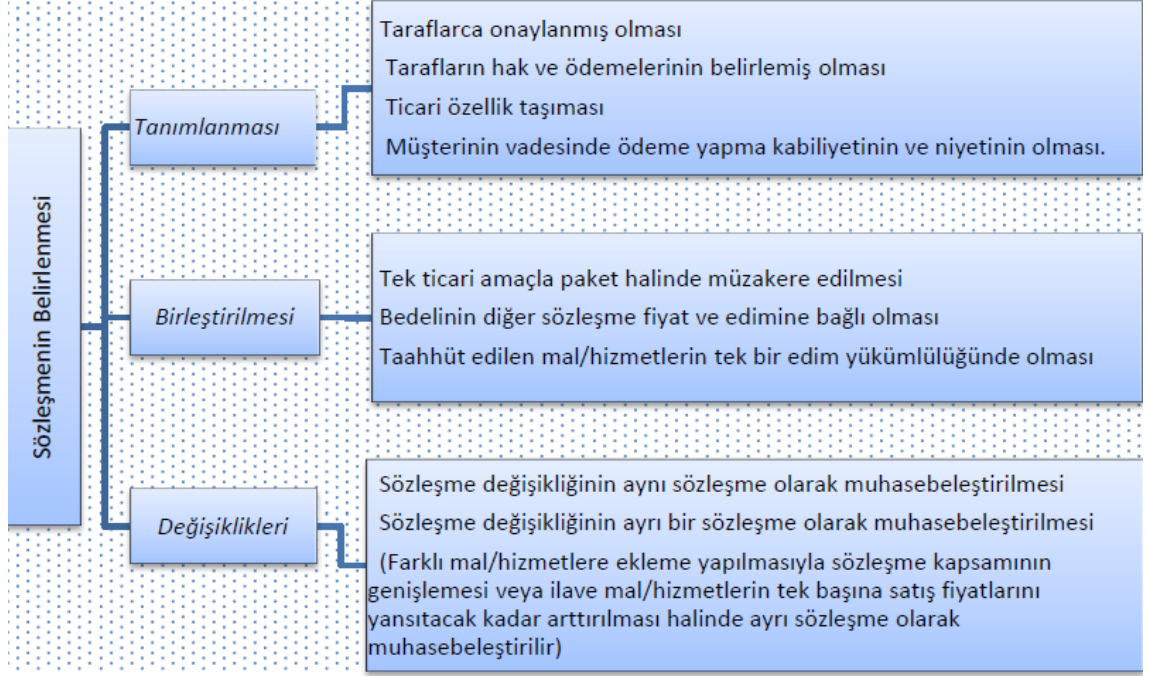
- Sözleşmeye taraf olanlar sözleşmeyi (yazılı, sözlü veya diğer ticari teamüllere uygun olarak) onaylamış ve kendi edimlerini yerine getirmeyi taahhüt etmiştir,
- İşletme devredilecek mal ve hizmetlerle ilgili iki tarafta haklarını tanımlayabilmektedir,
- İşletme, devredilecek mal veya hizmetler için yapılacak ödeme koşullarını tanımlayabilmektedir,
- Sözleşmenin özü itibariyle ticari nitelikte olması gerekmektedir,
- İşletmenin müşteriye devredilecek mal ve hizmetler karşılığında elde edeceği bedeli tahsil etmesinin muhtemel olması gerekmektedir.

Standartta belirtilen sözleşme tanımı birden fazla taraf arasında gerçekleştirilen hukuken icra edilebilir hükümlülükler doğuran bir anlaşmadır. Sözleşme taraflar arasında yazılı olabileceği gibi sözlü veya ticari teamüllere uygun olarak benimsenen başka şekillerde de olabilir. Sözleşmeler sektörler ve müşterilere bağlı olarak farklılık gösterebilir. Yapılan bazı sözleşmelerde vade bulunmayabilir ve taraflardan herhangi birisinin istediği zaman değiştirilebilir veya feshedilebilir. Bazı sözleşmeler ise belirli dönemlerde otomatikman yenilenebilir. Bu standart sözleşme süresince uygulanır (TFRS 15 md. 10-11).

İşletmenin müşteriye taahhüt ettiği mal veya hizmetler henüz devredilmemiş ve herhangi bir bedelin işletme tarafından tahsil edilmemiş olması durumunda sözleşme tamamlanmış sayılmaz (TFRS 15 md. 12). Müşteriyle yapılan bir sözleşmenin yukarıda belirtilen beş şartı karşılamaması ve şirketin müşteriden mal veya hizmetlerin bedelini tahsil etmesi durumunda bu tutar, aşağıda belirtilen koşullardan birisinin gerçekleşmesi durumunda hasılat olarak finansal tablolara alınır (TFRS 15 md.15):

- Şirketin mal veya hizmeti devretmiş olması ve müşteri tarafından bedelin kısmen ya da tamamen tahsil edilmiş olması ve bedelin iadesinin mümkün olmaması,
- Sözleşmenin taraflarca fesh edilmiş olması ve alınan bedelin iade edilmesinin mümkün olmaması.

Yukarıda yapılan açıklamalarla ilgili şekil aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 2: Sözleşmenin Belirlenmesi

Kaynak: Demirkol, 2018: 422

1.6.3.1.1. Sözleşmelerin Birleştirilmesi

İşletme tarafından aşağıda belirtilen koşullardan en az bir tanesinin karşılanması halinde, aynı müşteriye ait aynı veya yakın zamanda yapılan en az iki sözleşme birleştirilerek tek bir sözleşme şeklinde muhasebeleştirilebilir. Bu şartlar (TFRS 15 md. 17);

- Sözleşmelerin tek bir ticari faaliyet amacıyla paket halinde müzakere edilmesi,
- Bir sözleşme karşılığında ödenecek tutarın diğer sözleşmelerin fiyatına veya edimine bağlı olması,
- Sözleşme kapsamında taahhüt edilen mal veya hizmetlerin tek bir edim yükümlülüğünü oluşturması.

1.6.3.1.2. Sözleşmede Yapılan Değişiklikler

Sözleşme değişikliği ifadesiyle belirtilen husus sözleşmenin kapsamında ya da fiyatında alıcı ve satıcı tarafından onay verilen değişikliklerdir. Bu değişiklikler kanunen uygulanabilir mevcut hak ve yükümlülükleri değiştiren veya kanunen uygulanabilir yeni hak ve hükümlülükler ortaya çıkaran değişikliklerdir ve alıcı ile satıcı tarafından onay

verildiğinde gerçekleşir (TFRS 15 md. 18). Dikkat edilmesi gereken nokta yapılan değişikliğin sözleşmeyi farklı bir sözleşme yapısı yapmayacağıdır (Örten, Kaval ve Karapınar, 2018: 815):

a- Farklı bir sözleşme olması: Aşağıda belirtilmiş olan iki madde de beraber sağlanmakta ise oluşan sözleşme farklı bir sözleşme olarak nitelendirilmektedir ve muhasebe kaydı farklı bir sözleşme olarak yapılmalıdır (Örten, Kaval ve Karapınar, 2018: 815):

- Birbirinin aynısı olmayan mal veya hizmet taahhüdüne eklenmesi sebebiyle sözleşmenin kapsamı genişlemiştir. Birbirinin aynısı olmayan tabiri işletme için farklı, müşteri için farklı bir anlamı ifade etmektedir. Örnek olarak, bir müşteri bilgisayar laboratuvarı kurmak üzere işletmeye 1 yıl içinde teslim etmesi için 20 adet bilgisayar siparişi vermişse; müşteri için bilgisayar bir tek malı ifade etmekte ancak işletme için 20 adet malı ifade etmektedir.
- Ek mal veya hizmetler taahhütleri sebebiyle sözleşme fiyatı uygun miktarda yükselmiştir.

b- Önceki sözleşmenin devamı niteliğinde olması: Sözleşmenin değişikliği farklı bir sözleşme olma şartlarını sağlamıyorsa; önceden yapılmış olan sözleşmede daha teslimi yapılmamış olan mal ya da hizmet mevcut ise bu mal veya hizmetin muhasebeleştirilmesi bakımından önemlilik arz etmektedir. İlgili mal veya hizmetin muhasebeleştirilmesi hususunda teslimi yapılmışlar ile sözleşme değişikliği yapılma tarihinden sonra teslimi yapılmamış (bir önceki sözleşmede teslimi yapılan ve yapılan yeni sözleşmeyle artmış olan) mal ya da hizmetler arasındaki ilişkiye bakılıp ikisi arasındaki bağlantı değerlendirilmektedir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2018: 816):

- Eğer bu iki grup mal veya hizmetlerin birbirinden farklı olması durumunda (kalan edim yükümlülüklerine dağıtılacak bedel) alıcının önceki ve cari sözleşmesi çerçevesinde taahhüt ettiği tutarların toplamını ifade etmektedir. Başka bir deyişle daha önce yapılmış hasılatla ilgili bir düzeltme yapılamaz.
- Eğer mal ve hizmet aynıysa; sözleşme değişikliği önceden yapılmış sözleşmenin bir kısmıymış gibi muhasebeleştirilir.
- Eğer bu iki grup mal ve hizmetin bir grubu farklı iken diğer grubu aynıysa yukarıda açıklanan iki madde ürün gruplarına uygulanır.

1.6.3.2. Edim Yüklümlüklerinin Tanımlanması

Farklı bir mal veya hizmeti ya da büyük ölçüde benzerlik gösteren ve müşteriye devir şekli aynı olan farklı bir mal veya hizmetler serisini devretmeye yönelik müşteriye verilen taahhüt edim yükümlülüğü olarak ifade edilir (TFRS 15 md. 22).

1.6.3.2.1. Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerdeki Taahhütler

İşletme tarafından yapılmış olan sözleşmelerden devredilmesi taahhüt edilmiş mal veya hizmetler açık bir şekilde ifade edilir. Bununla beraber, bazı edim yükümlülükleri sözleşmede belirtilmiş olan mal veya hizmetlerle sınırlı değildir. Bu sebeple işletme tarafından müşteri ile yapılmış bir sözleşme, ticari teamüllere, yayınlanmış politikalarda ya da özel beyanlarda yer alan ve sözleşmeye girildiğinde mal veya hizmeti satın alan tarafına devredileceğine dair belirgin bir beklenti oluşturan taahhütleri de kapsayabilir (TFRS 15 md. 24). Edim yükümlülükleri bir şirketin yapmış olduğu sözleşmeyi yerine getirirken yapmak zorunda olduğu idari işlemleri kapsamaz. Yapılan idari işlemler şirket faaliyetleri ile alakalıdır ve müşteriye bir mal veya hizmet devri sonucu doğurmaz, bu sebeple idari işlemler bir edim yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmemektedir (TFRS 15 md. 25).

1.6.3.2.2. Farklı Mal veya Hizmetler

Sözleşmeye bağlı olarak standart tarafından belirlenen hususlarla taahhüt edilen mal veya hizmetlere aşağıda belirtilen hususlar dahil edilebilir. Bu hususlar (TFRS 15 md. 26):

- Şirket tarafından üretilmiş malların satılması,
- Şirket tarafından daha önce satın alınmış ürünlerin yeniden satılması,
- Şirket tarafından satın alınmış mal veya hizmetlere ait hakların yeniden satışı,
- Sözleşmeden belirlenmiş bir veya daha fazla görevin müşteri adına yerine getirilmesi,
- Mal veya hizmetlerin temine hazır hale getirilmesi ya da istendiği zaman ve şekilde kullanılabilmesi için müşteriye mal ya da hizmetin hazır edilmesine ilişkin bir hizmet verilmesi,
- Müşterilere mal veya hizmet devrine ilişkin üçüncü bir taraf adına aracılık hizmetinin sunulması,

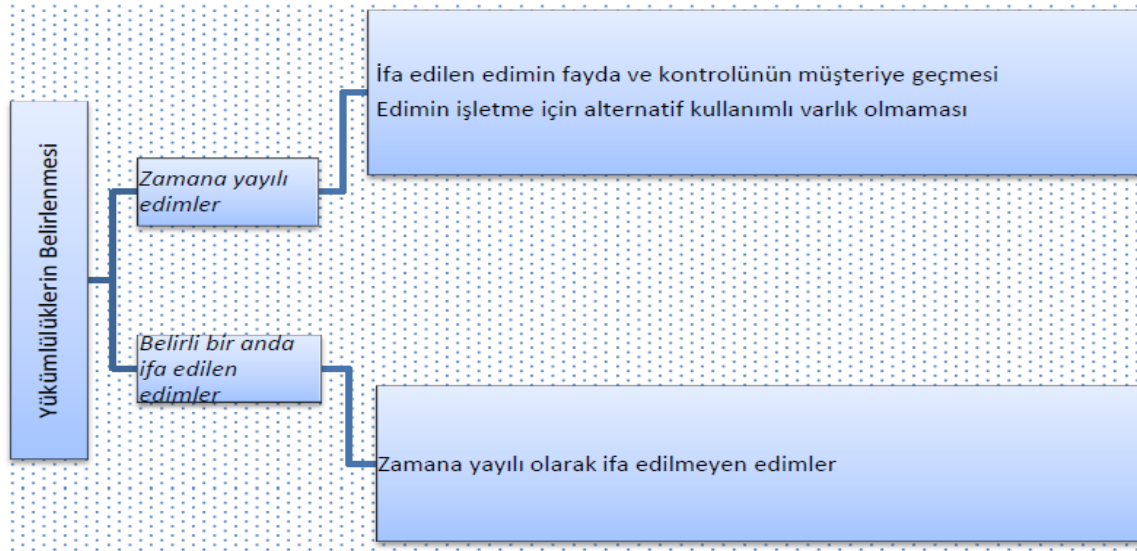
- İlerleyen zamanlarda bir müşterinin tekrar satabileceği veya kendi müşterileri için temin edebileceği mal veya hizmetlerle bağlantılı hakların verilmesi,
- Bir müşteri adına bir varlığın inşası, imali ya da geliştirilmesi,
- Lisans verilmesi,
- İlave mal veya hizmet alım opsiyonu verilmesi.

Farklı mal veya hizmetlerin tanımlanmasında önemli olan farklı kelimesinin neyi ifade ettiğidir. Bu fark (TFRS 15 md. 27):

- Alıcı mal veya hizmetten tek olarak ya da kullanımına hazır hale gelmiş kaynaklar birlikte fayda sağlanabilir,
- Şirketin alıcıya mal ve hizmet devrinin sözleşmede bulunan diğer taahhütlerden ayrı olarak tanımlanabilir niteliktedir.

Taahhüt edilmiş bir mal veya hizmetin aynı olması durumunda, işletme bu mal ya da hizmeti, farklı bir mal ya da hizmetler paketi olarak tanımlayınca kadar diğer taahhüt edilmiş mal ya da hizmetlerle birleştirir. Bazı koşullarda bu durum, işletmenin bir sözleşmede taahhüt edilen bütün mal veya hizmetleri tek bir edim yükümlülüğü olarak muhasebeleştirilmesiyle sonuçlanır (TFRS 15 md. 30).

Yukarıdaki açıklamalarla ilgili şekil aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 3: Edim Yükümlülüklerinin Tanımlanması

Kaynak: Demirkol, 2018: 424

1.6.3.3. İşlem Bedelinin Belirlenmesi

Bir edim yükümlülüğü işletme tarafından yerine getirildiğinde yükümlülüğe tekabül eden işlem bedelini hasılat olarak muhasebeleştirir. Bu işlem yapılırken aşağıda belirtilen değişken bedel tahminlerinin sınıflandırılması hariç tutulur (TFRS 15 md. 46).

İşletme işlem bedelini belirleyebilmek için sözleşmede bulunan maddeleri ve ticari teamüllere göre karar verir. İşlem bedeli, işletme tarafından tahsil edilen vergi ve üçüncü şahıslar adına tahsil edilen kalemler dışında mal ve hizmetlerin müşteriye devredilmesi karşılığında almayı beklediği bedeldir. Bir sözleşme içinde taahhüt edilen bedel sabit tutarlar, değişken tutarlar veya hem sabit hem değişken tutarları içerebilir (TFRS 15 md. 47). İşlem bedeli belirlenirken işletme aşağıda belirtilen hususların hepsinin etkilerini dikkate alır (TFRS 15 md. 18):

- Değişken bedel,
- Değişken bedelin tahminlerinin sınırlandırılması,
- Sözleşmede önemli bir finansman bileşeninin varlığı,
- Gayri nakdî bedel,
- Müşteriye ödenebilir bedel.

İşlem bedeli belirlenirken işletmenin mevcut sözleşmeler uyarınca müşteriye devredileceği ve sözleşmenin iptal edilmeyeceği, yenilenmeyeceği veya değiştirilmeyeceği düşünülür (TFRS 15 md. 49).

1.6.3.3.1. Değişken Bedel

Sözleşme ile belirlenen bedelin içinde değişken bir tutar olması durumunda işletme müşteriye taahhüt ettiği mal ve hizmetlerin satışı karşılığında elde edeceği bedeli tahmin etmeye çalışır. Bu bedel iskontolar, satış iadeleri fiyat avantajları, teşvikler vb. diğer hususlar sebebiyle değişebilir. Bazı durumlarda sözleşme bedeli içindeki değişkenlik açıkça belirtilmiştir. Sözleşme şartlarına ek olarak aşağıdaki durumlardan herhangi birinin bulunması durumunda taahhüt edilen bedel değişkendir (TFRS 15 md. 50-52);

- Müşteriye işletme tarafından bir indirim teklif edilmesi beklenmektedir.
- İlerleyen dönemlerde müşteriye bir fiyat avantajı önerme niyetinin olduğu gözükmemektedir.

İşletme beklenen değer veya en muhtemel tutar yöntemlerinden hangisinin tahsil edeceği bedeli en uygun tahmini gerçekleştireceğini düşünüyorsa o yöntem ile değişken bedeli tahmin eder (TFRS 15 md. 53);

- Beklenen değer, gerçekleşmesi muhtemel bedeller aralığında yer almakta olan tutarların ihtimal ağırlıklı toplamıdır.
- En muhtemel tutar, gerçekleşmesi muhtemel bedeller arasında en muhtemel sonuçtur.

Şirket bir müşterisinden tahsilat yaptığı tutarın bir kısmını veya tamamını müşteriye iade etmeyi bekliyorsa, finansal tablolarda bir iade yükümlülüğü muhasebeleştirilmelidir. İade yükümlülüğü, işletmenin tahsil ettiği tutarın hak etmeyi beklemediği kısmı üzerinden hesaplanır (TFRS 15 md. 55).

1.6.3.3.2. Değişken Bedel Tahminlerinin Sınırlandırılması

İşletme bu standardın beklenen değer ve en muhtemel tutar yöntemlerince tahmin ettiği değişken bedelin bir kısmını ya da tamamını işlem bedeline dahil edebilmesi için değişken bedelle ilgili belirsizlik ilerleyen dönemlerde ortadan kalktığında mali tablolara alınan kümülatif hasılat tutarında büyük olasılık önemli bir iptalin olmaması gerekir (TFRS 15 md. 56).

1.6.3.3.3. Sözleşmede Önemli Bir Finansman Bileşeninin Varlığı

İşletme veya müşteri tarafından kararlaştırılan ödemelerin zamanlaması, mal veya hizmetlerin müşteri tarafından tesliminde finansman şeklinde önemli bir fayda sağlıyorsa, işletme işlem bedelini belirlerken taahhüt edilen bedelde paranın zaman değerine göre düzeltme yapılır. Bu koşullarda sözleşme önemli bir finansman bileşenine sahiptir. Önemli bir finansman bileşeni bulunması, finansman taahhüdünün sözleşmede açıkça belirtilmiş olması veya sözleşmenin tarafları arasında kabul edilen ödeme şartlarında zımnen anlaşılıyor olması fark etmez. Bu işlemdeki amaç, müşteri mal veya hizmetler için ödemeyi nakden yapmış olması halinde ortaya çıkacak satış fiyatı üzerinden hasılatın finansal tablolarda raporlanmasını sağlamaktır. Sözleşmenin bir finansman bileşeni içerip içermediği ve finansman bileşenini belirgin olup olmadığı değerlendirilirken aşağıda belirtilen şartların mevcudiyeti göz önünde bulundurulur (TFRS 15 md. 60-61):

- Taahhüt edilen bedel ile mal ve hizmetin peşin satış bedeli arasında fark varsa ve
- Aşağıdakilerin birleşik etkisi:

i) İşletmenin satmış olduğu mal veya hizmetlerin müşteriye devri ile müşterinin bu mal veya hizmetler karşılığında ödeme yaptığı süre arasında geçmesi beklenen zamanın uzunluğu ve

ii) İlgili piyasada yaygın olan faiz oranları.

Aşağıda belirtilen kriterlerden birisinin mevcudiyeti halinde sözleşmede önemli bir finansman bileşeni bulunmamaktadır:

- Satış bedeli mal veya hizmet tesliminden önce yapılmış ve mal ve hizmetlerin teslim vakti tamamen müşterinin inisiyatifinde olması,
- Müşteri tarafından önerilen satış tutarının önemli bir kısmını değişken bedelli olması ve bu bedelin tutarının ve zamanlamasının büyük ölçüde şirketin ya da müşterinin kontrolünde olmayan gelecekteki bir olayın meydana gelmesi veya gelmemesine bağlı olarak değişiklik arz etmesi,
- Mal veya hizmetin peşin değeri ile önerilen değeri arasındaki farkın müşteri veya işletmenin finansman temini dışındaki sebeplerden ortaya çıkması ve aradaki farkın bu sebeplerle orantılı olması.

İşletme önermiş olduğu bedeli önemli bir finansman bileşeni kadar düzeltirken sözleşme başlangıcında işletme ile müşteri arasında ayrı bir finansman işlemi yapılmış olması halinde, bu işleme yansıtılacak iskonto oranını kullanması beklenmektedir. İşletme bu oranı mal ve hizmet satışı gerçekleştiği tarihte ödemenin müşteri tarafından nakden yapılması halinde, taahhüt edilen fiyatı bu fiyata indirgeyen oranı belirlemek suretiyle saptayabilecektir. Sözleşme başladıktan sonra faiz oranlarında meydana gelecek değişiklikler için iskonto oranında güncelleme yapılmaz. İşletme vade farklarını müşteriyel yaptığı sözleşme sonucu ortaya çıkan hasıllattan ayrı olarak kapsamlı gelir tablosunda sunar (TFRS 15 md. 64).

1.6.3.3.4. Gayri Nakdî Bedel

Gayri nakdî bedel taahhütlerinin bulunduğu sözleşmelerde işlem bedeli gerçeğe uygun bedel üzerinden ölçülür. Şayet gayri nakdî bedelin gerçeğe uygun değeri işletme

tarafından ölçülemiyor ise söz konusu bedel müşteriye taahhüt edilen mal gayri nakdî bedeli dolaylı olarak ölçer. Müşteri işletmenin sözleşmeyi yerine getirmesini kolaylaştırmak için mal veya hizmet katkısında bulunuyorsa işletme katkı olarak verilen bu mal veya hizmetlerin kontrolünün kendisine geçip geçmediğini değerlendirir. Kontrol işletmede ise bu katkılar gayri nakdî bedel olarak muhasebeleştirilir (TFRS 15 md. 66-69).

1.6.3.3.5. Müşteriye Ödenebilir Bedel

Müşteriye ödenebilir bedel, işletmenin müşterisine ödeyeceği ya da ödemesi beklenen nakdî tutarların hepsini ve ayrıca işletmeye borçlu olunan tutarlara karşı kullanılabilir puan veya kupon, hediye çeki gibi diğer unsurları kapsamaktadır. İşletmenin müşteriye ödenebilir bedelinin olması durumunda bu durum hasılatta azaltma olarak muhasebeleştirilir (TFRS 15 md. 70). Bankalardaki hediye puan sistemi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Müşteriye ödenebilir bedel, müşteriden alınan farklı mal ve hizmetler karşılığında ise işletme, mal veya hizmet alımını tedarikçilerden yaptığı gibi muhasebeleştirir.

Yukarıda yapılan açıklama ile ilgili şekil aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 4: İşlem Bedelinin Belirlenmesi

Kaynak: Demirkol, 2018: 426

1.6.3.4. İşlem Bedelinin Edim Yükümlülüklerine Dağıtımı

Şirket açısından işlem bedelinin dağıtılmasındaki amaç, işlem bedelinin farklı her mal veya hizmet edimine dağıtılmasıdır. Dağıtım hedefine ulaşabilmek için işlem bedeli tek başına satış fiyatı esasına göre sözleşmede belirlenen mal veya hizmetlere dağıtılır. Sözleşmede tek bir edim yükümlülüğü varsa tek başına satış fiyatı esas uygulanmaz (TFRS 15 md. 73-75).

1.6.3.4.1. Tek Başına Satış Fiyatının Dağıtımı

Tek başına satış fiyatı esasını uygulayabilmek için sözleşmede yer alan farklı mal veya hizmetlerin sözleşme başlangıcında tek başına satış fiyatını tespit eder ve işlem bedeline tek başlarına satış fiyatına orantılı olarak dağıtır. Tek başına satış fiyatı, işletmenin taahhüt ettiği mal veya hizmetleri ayrı ayrı satması durumunda talep edeceği fiyattır (TFRS 15 md. 76-77).

1.6.3.4.2. İndirimlerin Dağıtımı

Sözleşmede taahhüt edilmiş olan mal veya hizmetlerin ayrı ayrı satış bedellerinin toplamını sözleşmede bu mal ve hizmetlerin taahhüt edilen bedelinin fazla olması durumunda müşteri mal veya hizmeti paket şekilde alması karşılığında indirim almıştır. İşletme indirimin sözleşmede belirlenmiş olan edim yükümlülüklerinin hepsine değil sadece bir veya birkaçına ait olduğuna dair gözlemlenebilir göstergelerin olduğu durumlar dışında, şirket, indirimi sözleşmede belirtilen tüm yükümlülüklerle orantılı bir şekilde dağıtır. Bu oran belirlenirken ürünlerin veya hizmetlerin bireysel satış fiyatları dikkate alınır (TFRS 15 md. 81).

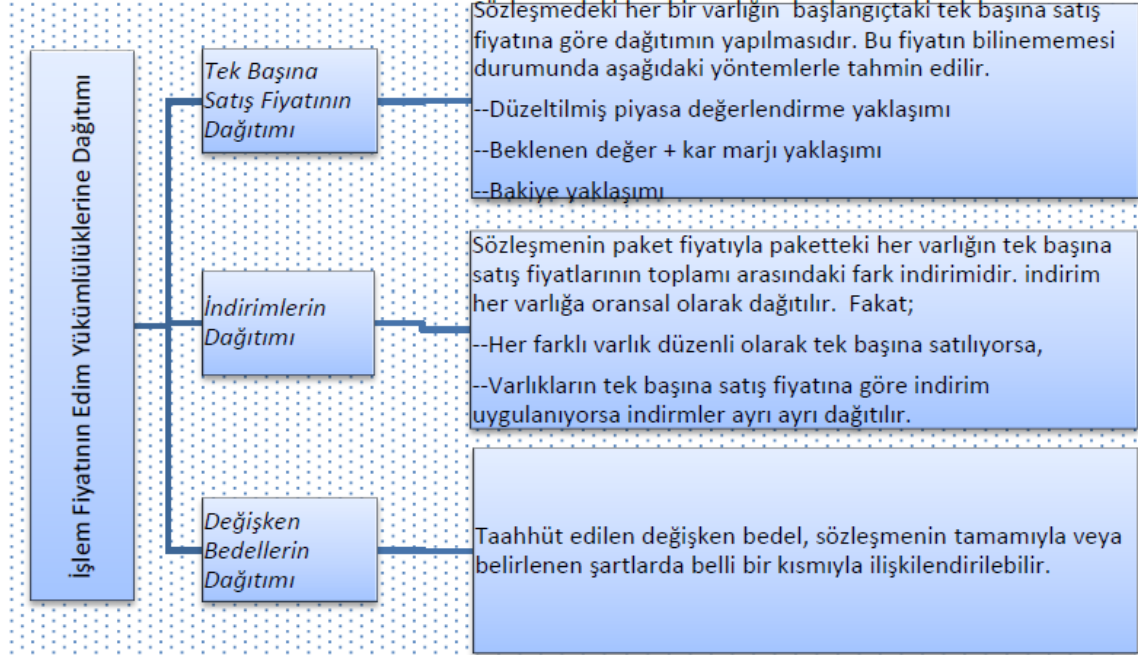
1.6.3.4.3. Değişken Bedellerin Dağıtımı

Şirket standart tarafından belirlenmiş olan şartların ikisini de karşılaması durumunda değişken tutarı tamamı ile veya büyük ölçüde benzerlik gösteren ve müşteriye devir şekli aynı olan farklı bir mal veya hizmete dağıtır. Bu şartlar (TFRS 15 md. 85):

- Değişken ödemenin koşulları, hususi olarak şirketin edim yükümlülüğünü yerine getirme ya da farklı mal veya hizmeti devretme gayelerine bağlanmışsa ve

- Bedelin değişken kısmının hepsini bahsedilen edim yükümlülüğüne veya farklı mal veya hizmete dağıtılması edim yükümlülüklerinin dağıtımı maddesiyle tutarlıysa değişken bedel dağıtılır.

Yukarıda yapılan açıklama ile ilgili şekil aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 5: İşlem Bedelinin Edim Yükümlülüklerine Dağıtımı

Kaynak: Demirkol, 2018: 428

1.6.3.5. Hasılatın Muhasebeleştirilmesi

Şirket tarafından taahhüt edilen mal veya hizmet müşteriye devredilmesi durumunda edim yükümlülüğü yerine getirilmiş sayılır ve hasılatı finansal tablolara alınır. Edim yükümlülüğünün kısmen yerine getirilmesi durumunda yükümlülüğü yerine getirdikçe finansal tablolara hasılat olarak alınır. Varlığın kontrol gücünün müşteriye geçmesi durumunda varlık devredilmiş olur (TFRS 15 md. 31). Sözleşmenin başında edim yükümlülüğünün zamana yayılı mı olacağı yoksa belirli bir zamanda mı yerine getirileceği belirlenir. Bir yükümlülük zamana yayılı olarak yerine getirilmemesi durumunda belirli bir anda yerine getirilmektedir. Varlığın kontrolü ile ifade edilen, edinilen varlığın başka işletmeler tarafından kullanımını engelleyecek güce sahip olmaktır (TFRS 15 md. 33). İşletme edim yükümlülüğünü zamana yayılı olarak ya da bir anda gerçekleştirebilmektedir. Sırasıyla bu terimler ifade edilecektir.

1.6.3.5.1. Zamana Yayılı Edim Yükümlülükleri

Standart tarafından belirlenen kriterlerden birinin sağlanması durumunda işletmenin mal teslimini veya hizmetin kontrolünü zamana yayılı olarak teslim edecektir. Bu durumda hasılda teslimatla (kontrolle) eş zamanlı olarak hasılat olarak muhasebeleştirilir. Bu kriterler (TFRS 15 md. 35);

- İşletme edimi teslim ettikçe, müşterinin edimi aynı anda alıp tüketmesi,
- İşletme edimi, oluşturdukça veya geliştirdikçe edimin kontrolünün müşteriye geçen bir varlık oluşturması veya geliştirmesi,
- İşletme ediminin, işletme için alternatif kullanımı olan bir varlık oluşturmaması ve işletmenin o güne kadar teslim edilen edim üzerinde hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkı bulunması.

Üçüncü aşamada açıklanan alternatif kullanımın olmaması ve hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkı bulunması ile ilgili standartta açıklamalar yer almaktadır. Standarda göre sözleşmenin başlangıcında varlığın alternatif kullanımının olup olmadığı değerlendirilir ve sözleşmeye konu edilir. Alternatif kullanımın olmaması, işletmenin varlığın imalı veya geliştirilmesi aşamasında varlığı başka bir kullanım amacıyla kolayca yönetilmesinin sözleşme ile sınırlandırılması veya tamamen varlığı başka bir kullanım niyetiyle kolayca yönetilmesinin fiilen kısıtlanması durumunda söz konusudur (TFRS 15 md. 36). Sözleşmede hukuken ihraç edilebilir bir tahsil hakkı olup olmadığı değerlendirilirken, sözleşme ile ilgili kanunlarla birlikte sözleşme şartları da göz önünde bulundurulur. Tahsil hakkının sabit bir tutar olması gerekmemektedir. Ancak sözleşmenin işletmenin edimini yerine getirememesi dışındaki sebeplerle müşteri veya üçüncü kişilerce feshedilmesi durumunda, işletmenin sözleşme boyunca en az o güne kadar tamamladığı edimi karşılayan bir tutara hak kazanmalıdır (TFRS 15 md. 37).

İşletmeler edim yükümlülüğünü zamana yayılı olarak gerçekleştirmesi durumunda işletme bu yükümlülüğünün tamamen ifasına yönelik ilerlemesini ölçerek, hasılatı zamana yayılı olarak finansal tablolara aktarır. Bu işlemdeki amaç işletmece taahhüt edilen mal veya hizmetlerin kontrolünün, ölçüm tarihi itibarıyla müşteriye devrine ilişkin performansını göstermektedir. İşletme zamana yayılı edim yükümlülüğü için tek bir ölçüm yöntemi belirler ve bu yöntemi benzer edim yükümlülüklerine uygular. Her

raporlama dönemi sonunda işletme zamana dayalı edim yükümlülüğünün ilerlemesini yeniden ölçer (TFRS 15 md. 39-40).

1.6.3.5.2. Belirli Bir Anda Yerine Getirilen Edim Yükümlülükleri

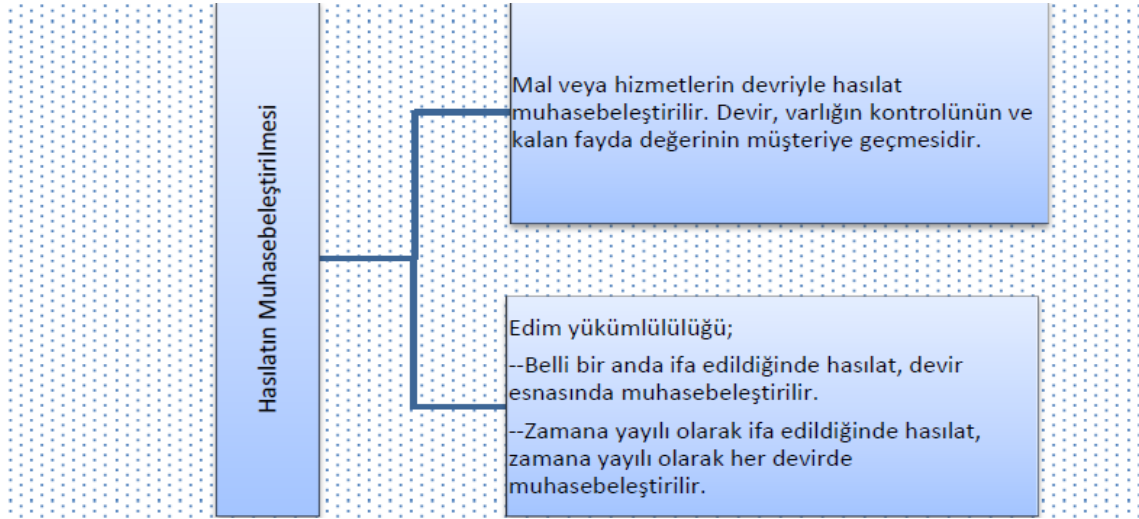
Eğer edim yükümlülüğü zamana yayılarak yerine getirilmiyorsa edim belirli bir anda yerine getirilen yükümlülüktür. İşletmenin edim yükümlülüğünü yerine getirdiği ve müşterinin varlığın kontrolünü aldığı anın tespiti için edim yükümlülüğünün yerine getirilmesi bölümünde belirtilen hususlar göz önünde bulundurulur. Ayrıca standart kontrol gücünün müşteriye geçmesi hususunda bazı göstergeleri açıklamıştır. Bu göstergeler (TFRS 15 md. 38);

- *İşletmenin varlık karşılığında bir tahsilat yetkisi bulunmaktadır;* müşterinin edim karşılığında işletmeye bir ödeme zorunluluğu olması, müşterinin varlığın kullanım hakkına sahip olması ve varlığa ait kalan tüm faydayı elde edebilme gücüne sahip olduğu gösterilebilir.
- *Müşteri varlığın yasal mülkiyetine sahiptir;* yasal mülkiyet varlığın kontrol gücüne sahip olma ve varlığın kalan tüm faydasını elde etme ve başka işletmelerin bu faydaya erişimini engelleyebilme gücünü ifade eder. Bu nedenle, mülkiyetin devri, müşterinin varlığın kontrolünü ele geçirdiği anlamına gelebilir. İşletme yasal mülkiyeti yalnızca müşterinin ödeme zorunluluğunu yerine getirmeme olasılığına karşı teminat olarak elinde tutuyorsa, işletmenin bu hakkı müşterinin varlığın kontrolünü elde etmesine engel olmamaktadır.
- *İşletme varlığın zilyetliğini devretmiştir;* zilyetliğin müşteriye geçmiş olması durumunda, müşteri söz konusu varlığı yönetebildiği ve varlığın kalan tüm faydasını büyük ölçüde elde edebileceğini veya başka işletmelerin bu faydaya erişimini engelleyebileceğini gösterir. Ancak, zilyetlik bir varlığın kontrolü anlamına gelmeyebilir. Örneğin konsinye mal anlaşmalarında, konsinye malı alan taraf işletmenin kontrolünde olan bir varlığın zilyetliğine sahip olabilir. Ters olarak da bazı faturala – elde tut anlaşmalarında da işletme müşterinin kontrolünde olan bir varlığın zilyetliğine sahip olabilir.
- *Müşterinin, varlığın mülkiyetine sahip olmaktan doğan önemli risk ve getirileri vardır;* önemli risk ve getirilerin müşteriye devrinin gerçekleşmesi varlığın üzerindeki kontrol gücünün müşteriye geçtiğini ve kalan faydayı büyük ölçüde

elde edebileceğini gösterir. Ancak, taahhüt edilen bir varlığın mülkiyetinin getirdiği risk ve getirileri değerlendirirken işletme, varlığın devrine ilişkin edim yükümlülüğünden ayrı ilave bir edim yükümlülüğüne yol açan herhangi bir riski kapsam dışında bırakır. Örneğin bir varlığa ait bakım hizmetleri varlığı devrinden ayrı bir yükümlülüktür ve henüz yerine getirilmemiştir.

- *Müşteri varlığı kabul etmiştir*; müşterinin varlığı kabul etmesi, varlığın kontrol gücünün ve tüm faydasının müşteriye geçtiğini gösterir. Bir varlığın müşteri tarafından kabulüne ilişkin sözleşme maddesinin varlığı kontrolünün devredilme zamanı üzerinden etkisini değerlendirir.

Yukarıda yapılan açıklama ile ilgili şekil aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 6: Hasılatın Muhasebeleştirilmesi

Kaynak: Demirkol, 2018: 430

1.6.3.6. Standartla İlgili Diğer Hususlar

Standartla ilgili verilen bilgiler dışında olan hususlarla ilgili açıklamalara değinilecektir.

1.6.3.6.1. Sözleşme Maliyetleri

Sözleşme maliyetleri ikiye ayrılmaktadır.

i. Sözleşme Yapılırken Katlanılan Ek Maliyetler

Şirket müşteriyle sözleşme yaparken katlandığı ek maliyetleri geri kazanmayı bekliorsa bu maliyetleri bilançoda varlık olarak muhasebeleştirilir. Ek maliyetlere

örnek olarak satış komisyonları verilebilir. Ek maliyetler, sözleşme yapılması halinde gerçekleşen, sözleşme yapılmaması durumunda gerçekleşmeyecek maliyetlerdir. Bunun yanı sıra sözleşmenin yapılıp yapılmadığından bağımsız olarak, sözleşme yapılması için katlanılan maliyetler gider olarak muhasebeleştirilir. Standarda göre varlığın itfa süresi bir yıldan kısa olması durumunda sözleşme ile ilgili ek maliyetler giderleştirilerek muhasebeleştirilecektir (TFRS 15 md. 91–94).

ii. Sözleşmeyi Yerine Getirme Maliyetleri

İşletmenin müşteri ile yaptığı bir sözleşmede, sözleşme ile ilgili katlanılan maliyetler aşağıda belirtilen şartların tamamını sağlaması durumunda varlık olarak muhasebeleştirilir (TFRS 15 md. 95):

- Maliyetlerin, bir sözleşmeyle direkt bağlantısının olması ya da şirketin belirleyebildiği bir sözleşme ile alakalı olması gerekir. Örnek olarak hali hazırda işletmenin yapmış olduğu sözleşmenin yenilenmesi kapsamında söz konusu hizmetler ile ilgili maliyetler veya henüz onaylanmamış belirli bir sözleşme çerçevesinde devredilecek bir varlığın tasarlanması maliyetleri gösterilebilir,
- Maliyetlerin, şirketin gelecekteki yükümlülüklerini yerine getirirken kullanacağı kaynakları yaratması veya geliştirmesi,
- Maliyetlerin işletme tarafından geri kazanılmasının beklenilmesi.

1.6.3.6.2. Sunum

Alıcı ve satıcıdan birisi sözleşmede belirtilen şartları yerine getirdiğinde, işletmenin mal teslimi ile alıcının ödemesi arasındaki ilişkiye bağlı olarak, işletme, sözleşmeyi bir varlık veya yükümlülük olarak bilançoda raporlamaktadır. İşletme bedele ait koşulsuz hakları bulunması durumunda bu hakları bir alacak olarak ayrı muhasebeleştirir (TFRS 15 md. 105). İşletme, müşteriye satışı gerçekleştirmeden önce, müşterinin mal veya hizmetin bedelini ödemesi ya da işletmenin koşulsuz bir alacak hakkı olması durumunda, sözleşmeyi ödemenin yapıldığı veya ödemenin vadesinin geldiği tarihte sözleşme yükümlülüğü olarak raporlar. Sözleşme yükümlülüğü, işletmenin müşteriden tahsil ettiği bedel karşılığında mal veya hizmeti devretme yükümlülüğü olarak ifade edilir (TFRS 15 md. 106). Tersisi durumda işletme bedeli ödenmeden mal veya hizmeti müşteriye devretmesi durumunda da bir sözleşme varlığı olarak gösterir. Sözleşme

varlığı, işletmenin devretmiş olduğu mal veya hizmetlere karşılık işletmenin bedeli alma hakkını ifade etmektedir (TFRS 15 md. 107).

1.6.3.6.3. Açıklama

Standarda göre açıklama hükümlerinin amacı, işletme tarafından hazırlanan finansal tabloların kullanıcılarına hasılatın ve nakit akışının niteliğini, tutarını, zamanını ve hasılat ile ilgili belirsizlikleri anlamalarını sağlayacak bilgiyi sağlamaktır. Bu bilgileri verirken önemlilik kavramı gereği verilecek bilgilerin ayrıntısını ve farklı hükümlere ne kadar önem verilmesi gerektiğini de hesaba katmaktadır. İşletme hasılat ile ilgili bilgileri verirken önemsiz detaylara yer vermesi ya da büyük ölçüde farklı özelliğe sahip hasılat kalemlerini toplu halde raporlayarak faydalı olacak bilgileri gizlemesini önleyecek şekilde raporları toplulaştırır veya ayrıştırabilir (TFRS 15 md. 110 - 111).

i. Müşterilerle Yapılan Sözleşmeler

Diğer hasılat kaynaklarından ayrı olarak müşterilerle yapılan sözleşmelerden doğan hasılatı ve müşterilerle yapılan sözleşmelerden doğan alacak ve sözleşme varlıklarına ilişkin değer düşüklüğü zararlarını kapsamlı gelir tablosunda göstermelidir (TFRS 15 md. 112).

ii. Hasılatın Ayrıştırılması

İşletme yapmış olduğu sözleşmelerden mali tablolara almış olduğu hasılat tutarlarını, zamanını ve belirsizliğini ekonomik faktörlerce nasıl etkilendiğini gösteren kategorileri standartta belirtilen rehberler doğrultusunda ayırır (TFRS 15 md. 114).

iii. Sözleşme Bakiyeleri

İşletme sözleşme bakiyeleri ile ilgili olarak aşağıda belirtilen hususları açıklamak zorundadır. Bunlar (TFRS 15 md. 116):

- Müşteriyle yapılan sözleşmelerden doğan alacakların, beraber sunuldukları durumda, sözleşme varlıklarının ve yükümlülüklerinin dönem başı ve sonu bakiyelerini,
- Raporlama dönemi başında yükümlülük bakiyesinde kayıtlı olup raporlama dönemi içinde finansal tablolara alınan hasılatları,

- Geçmiş dönemlerde kısmen veya tamamen yerine getirilen yükümlülüklerden raporlama dönemi içinde finansal tablolara alınmış olan hasılat tutarları.

İşletme tarafından edim yükümlülüklerinin yerine getirilme zamanıyla normal ödemelerin yapılma zamanı arasındaki ilişki ve bu faktörlerin sözleşme varlıklar ve yükümlülüklerinin bakiyelerini açıklar. Bu açıklamada nitel bilgilerden faydalanılır (TFRS 15 md. 117).

iv. Edim Yükümlülükleri

İşletmeler müşterilerle yaptığı sözleşmedeki edim yükümlülüklerini standartta belirtilenler dahil olmak üzere açıklarlar. Standartta açıklananlar şunlardır (TFRS 15 md. 119):

- Faturala-elde tut anlaşmasında edim yükümlülüklerini yerine getirdiği zaman dahil, işletmenin yükümlülüklerini ne zaman yerine getirdiği,
- Önemli ödeme şartları (mesela ödemenin ne zaman ödenecek hale geldiği, sözleşmenin içinde önemli bir finansman bileşenine sahip olup olmadığı, bedelin değişken olup olmadığı),
- Şirketin müşteriye devretmeyi taahhüt ettiği mal veya hizmetlerin niteliği (şirket başka bir şirketin aracılık faaliyetlerini yürütüyor ise aracılık yapılmasına ilişkin edim yükümlülüklerini de gösterecek şekilde),
- İade ve geri ödeme yükümlülükleri ile diğer benzeri yükümlülükler,
- Garanti türleri ile ilgili yükümlülükler.

1.6.3.6.4. Bu Standardın Uygulanmasında Kullanılan Önemli Yargılar

Bu standardı uygulayan işletmeler hasılat ile ilgili tutar ve zamanlamasında belirlenmesini etkileyen önemli yargıları ve bu yargılarda bulunan değişiklikleri açıklar.

Bu yargılara aşağıdakiler örnek verilebilir (TFRS 15 md. 123):

- Edim yükümlülüğü yerine getirme zamanı,
- İşlem bedeli ve edim yükümlülüklerine dağıtılan tutarlar.

1.6.3.6.5. Müşteri İle Sözleşme Yapılması Veya Sözleşmenin Yerine Getirilmesi İçin Katlanılan Maliyetlerden Finansal Tablolara Alınan Varlıklar

Müşteriyle sözleşme yapılması ve sözleşmenin yürürlüğe konulabilmesi için katlanılan maliyetlerin tutarının belirlenmesinde kullanılan yargılar ve işletmenin her bir raporlama döneminde itfa payını belirlemede kullandığı yöntemleri açıklar (TFRS 15 md. 127). Ayrıca yapılan sözleşmelerde ve sözleşmenin yapılması için katlanılan maliyetlerde dönem sonu kapanış bakiyeleri raporlama dönemi içinde finansal tablolara alınan itfa payları ve değer düşüklüğü zararları açıklanır (TFRS 15 md. 128).

Yukarıda TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı açıklanmıştır. Aşağıda literatür taramasına yer verilmiştir:

Tablo 5

TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı Literatür Taraması

Yazar	Yıl	Çalışma Konusu ve Ulaşılan Sonuç
Özerhan, Marşap ve Yanık	2015	TFRS 15 standardı TMS 18 standardına göre olabildiğince farklılaştırıp ayrıntılı bir biçime getirilmiştir ve böylece farklı sektörleri etkileyebilecektir. Beş adım modelinin birinci aşaması olan sözleşmenin belirlenmesinden başlayarak bütün aşamalar detaylı olarak anlatılmıştır. Birden fazla yükümlülüğün yer alması sözleşmede, sözleşmenin belirlenmesi kısmında ilgili yükümlülüklerin ayrıştırılması ve hepsinin ayrı bir biçimde ölçülebilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir.
Calayoğlu ve Yılmaz	2016	Hasılat standardını açıklamış ve yazılım sektöründeki yapılan sözleşmelerin hasılat standardı kapsamında hesaplanması ve tanınmasını örnekler yardımıyla incelemişlerdir.
Ataman ve Cavlak	2017	TFRS 15 standardı, şüphesiz uluslararası boyutta tüm dünyada ülke ayırmaksızın vergi ziyana sebep olan özenli ve etik bir şekilde hasılatın doğru ve gerçeğe uygun bir biçimde muhasebeleştirilmesine faydalı olacaktır. Bu yeni standart ile birlikte özellikle perakende, yazılım, inşaat, telekomünikasyon ve bilişim sektörlerinde hasılatın raporlanmasında büyük değişiklikler doğmaktadır. Bu nedenle şirketlerin muhasebe personellerini konu hakkında yeniden bilgilendirmeleri gerekmektedir.

Tablo 5'in Devamı

Aktaş ve Varol	2017	TFRS 15 standardı, TMS 18 standardına göre daha kapsamlı bir standarttır ve TMS 18 standardında eksik olan iade hakları, değişken fiyatlama, lisanslama, garantiler, çok unsurlu anlaşmalar konularına da değinmektedir. Bu yeni standart, gelir tanımındaki belirsizliği kaldırmış, net bir biçimde gelirin tanımını yapmış ve hasılatın doğuşundan başlayıp bütün süreçleri de kapsayan bakış açısıyla tek çeşit bir yapı belirlemiştir. Tek çeşit bir yapının belirlenmesiyle birlikte hasılatın oluşturulmasına yönelik bir bütünlük sağlanmış ve çokça kullanılan UFRS ve USGAAP doğrultusunda oluşturulan finansal tablolar birbirleriyle karşılaştırılır düzeyde olacaktır. Tüm ülkelerde böylece ortak finansal yapı oluşmuş olacaktır. TFRS 15 standardı, beş adım metodu ile birlikte daima tartışma konusu olmuş olan hasılatın ne zaman muhasebeleştirileceği açıklanmıştır. Bu standardın öncesinde yayınlanmış standartlarda değinilmemiş olan edim yükümlülüğüne değinilmiş ve farklı edim yükümlülüklerinin muhasebeleştirilmesi belirtilmiştir.
Mert ve Baş	2017	TMS 18 ve TFRS 15 standartları arasındaki farkları incelemiş ve bu standartları faktoring işletmeleri açısından örneklendirmek suretiyle incelemişlerdir.
Cengiz ve Tosunoğlu	2018	TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı'nın yerine gelen TFRS 15 standardının ortaya çıkardığı değişiklikleri Vergi Usul Kanunu ile karşılaştırma yapmak suretiyle incelemişlerdir. Sonuç olarak TFRS 15 ve TMS 11 standartlarının hasılat konusunda ayrıştığı ancak maliyet hesaplama hususunda herhangi bir değişiklik bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.
Gökgöz	2018	Yeni standarda göre hasılatın ölçümü ve raporlanması aşamasında da farklılıklar yer almaktadır. Bu farklılıkların başında hasılatın sözleşmeye bağlı olma durumu gelmektedir. Şirketlerin sözleşmeden kaynaklanan alacak veya borçları sözleşmeye bağlı olarak ortaya çıkabilir. Standarda göre bu alacak ve borçlar, alacak ya da borç olarak raporlanmamalıdır. Çünkü alacakların tahsilatında veya borçların ödenmesinde tek koşul vadenin dolmasıdır. Ama sözleşmeden kaynaklanan borç veya alacaklarda vadenin dolmasının dışında sözleşme ile alakalı bazı sorumlulukların da yapılması gerekebilir. TFRS 15 sözleşme ile alakalı hak ve yükümlülükleri sözleşme varlığı ve sözleşme yükümlülüğü olarak diğer alacak ve borçlarından ayrı olarak raporlamasını istemektedir.

Tablo 5'in Devamı

Demirkol	2018	TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı tarafından uygulamaya getirilin hasılatın 5 aşama model şeklinde finansal tablolara alınmasını detaylı bir şekilde incelemiştir.
Kıllı ve Işık	2018	TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı yerine gelen TFRS 15 hasılat standardı ve 2017 yılında yürürlüğe giren BOBİ FRS'yi inşa sözleşmeleri ile ilgili olarak incelemiştir. Çalışmanın uygulama kısmında bir inşaat şirketinin yapacağı muhasebe kayıtları BOBİ FRS ve TFRS 15'e göre örneklendirmişlerdir.
Şen ve Özbirecikli	2018	BOBİ FRS de belirtilen hususları VUK ve TFRS kapsamında karşılaştırmışlardır.
Saban vd.	2019	Beş adım yöntemiyle TFRS 15 standardını incelemişler ve inşaat sektöründe bir örnek olay üzerinden standardı incelemiştir.
Sabuncu	2019	Forfaiting işlemlerinde TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri ve TFRS 15 standartlarının etkini incelemiştir. Sözleşmelere konu olan işlem bedelinin hasılat olarak muhasebeleştirilmesi faiz vb. kalemlerin ise ait oldukları döneme gider olarak muhasebeleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

BÖLÜM 2: BANKALAR MUHASEBESİ

Bankalar günümüzde ekonominin ve sosyal hayatın vazgeçilmez birer parçasıdır. Bankacılık sistemi piyasada ortada çıkan fon arz ve talebini buluşturarak gerek ihtiyaç gerek tasarruf sahiplerine büyük fayda sağlamaktadır. Geçmişte yaşanan bankacılık krizleri de düşünüldüğünde günümüzde bankacılık faaliyetleri devletin sıkı denetimi altında sürdürülmektedir. Çünkü bankacılık alanında ortaya çıkacak en ufak finansal sıkıntı yalnızca finans sektörünü değil reel sektörü ve tasarruf sahiplerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmanın bu kısmında öncelikle muhasebenin ve bankanın tanımı yapılacak ardından bankacılığın tarihçesine kısaca değinilecek ve bankacılık muhasebesi ile alakalı yasal düzenlemeler ile bankacılık muhasebe sistemi açıklanacaktır. Bankanın tanımını aşağıda açıklanmıştır:

“Banka, mevcut öz kaynaklarını bunun yanında halktan topladıkları mevduatı ve diğer kaynaklardan yarattıkları olanakları kullanarak para ve kredi ticari yapan ayrıca mali ve sosyal işlere girerek ekonomiye katkıda bulunan ticari işletmelerdir (Benligiray, 2009, s. 5).”

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere bankalar halktan topladıkları mevduatları kredi olarak kullanarak ekonomide arabulucu konumda bulunmaktadırlar. Bankacılık yüzyıllardır farklı isimlerle ve farklı işleyişlerle insanoğlunun paraya olan ihtiyacını gidermektedir. Çalışmanın bu kısmında tarihsel gelişimi kısaca anlatılacaktır.

2.1. Bankaların Tarihsel Gelişimi

Bankaların tarihsel gelişimi MÖ.3500 senesine uzanmaktadır. Bankacılık benzeri muameleleri Sümer, Babil ve eski Yunan uygarlıklarında görülmektedir. Avrupa’da paranın bulunması ve ticaretin gelişmesi sonucunda bankacılık da gelişmiştir. Modern bankacılık ise 1900 senesinin başlarında uygulamaya geçirilmiştir. Bankacılık Türkiye’de yabancı bankalarla, Osmanlı Devleti zamanında Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesinin ardından başlamıştır (Coşkun, 2006, s. 19).

Parayla ilgili kuruluşların oluşması ticaretin gelişmesiyle beraber zorunlu bir hal almış ve bunun sonucunda sarraflar ortaya çıkmıştır. Sarraflar ve bankerler bu nedenle bankaların öncüleri olarak kabul edilmektedirler. Banka kelimesi İtalyanca olan banko

kelimesinden gelmektedir. Bu kelimenin anlamı sarrafların banko adını verdikleri ve çalışmalarını üstlerinde yaptıkları masa ve sıralardan gelmektedir (Coşkun, 2006: 21).

Sümerlerde, kişiler paralarını güvenmeleri sebebiyle din adamlarına teslim ederler, din adamları da ihtiyacı olan kimselere kredi olarak para verirlerdi. Şimdi banka olarak adlandırdığımız kuruluşlara Sümerlerde maket denmekteydi. Sümerler kendilerinden uzakta olan ülkelerle mallarını değiş-tokuş ederlerken çeke benzetilebilecek belgeler kullanmaktaydılar (Coşkun, 2006: 21).

Bankacılıkla ilgili kurallar ilk kez Babil İmparatorluğu birliğini kurmayı başaran Hammurabi'nin yasalarında yer almaktadır. Bu yasalarda borçların vadesi dolmadan tahsilatın nasıl olduğu, borç işlemlerini maketlerin nasıl yapması gerektiği gibi konular yer almaktadır. Borç işlemlerinin yanında faiz alımı da yapılmasına icazet verilmekteydi. (Coşkun, 2006: 22).

Eski Yunanlarda krallar, MÖ. VII. yüzyılda kendi isimlerine para bastırılırdı. Atina'da yer almakta olan bankerler, faiz almak koşulu ile mevduat ve kredi işlemleri yapmaktaydılar. Bankacılık faaliyetleri bu yüzyılda Ortadoğu'ya Sinop, Sicilya, Kartaca ve Lidya'ya işgal eden Perslerden yayılmıştır (Coşkun, 2006: 22).

Dünya'ya MÖ. III. yüzyıldan MS. II. yüzyıla kadar egemen olan Roma'da bankacılık oldukça gelişme göstermiştir. Roma, bankacılıkla ilgili tüm işlemleri detaylı bir şekilde düzenlemiş ve bunların denetimini yapmıştır. O zamanlarda bankacılığı alt sınıf olarak tabir ettikleri amatörler ve tacirler yürütmüşler, aristokratlar bu alana alaka göstermemişlerdir (Coşkun, 2006: 22). Tacirler pazar yerlerinde bankalarda oturarak para değişimi işini icra etmekteydiler. İtalya'da Roma İmparatorluğu'ndan gelen gelenek ile yüzyıllar boyunca bankacılıkla uğraşan bir sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıfa banker adı verilmektedir. Banker sınıfının farklılığı kendilerine emanet maksadıyla bırakılan meblağlara faiz ödemeleri ve almış oldukları bu meblağlara ödedikleri faiz tutarından yüksek bir oranda faizle başkalarına kullandırtmalarıdır. İtalya'nın şehir devletlerinden Cenova'daki bankerler XII. yüzyıl boyunca önemli çalışmalar yürütmüşler ve birlikte ilk bankayı kurmuşlardır. İtalyanlar Akdeniz Bölgesi'nde bulunan diğer şehirlere de bankalar kurmuşlardır (Yıldıztekin, 2017: 3).

Bankacılığın gelişmesine Avrupa’da, Ortaçağ zamanında denizciliğin gelişmesi, fethedilen yerlerden kıymetli madenlerin getirilmesi etkisi olmuştur (Coşkun, 2006: 22).

1609 senesinde Hollanda kuruluşu olan Amsterdam Bankası modern bankacılığın başlangıcı olmuştur (Coşkun, 2006: 22).

Antik Çağ’da para sirkülasyonlarını yapanlar ya bankerler ya da döviz bürolarıydı ve bunların önemleri oldukça büyüktü. Bankerleri ve döviz bürolarının iki görevi bulunmaktaydı. Görevlerinden birisi yabancı parayı yerli paraya çevirmek, diğer görevi ise metalden yapılmış olan sikkeleri başka bir metalden yapılmış sikkelere çevirmektir. Devlette bankerlere yönelik yasal bir düzenleme yoktur, bağımsız müteşebbislerdir (Kazgan vd. 1999: 70).

XIX. yüzyılda sömürgeciliğin yaygınlaşması ile beraber dünyada ticaret önceki dönemlere göre gelişmiş olup bankacılıkta yeni eğilimler olan uzmanlaşma, birleşme ve iş bölümü oluşmuştur. İngiltere’de ve Almanya’da bu devirde kurulmuş olan bankalar günümüzde etkin olarak devam etmektedir (Coşkun, 2006: 22).

Osmanlı İmparatorluğu’nda gayrimüslim azınlıklar ticaret, bankerlik, gemi taşımacılığı vb. işlerle uğraşmaktaydı. Bu kesim zamanla bir hayli zenginleşmiş ve Batı toplumları ile etkileşim içinde olmuşlardır. Fatih döneminden itibaren Osmanlı Sarayı ile yakın ilişkiler içinde bulunmuşlar, devlet maliyesi için de vazgeçilmez bir hal almışlardır. Bu durumda ülke yönetiminde rol sahibi olmaya başlamışlardır. Galata’daki bu bankerler ve tüccarlar Osmanlı Devleti’ne borç para vermenin yanı sıra iltizam şeklinde vergi toplamak, sikke basımından ortaya çıkacak senyoraj gelirinden faydalanmak, devlet tahvillerini iskonto etmek gibi faaliyetleri yüzyıllar boyunca ellerinde tutarak işletmişlerdir (Köse, 2001: 250). Bazı bankerlerin sermayeleri devlete borç para verebilecek kadar büyüktü. Devlette mali alana olan ihtiyaç para ıslahatını yürütebilmek için 1844 senesinde kendini hissettirmiştir. Devlet bu ihtiyaç doğrultusunda Galata bankerleri ile bir araya gelmiş ve yapılan anlaşma sonucunda 1847 senesinde “İstanbul Bankası”nı kurmuşlardır (Eldem, (1970): 229-234 akt. Kazgan vd. 1999: 270). Osmanlı Devleti uzun bir süre iç borçlanma yoluyla kendini finanse etmeye çalışmıştır. Ancak 1854 yılında dış borçlanmaya gitmek zorunda kalmıştır. Bu durum Osmanlı’nın ekonomik yapısının Avrupa ekonomik yapısında direkt etkilemesine sebebiyet

vermiştir. Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı Devleti'nde yabancı bankalar kurulup şubeleşmeye başlamışlardır (Karta, 2014: 162).

1863 yılında Memleket Sandıkları adı ile Mithat Paşa tarafından kurulan (günümüzde Ziraat Bankası) ulusal banka dışında faaliyet gösteren tüm bankalar yabancı sermayeliydi. Bu süreç 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyete kadar sürmüştür. II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte İttihat Terakki Partisi'nin millî bir banka kurma fikri ortaya çıkmıştır. Bu tarihten itibaren bölgesel millî bankalar kurulmaya başlamıştır (Sarısr, 2009: 199).

Kapitalist sistemin oluşmasıyla XX. yüzyılda merkezi planlama, sosyalist ekonomiler ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı ardından gelişmiş ekonomi ve az gelişmiş ekonomi olgusu önemli nitelikler kazanmıştır. Bu dönemde farklı siyasi ve ekonomik sistemler ortaya çıkmıştır. Batı dünyasında özel bankalar faaliyetlerini sürdürürken Doğu bloğu ülkelerinde devlet sermayesi ile kurulan bankalar faaliyette bulunmaktaydı. Ayrıca bu dönemde devletlerin sermayesiyle desteklenen uluslararası para fonu, dünya bankası gibi kuruluşlar da faaliyete başlamıştır (Coşkun, 2006: 23).

Bankacılık tarihi yukarıda açıklanmıştır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ise banka türlerine değinilecektir.

2.2. Banka Türleri

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan 3. maddede bankalar üçe ayrılmıştır:

i- Mevduat Bankası: Kendi adına mudilerden mevduat kabul etmek ve hem kendi sermayesi hem de mudilerden toplamış oldukları mevduatları kredi kullanarak faaliyetlerini yürüten bankalardır.

ii- Katılım Bankası: Mevduat bankalarındaki faiz uygulamasını tercih etmeyen mudiler için özel, cari ve katılma hesapları şekli ile fon toplamak ve toplanan bu fonları kredi kullanılmak suretiyle faaliyetlerini yürüten bankalardır.

iii- Kalkınma ve Yatırım Bankası: Bu bankalar mudilerden mevduat ya da katılım fonu kabul etmezler. Belli bir sektörü kalkındırmak amacıyla kurulan bankalardır.

2.3. Bankalarda Muhasebe Uygulamaları

Bankalar muhasebesinin uygulanmasına yönelik temel çerçeve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 37. maddesinde belirtilmiştir.

Bankaların muhasebe uygulamaları ile ilgili düzenleme 2006 yılında 26333 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik bankalarda; muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve yeksenkliği, işlemlerin kayıtlanmasının sağlanması, faaliyetlerin gerçeği yansıtır biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda finansal durumları, performansları ile yönetim hakkında bilgileri kapsayan mali tabloların zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayınlanmasına ve belgelerin saklanmasına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır (BDDK, 2006 md. 1).

Yönetmeliğe göre bankalar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından çıkartılan yönetmelik ve tebliğlere göre muhasebeleştirme faaliyetlerini yürütürler. Bankacılık faaliyetlerinde TMS’ye uygun muhasebeleştirme yapmak esastır (BDDK, 2006 md.4).

Yönetmelik bankalar için TMS’lerin uygulanması gerekliliğini zorunlu kılmıştır. Bu sebeple TMS tarafından hazırlanması zorunlu tutulan finansal tabloların bankalar tarafından da tutulması zorunlu kılınmıştır. Bu tablolar (BDDK, 2006 md. 5):

- Finansal durum tablosu (bilanço),
- Kapsamlı gelir tablosu (gelir tablosu),
- Nakit akış tablosu,
- Özkaynak değişim tablosu ve
- Tablolarla ilgili dipnotlardır.

Yönetmeliğe göre ilgili tablolar aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

1- Bilanço (Finansal Durum Tablosu): Bankanın belirli bir tarihte mali durumunu gösteren aktifinde ve pasifinde yer almış olan varlıklarını, borçlarını ve özkaynaklarını gösteren statik bir tablodur. Bilançonun aktif kısmı paraya dönüşme hızına, pasif kısmı ise ödeme hızına göre şekillenmektedir.

Muhasebe standartları finansal durum tablosunun hazırlanmasında iki farklı yöntemi önermiştir. Bu yöntemler arasındaki temel farklılık kısa - uzun vade ayrımının yapılıp yapılmamasıyla alakalıdır. İşletmelerin normal bir faaliyet döngüsüne (mal ve hizmetlerin belirli bir dönem içinde satın alınıp satılması) sahip olması durumunda kısa ve uzun vadeli ayrımı yapılır. Ancak finansal kuruluşlarda (bankalar, sigorta şirketleri) belirli bir faaliyet döngüsüne sahip olmadığı için bilanço hazırlanırken likidite yaklaşımına göre kısa vade uzun vade ayrımı yapılmaksızın hazırlanır (TMS 1 md. 60-68).

2- Gelir Tablosu (Kapsamlı Gelir Tablosu): Bankanın belirli bir tarihte elde etmiş olduğu hasılatı ve gelirleri ile katlanmış olduğu bütün maliyetleri ve giderlerini gösteren ve ilgili dönemde faaliyet sonuçlarını kar/zarar şeklinde özetleyen dinamik bir tablodur.

Kapsamlı gelir tablosu iki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda dönem kar/zararı bölümü yer alırken ikinci kısımda ise diğer kapsamlı gelirler yer almaktadır. Kapsamlı gelir, işletmenin dönem içinde ortaya çıkan ve gelir tablosu yerine finansal durum tablosunda raporladığı gelir ve giderlerden oluşmaktadır. İlgili gelir ve giderler bilgi amacıyla ister gelir tablosuyla birleşik ister ayrı bir tablo olarak finansal tablo kullanıcılarına sunulur (TMS 1 md. 7).

3- Nakit Akış Tablosu: Muhasebenin belirli bir döneminde bankalardaki nakdinde ve nakit benzerleri varlıklarında oluşan değişiklikleri belirten nakit akışlarını, kaynakları ve kullanımları açısından yatırım, finansman ve bankacılık faaliyetleri biçiminde tasniflendirerek gösteren bir tablodur.

4- Özkaynak Değişim Tablosu: Ana ve katkı sermaye kalemlerinden her bir tanesinin yılbaşı bakiyesini, yıl içerisinde de ilgili hesaplarda oluşan artış ya da azalışı ve bunlarla beraber yılsonu kalanını da ayrı bir biçimde gösteren tablodur. İlgili dönemin yani cari dönemin özkaynak değişim tablosunun yanında karşılaştırılabilirlik açısından bir önceki dönemin özkaynak değişim tablosu da gösterilmektedir.

5- Tablolarla İlgili Dipnotlar: Finansal durum tablosu, kapsamlı gelir tablosu, nakit akış tablosu ve özkaynak değişim tablosu yani finansal tablolarda yer almayan bilgiler ile muhasebe politikalarını açıklamaktadır.

2.4. Finansal Raporların Sunumu ve Yayınlanması

Yönetmeliğe göre finansal raporların sunumu ve yayınlanması aşağıdaki gibidir (BDDK, 2006 md. 14):

a- Bankalar, dönem sonunda konsolide olan ve olmayan hazırlamış oldukları finansal raporları Türk Ticaret Kanunu gereğince ilgili yılı takip eden Nisan ayının sonuna ilgili birimlere hem elektronik ortamda hem de yazılı olarak bildirmek durumundadır.

b- Türkiye’de şube açarak faaliyette bulunmuş olan bankalar, Türkiye’deki yönetim merkezlerinin düzenlemiş oldukları ve müdürler kurulunda imzalanmış olan Türkiye’deki faaliyetlerine yönelik dönem sonu bilançoları ile gelir tablolarını ve bu bilanço ve gelir tablosunun açıklamasıyla birlikte dipnotlarını, merkezi bilanço ve gelir tabloları ile beraber ilgili birimlere hem elektronik ortamda hem de yazılı olarak bildirmek durumundadır.

c- Mart, Haziran ve Eylül aylarının sonunda bankalar, kırk beş gün içinde konsolide olmayan ara dönem finansal raporlarını; yetmiş beş gün içinde ise konsolide olanları ilgili birimlere hem elektronik ortamda hem de yazılı olarak bildirmek durumundadır.

d- Her ayın sonunda bankalar, düzenleyecekleri bilanço ve gelir tablosunun bir örneğini ve ilgili birim tarafından istenmiş olan öteki ek bilgi ve açıklamaları dönemi izleyen otuz gün içerisinde ilgili birime bildirmek durumundadır.

e- Bankalar, dönem sonunda konsolide olan ve olmayan hazırlamış oldukları finansal raporları, Türk Ticaret Kanunu gereğince ilgili yılı takip eden Nisan ayının sonuna kadar Ticaret Sicili Gazetesi’nde ilan ederler. Bu ilanının ardından yayımlanmak için yedi gün içerisinde dipnot olmadan dönem sonu finansal tablolarını ve bağımsız denetçi raporunu Türk Ticaret Kanunu gereğince Resmi Gazete’ye gönderirler. Resmi Gazete’de yayımın yapılmasının ardından bankalar, gazetenin tarihi ve sayısı ile ilan edilmiş olan bilgilerin birime bildirilen bilgilerle farklı olmadığına ilişkin beyanlarını Resmi Gazete’deki ilanı takip eden yedi gün içerisinde birime bildirir.

f- Kuruluş birlikleri, taraflarına bildirilmiş olan her bankanın dönem sonu mali raporunu en geç yukarıda belirtilmiş olan beşinci maddesi kapsamında Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihten itibaren ara dönem mali raporunu ise kendisine bildirilen tarihten

itibaren yedi yedi gün içerisinde kendi internet sayfalarında yayımlamaları zorunluluğu bulunmaktadır.

g- Bankaların, dönem sonu mali raporlarını yukarıda belirtilmiş olan beşinci madde kapsamında Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihten itibaren, ara dönem mali raporlarını ise kuruluş birlikleri tarafınca halka açıklamalarından sonra kendi internet sayfalarında yayımlamaları ve en az beş sene kullanan şahıslara açık bırakmak zorunluluğu bulunmaktadır.

h- Yukarıda belirtilmiş olan birinci madde kapsamında halka açıklanacak mali raporların yetkisi bulunan yerlere ulaştırmasında ve ilanda bulunmasında arızî durumların ortaya çıkmasında bankaya fazla süre verilmesinde BDDK yetkili kurumdur.

ı- Bankalar; mali tablolarını, raporlarını ve cetvellerini ilgili birimin belirlemiş olduğu usullere göre bildirmelilerdir.

Bankalar tarafından uygulanacak hesap planı BDDK tarafından düzenlenmektedir. BDDK bu yönetmelikten aldığı yetki ile 2007 yılında 26415 Sayılı Resmi Gazete ile bankacılık için TDHP ve İzahnamesi hakkında tebliği yürürlüğe koymuştur. İlgili yönetmelik bankaların kullanacağı hesap planı yapısı, hesap numaralama sistemi hesapları ve hesapların açıklamalarını içermektedir. Yönetmeliğe göre hesap planının yapısı aşağıdaki gibidir.

2.5. Bankalar Muhasebesinde Tekdüzen Hesap Planı

Bankaların kullanmış olduğu hesap planı ticaret ve üretim işletmeleri tarafından kullanılan 1994 yılında yürürlüğe giren Muhasebe Sistemi Uygulamaları Genel Tebliği’nde yer alan hesap planından farklıdır. Bunun nedeni bankaların hizmet sektöründe faaliyette bulunmaları ve ticaret ya da üretim işletmeleri gibi ortada bir ürünün bulunmamasıdır. Yaptığı işten dolayı bankalar için ayrı bir hesap planı oluşturulmuştur.

Bankalarda, Tekdüzen Hesap Planını aşağıda yer almakta olan gruplar oluşturmaktadır (BDDK, 2007 md. 4):

0 Dönen Değerler: Bu grupta yer almakta olan hesapların en önemli özellikleri nakit hesaplar olması veya nakde kolaylıkla dönüşebiliyor olmasıdır. Ayrıca bu hesaplar kısa vadeli hesaplardır. Kasa, havaleler, yoldaki paralar, çeşitli kuruluşların bono ve tahvilleri, hisse senetleri, bankanın diğer finans kuruluşlarında bulundurduğu mevduat gibi hesaplar bu grupta yer alır.

Bu hesap grubu tek düzen hesap planındaki 1 Dönen Varlıklar hesap sınıfının bankacılık hesap planındaki karşılığıdır. Ancak 15 Stoklar grubu benzeri bir hesap grubu bankacılık hesap planında bu hesap sınıfında yer almamaktadır.

1 Krediler: Kredi, bankanın aktiflerinden birisinin belli bir süre için geçerli olacak bir biçimde, geri alınma şartı ile ve bir bedel karşılığında ödünç olarak verilmesine denilmektedir. Bankanın aktifinin ödünç verilmesi nakdi kredi olarak adlandırılmaktadır. Krediye bankanın itibarı da söz konusu olabilmektedir ve buna gayri nakdi kredi adı verilmektedir. Kefaletler, ciro, teminat mektupları, aval gayri nakdi kredilerdir. Krediler hem gerçek kişilere hem de tüzel kişilere verilebilir. Kredi kullanılan kişiye her iki biçimde de satın alma gücü kazandırılmaktadır.

Bankaların ana faaliyetiyle alakalı alacakları bu hesap sınıfında yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında 1 Krediler hesap sınıfı TDHP'deki 15 Stoklar grubu yerine bulunmaktadır. Ayrıca TDHP'deki krediler ile bankacılık hesap planındaki kredilerin birbiriyle karıştırılmaması gerekmektedir. TDHP'deki krediler ilgili işletmenin (ticaret ya da üretim) borçlarını ifade ederken bankacılık hesap planındaki krediler bankanın alacağını ifade etmektedir. Bu nedenle hesap planında varlıklar arasında yer almaktadır.

2 Yatırım Amaçlı Değerler ve Diğer Aktifler: Genel muhasebeden benzetme yaparak açıklamak gerekirse, yatırım amaçlı değerler ve diğer aktifler hesap grubu duran varlıklar hesap grubuna benzetilebilmektedir. Bu hesapların nakde çevrilebilmesi kısa vadede mümkün değildir. Binalar, türev finansal araçlar, şerefiyeler, nakil vasıtaları, reeskontlar ve tahakkuklar gibi hesaplar bu grupta yer almaktadır.

Bu grup TDHP'deki 2 Duran Varlıklar hesap sınıfının bankacılık hesap sınıfındaki karşılığına denk gelmektedir. Gerek bankalar olsun gerekse ticaret ve üretim işletmeleri faaliyetlerinde kullanmak için belli varlıkları ellerinde tutmak zorundadırlar.

3 Mevduat ve Diğer Yabancı Kaynaklar: Mevduat kelimesinin anlamı; şahsın, mevduat kabul etmeye yetkili finans kurumlarına güvenerek para ya da sahibi olduğu fonları teslim etmesidir. Mevduat kelimesi ve tevdi kelimesinin sessiz harfleri ele alındığında köklerinin aynı olduğu görülmektedir. Tüzel ya da gerçek kişiler finans kuruluşlarına hesap açtırabilir ve böylelikle paralarını yahut fonlarını yatırılabilmektedirler. Açtırılmış olan bu hesaplar vadeli de vadesiz de olabilmektedir. Mevduat olarak açılan hesaplar Türk parası ile açılırken tevdiat hesabı yabancı para ile açılır.

Mevduat hesaplarına faiz tahakkuku uygulanmaktadır. Bu faiz tahakkuku; vadeli olan mevduat hesaplarına çoğunlukla vade bitiminde, vadesiz olan mevduat hesaplarına ise bütün hesaplar kapatıldığında veya dönem sonunda uygulanır. İşlemin son yapıldığı tarihten sonra on sene hiç hareket olmamış hesaplar kanun gereğince lüzumlu ilanlar yapılmasının ardından zaman aşımına uğradıkları kabul edilir ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) gelir olarak kaydedilmektedir.

Mevduat ve diğer yabancı kaynaklar grubunda sadece mevduat hesaplarının yanı sıra karşılıklar, repolar, krediler gibi hesaplar da yer almaktadır.

Bu hesap sınıfı TDHP'deki kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerle tekabül etmektedir. Aynı ayrı hesap sınıflarının olmamasının sebebi bankacılık sektörünün belirli bir faaliyet döngüsünün bulunmamasındandır. Bu sebeple bankacılık hesap planında kısa ve uzun vade ayrımı yapılmamıştır. Ayrıca mevduat kavramı da kredilerde olduğu gibi TDHP'ye göre farklı anlam içermektedir. TDHP'de mevduatlar işletmenin banka nezdinde tuttuğu varlıkları ifade ederken bankalar muhasebesinde mevduat, bankanın mudilerden aldığı ödünç paraları ifade etmektedir ve bu nedenle yabancı kaynak olarak raporlanmaktadır.

4 Özkaynaklar: Özkaynaklar hesabı bankalar için, alınacak olan risk tutarının belirlenmesinde ana ölçüttür. Bankaların ana sermayesi ile katkı sermayeleri toplamından, sermayeden indirilen değerlerin çıkarılması sonucunda özkaynak bulunmaktadır. Bu hesaplama ay sonunda yapılmaktadır. Bu grubun içerisinde sermaye, fonlar, kar yedekleri, sermaye taahhütleri gibi hesaplar yer almaktadır ancak bu hesapların kodları genel muhasebede bilindiği üzere 5 ile değil 4 ile başlamaktadır.

TDHP'deki 5 Özkaynaklar hesap sınıfı, bankacılık hesap planında 4 Özkaynaklar sınıfında yer almaktadır. Bu hesap sınıfındaki gruplar ile ticaret ve üretim işletmelerinin kullandığı TDHP'deki gruplar paralellik göstermektedir.

5 Faiz Gelirleri: Bu hesap grubu bankalardan alınmış olan faiz hesaplarını kapsamaktadır. Ayrıca Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF)'ndan alınan primler, para piyasası işlemlerinden alınan faizler gibi hesaplarda bu grupta yer almaktadırlar.

Bu hesap sınıfı TDHP'deki 60 Brüt Satışlar hesap grubunun karşılığı sayılmaktadır. Hesap sınıfında elde edilen faiz gelirinin vadesine ve elde edildiği kişi ya da kuruma göre farklı hesaplardan oluşmaktadır. 60 Brüt Satışlar grubuyla benzerliği ikisinin de ana faaliyet ile ilgili gelirlerin raporlandığı yerler olmasıdır.

6 Faiz Giderleri: Bankanın ihraç etmiş olduğu her çeşit menkul kıymete verdiği faizler, mevduata verilmiş olan her çeşit faizler gibi hesaplar bu grupta yer almaktadır.

TDHP'deki 61 Satış İndirimleri, 62 Satışların Maliyeti, 63 Faaliyet Giderleri hesap gruplarının bankacılık hesap planındaki karşılığıdır. Bunun sebebi ise her ikisinin de ana faaliyetlerle ilgili giderleri kapsamasıdır. Bankacılık hesap planında faizin ödeneceği kişi ya da kuruma göre farklı hesaplar bulunmaktadır.

7 Faiz Dışı Gelirler: Bu hesap grubunda banka işlemlerinden alınmakta olan her çeşit ücretler ile komisyonlar yer almaktadır. Ayrıyeten kambiyo karları, sermaye piyasası işlem karları, çeşitli değerlendirme karları, bankacılık hizmet gelirleri, arbitraj karları gibi hesaplar da faiz dışı gelirler grubunda yer almaktadırlar.

TDHP hesap planında yer alan 64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar ve 67 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar (TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı ile olağan/olağandışı ayrımı kaldırılmıştır.) hesap gruplarına denk gelmektedir. Bankaların faiz dışındaki en önemli gelirleri olan komisyon ve ücretler bu grupta yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında aslında bu gelirler de işletmenin ana faaliyetiyle alakalı gelirleridir. Bu nedenle birebir karşılığıdır denilemez.

8 Faiz Dışı Giderler: Her çeşit karşılıklar, verilen ücretler ile komisyonlar, personel giderleri, arbitraj zararları, kambiyo zararları gibi hesaplar bu hesap grubu adı altında yer almaktadırlar.

TDHP hesap planında yer alan 65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar, 66 Finansman Giderleri ve 68 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar hesap gruplarına denk gelmektedir. Ancak Faiz Dışı Gelirler de olduğu gibi bu hesap grubunda da ana faaliyetle alakalı ücret ve komisyon ödemeleri bulunmaktadır. Bu nedenle tam olarak karşılığı denilemez.

9 Bilanço Dışı Hesaplar: Bankaların aktifini ve pasifini önemli derecede ilgilendirmeyen, bankaların müşterilerine sağlamakta olduğu gayri nakdi krediler ile gelecekteki borç veya alacak doğurabilecek olan hak ve yükümlülükleri, fer'i zilyetlik altındaki değerleri ve muhasebe sisteminde izlenmek istenen bilgileri kayıt altına almak sebebiyle kullanılmakta olan hesaplardır. Bu hesaplar genel muhasebede nazım hesaplar olarak bildiğimiz hesaplardır. Ancak nazım hesaplar hafife alınmamalıdır; unutulmamalıdır ki içermiş olduğu hesaplar bankanın itibari ile ilgilidir ve gerçekleşmesi durumunda nakdi yükümlülükleri de içerir.

TDHP'ye göre buradaki en temel fark, ticaret ve üretim işletmelerinin Nazım Hesaplar'da yer alan bilgileri üçüncü kişilerle paylaşmamasıdır. Bankalar ise Bilanço Dışı Hesaplar'ı diğer finansal tablolarda olduğu gibi üçüncü kişilerle paylaşmaktadır. Bunun en temel nedeni ise bankaların farklı bir kredi türü olan gayri nakdi kredilere sahip olmasıdır ve bu kredilerde söz konusu olan bankanın kefil olma durumudur, işletme tarafından verilen nakdi bir kredi bulunmamaktadır. Banka ileride ödeme yapmak zorunda kalabileceğinden bu bilgilerin de paylaşılması önem arz etmektedir. Konu ile ilgili gerekli bilgi ilerleyen bölümlerde verilecektir. TDHP ve bankacılık hesap planındaki yukarıda açıklanmış olan bilgiler aşağıda yer almakta olan tabloda özetlenmiştir:

Tablo 6**TDHP ile Bankacılık Hesap Planı Karşılaştırılması**

	TDHP	BANKACILIK HESAP PLANI
Cari Varlıklar	1 Dönen Varlıklar	0 Dönen Değerler
Ana Faaliyet Konusu	15 Stoklar	1 Krediler
Cari Olmayan Varlıklar	2 Duran Varlıklar	2 Yatırım Amaçlı Değerler Ve Diğer Aktifler
Borçlar	3 Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 4 Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	3 Mevduat Ve Diğer Yabancı Kaynaklar
Ana Faaliyet Gelirleri	60 Brüt Satışlar	5 Faiz Gelirleri 7 Faiz Dışı Gelirler
Ana Faaliyet Giderleri	61 Satış İndirimleri 62 Satışların Maliyeti 63 Faaliyet Giderleri	6 Faiz Giderleri 8 Faiz Dışı Giderler
Yan Faaliyet Gelirleri	64 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir Ve Karlar 67 Diğer Olağandışı Gelir Ve Karlar	5 Faiz Gelirleri 7 Faiz Dışı Gelirler
Yan Faaliyet Giderleri	65 Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider Ve Zararlar 66 Finansman Giderleri 68 Diğer Olağandışı Gider Ve Zararlar	6 Faiz Giderleri 8 Faiz Dışı Giderler
Bilgi Amaçlı Hesaplar	9 Nazım Hesaplar	9 Bilanço Dışı Hesaplar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda belirtilen hesaplar farklı hesap planı olsa da çift taraflı kayıt yöntemi ile kayıt altına alınmaktadır. Bu nedenle hesapların bazıları aktif bazıları ise pasif karakterlidir. Aşağıdaki tabloda hangi hesap sınıflarının aktif hangi hesap sınıflarının pasif karakterli olduğu gösterilmiştir:

Tablo 7

Bankalar Muhasebesinde Aktif ve Pasif Hesaplarının Ayrımı

	Aktif Hesaplar	Pasif Hesaplar
Bilanço Hesapları (Bilanço İçi)	0 Dönen Değerler	3 Mevduat ve Diğer Yabancı Kaynaklar
	1 Krediler	4 Özkaynaklar
	2 Yatırım Amaçlı Değerler ve Diğer Aktifler	
Gelir Tablosu Hesapları	6 Faiz Giderleri	5 Faiz Gelirleri
	8 Faiz Dışı Giderler	7 Faiz Dışı Gelirler
Bilanço Dışı Hesaplar	9 Bilanço Dışı Hesaplar	9 Bilanço Dışı Hesaplar

Kaynak: Eken ve Selimler, 2015: 59

Bütün hesap sınıflarındaki hesaplar, (TP) Türk parası ve (YP) yabancı para olacak şekilde ikiye ayrılmaktadır. Yabancı para tutarlarının muhasebeleştirildiği hesaplar, bankaların döviz üzerinden yapmış olduğu işlemleri takip ettiği hesaplardır. Bu hesaplar dönem sonunda yabancı para bakiyesi verirler ve dönem sonunda değerlendirme işlemi yapılarak ilgili hesaplara aktarılırlar. Yabancı para hesaplarındaki işlemlerden ortaya çıkan faiz, komisyon ve gelirler işlemin yapıldığı tarihteki kur üzerinden ulusal para birimine çevrilerek, ilgili kar/zarar hesabına aktarılır. Büyük defterde, hesap kodlarının son hanesi çift bir rakam ise ulusal para birimine ait hesapları, tek rakamlardan oluşuyor ise yabancı para hesaplarını belirtmektedir (BDDK, 2007 md. 5).

2.6. Hesap Numaralama Sistemi

Bankalar muhasebesinde hesap numaralama sistemi altı haneden oluşmaktadır ancak bazı istisnai hesaplar bulunmaktadır ve bu istisnai hesaplar yedi haneden oluşmaktadır. Hesap numaralama sisteminin hanelere göre gösteriliş biçimi aşağıda yer almaktadır (BDDK, 2007 md. 6):

1 2 3 4 5 6

A B C D E F

A – Grup numarasını,

BC – Defteri kebir hesap numaralarını,

DE - Yardımcı hesap numaralarını,

F – Alt hesap numaralarını ifade etmektedir.

Örnek: 380005 hesap numarasında (Sipahi ve Öğüz, 2016: 26-27);

3: Mevduat ve Diğer Yabancı Kaynak grubunu,

380: Bu grup içerisinde yer alan Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler Defteri Kebir hesap numarasını,

380005: Defteri Kebir hesap numarası içerisinde yer alan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) yardımcı hesap numarasını ifade etmektedir.

TDHP’de hesaplar ana hesap seviyesinde numaralandırılmıştır, alt hesaplara yer verilmemiştir. Alt hesap açma hakkı şirketlere bırakılmıştır. Çünkü her işletmenin kullanması gereken alt hesaplar farklılık gösterebilir. Örneğin; telefon ticari yapan bir işletme 153 Ticari Mallar Hesabının alt hesabı olarak 153.01 Cep Telefonu şeklinde tanımlarken beyaz eşya ticari yapan bir işletme 153.01 Buzdolabı hesabı olarak kodlayacaktır. TDHP’yi ticaret ve üretim yapan bütün sektörlerin kullanması sebebiyle kodlama ana hesap çerçevesinde bırakılmıştır. Ancak bankacılık hesap planı bankaların kullanımı için özel olarak tasarlandığından bu sektöre yönelik alt hesaplar da tanımlanmıştır.

2.7. Bankalarda Muhasebe Süreci

Bankalarda muhasebe süreci bir dönem içinde aşağıdaki şekilde ilerlemektedir (Hazar ve Babuşcu, 2017: 34):

1- Açılış (dönem başı-01 Ocak) bilançosunun hazırlanması,

- 2- Açılış yevmiye kaydının atılması,
- 3- Yevmiye (günlük) defterine kayıtların atılması,
- 4- Büyük defter (defteri kebir) kayıtlarının yapılması,
- 5- Yardımcı defteri kebir kayıtlarının yapılması,
- 6- Aylık mizan düzenlenmesi (dönem sonunda yani 31 Aralıkta genel geçici mizan düzenlenmesi),
- 7- Üç aylık işlemlerin yapılması (geçici vergi ödemeleri),
- 8- Dönem sonu envanter işlemlerinin yapılması,
- 9- Dönem sonu kar/zarar hesaplarının netleştirilmesi,
- 10- Kapanış (dönem sonu-31 Aralık) bilançosunun hazırlanması,
- 11- Kapanış yevmiye kaydının atılması,
- 12- Yeni dönemin 1 Ocak tarihi itibarı ile açılması.

Yukarıdaki maddelerde de görüldüğü üzere bankalar muhasebesi, genel muhasebe süreci gibi ilerlemekte ve dönemi 1 Ocakta başlayıp 31 Aralıkta sona ermektedir.

2.8. Bankalar Muhasebesinde Tutulması Zorunlu Defterler

Bankaların Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Bankacılık Kanunu ve Damga Vergisi Kanunu'na göre tutmakta yükümlü oldukları defterler bulunmaktadır. Bu defterlerin bir kısmı bilgisayar ortamında bir kısmı ise ciltli bir şekilde tutulmaktadır ve gerek bilgisayar ortamında tutuluyor olsun gerekse ciltli tutuluyor olsun her iki biçimde de defterlerin noter tasdikli olması gerekmektedir. Yukarıda belirtilmiş olan kanunlarca tutulması zorunlu olan defterler aşağıda sıralanmıştır (Erhan, 2011: 13):

- Yevmiye defteri,
- Büyük defter,
- Envanter defteri,
- Damga vergisi defteri,
- Banka sigorta muameleleri vergisi defteri,

- Enflasyona göre düzeltme defteri,
- Toplantı ve müzakere defteri,
- Pay sahipleri defteri,
- Yönetim kurulu karar defteri.

Yukarıdaki bilgiler ışığında bankalara bulunan hasılat unsurları sırasıyla açıklanacaktır.

2.9. Bankalarda Hasılat Unsurları

Bankacılık hesap planı, bankacılıkla ilgili gelir tablosu bankaların gelir ve gider unsurlarını faiz ve faiz dışı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Faiz geliri bankaların ana faaliyetiyle alakalı gelirlerini kapsamaktadır. Faiz ile ilgili gelirler, gelir tablosunun en üstünde yer alırken hesaplar beş ile başlayacak şekilde sınıflandırılmıştır. Faiz giderleri ise aynı şekilde ayrı bir hesap sınıfında altı ile başlayan hesaplardan oluşmaktadır. Bankaların faiz dışında gelir elde ettiği kalemler ve faiz dışında katlandığı giderler bulunmaktadır. Faiz dışı gelir ve giderler, faiz hesaplarından ayrı olarak yedi ve sekiz numaralı hesap sınıflarında izlenmektedir. Çalışmanın bu kısmında bankalardaki gelir unsurları açıklanacaktır. Muhasebe standartları kapsamında hasılat unsurları belirlenecektir.

2.9.1. Faiz Gelirleri

Kavramsal çerçeveye göre gelir; hem hasılatı hem de kazancı birlikte içermektedir. Hasılat, işletmenin olağan faaliyetleri sonucunda oluşur ve faiz, ücret, temettü, satış, kira, lisans ücreti şeklinde isimlerle adlandırılmaktadır (Kavramsal Çerçeve md. 4.29). Kazanç ise gelirin kapsamına aldığı diğer unsurlarını kapsamaktadır. Kazanç işletmenin yapmış olduğu olağan ya da olağandışı faaliyetlerinden ortaya çıkabilir. Kazanç işletmenin ekonomik yarardaki artışlarını ifade etmektedir ve özü itibarıyla bir gelirdir. Örneğin; işletmenin kullandığı bir duran varlığı satması sonucu ortaya kazanç çıkmaktadır. Kazançlar genellikle elde edilirken katlanılan giderler düşüldükten sonra net tutar ile ayrı bir biçimde muhasebeleştirilir (Kavramsal Çerçeve md. 4.31).

Bankaların ana faaliyet konusu faizdir. Bankalar muhasebesinin faiz gelirlerinde; iskonto ve iştirah senetlerinden, faktoring alacaklarından, kıymetli maden kredilerinden alınan faizler hesapları yer almaktadır. Bunların yanında ayrıca kredilerden, yeniden

yapılandırılan ve itfa planına bağlanan kredilerden, tasfiye olunacak alacaklar (tahsili şüpheli alacaklardan alınanlar dahil) ile zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklardan alınan faizler de faiz geliri sayılmaktadır. Kredilerden alınan faizler kendi aralarında kısa vadeli 510-523 hesap numaralarını, orta ve uzun vadeli 530-543 hesap numaralarını kapsayacak şekilde ikiye ayrılmaktadır. Yeniden yapılandırılan ve itfa planına bağlanan kredilerden alınan faizler hesabında 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156 ve 157 numaralı hesaplara tahakkuk ettirilmiş olan faizlerin izlenmiş olduğu hesaplardır. Yabancı paralara tahakkuk ettirilmiş olan faizler işlemin yapılmış olduğu günün kuru baz alınarak Türk parasına çevrilererek kaydedilmektedir. Tasfiye olunacak alacaklar ile zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklardan alınan faizler hesabında Karşılık Yönetmeliği gereğince, üçüncü, dördüncü ve beşinci grup krediler ve diğer alacaklar altında tasnif edilen tutarlar için döneme ilişkin faiz tahakkuku ve reeskontu yapılmaz. Donuk alacak haline gelen ama daha önce tahsilat yapılmamasına rağmen faiz tahakkuku ve reeskontu şeklinde gelir yazılan alacaklar için iptal kaydı yapılır. Bu alacaklarda yalnızca paket olarak tahsil edilen faizler gelir olarak yazılır. Bu hesap grubunda ayrıca kaynak kullanımı destekleme fonundan alınan primler, zorunlu karşılıklardan alınan faizler, bankalardan alınan faizler, para piyasası işlemlerinden alınan faizler, ters repo işlemlerinden alınan faizler, enflasyona göre düzeltme farkları, menkul değerlerden alınan faizler, finansal kiralama gelirleri, şubelerden alınan faizler, diğer alınan faizler hesapları da bu grupta yer alır (BDDK, 2006).

2.9.2. Faiz Giderleri

Bu hesap grubunda Türk parası mevduata, kıymetli maden depo hesaplarına, yurtdışından kullanılan kıymetli maden kredilerine, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kredilerine, yurtiçinden kullanılan kredilere, yurtdışından kullanılan kredilere, para piyasası işlemlerine, repo işlemlerine, ihraç edilen menkul kıymetlere, fonlara, faktoring işlemlerinden borçlara verilen faizler, finansal kiralama giderleri, şubelere, yurtdışı merkez ve şubelere verilen faizler, enflasyona göre düzeltme farkları, verilen diğer faizler hesapları yer almaktadır.

2.9.3. Faiz Dışı Gelirler

Faiz dışı gelirlerde iskonto ve iştirah senetlerinden alınan komisyonlar, faktöring alacaklarından alınan ücret ve komisyonlar, kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, yeniden yapılandırılan ve itfa planına bağlanan kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, tasfiye olunacak alacaklar (tahsili şüpheli alacaklardan alınanlar dahil) ile zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklardan alınan ücret ve komisyonlar hesap grupları yer almaktadır. Faiz dışı gelirlerde iskonto ve iştirah senetlerinden alınan komisyonlar hesap grubunda iskonto ve iştiraya kabul etmiş olduğu Türk ve yabancı para biçiminde düzenlediği senetlerden alınan komisyonlar 700 numaralı hesaba, iskonto ve iştirah senetlerinden almış olduğu komisyonlar ise 701 numaralı hesaba kaydedilmektedir. Faktoring alacaklarından alınan ücret ve komisyonlar 702 ve 703 numaralı hesaplarda izlenmektedir. Kredilerden alınan ücret ve komisyonlar grubunda 710 hesabından başlanarak 743 hesabına kadar olan hesaplarda izlenir. Yeniden yapılandırılan ve itfa planına bağlanan kredilerden alınan ücret ve komisyon grubunda Türk parası ile yabancı para komisyonlarının ve ücretlerinin kayıt edildiği hesap grubudur.

Tasfiye olunacak alacaklar ile zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklardan alınan ücret ve komisyonlar hesap grubunda nakdi olmayan kredilerden alınan ücret ve komisyonlar, sermaye piyasası işlemleri karları, alım satım amaçlı türev finansal araçlardan karlar, bankacılık hizmet gelirleri, kambiyo karları, birleşme gelirleri, enflasyona göre düzeltme farkları, alınan kar payları, diğer faiz dışı gelirler, olağan üstü gelirler, ertelenmiş vergi varlığı gelirleri, ertelenmiş vergi borcu gelirleri, parasal pozisyon karı hesapları yer almaktadır.

Tasfiye olunacak alacaklar ile zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklardan alınan ücret ve komisyonlar hesap grubundaki bazı hesapların alt hesapları mevcuttur. Kambiyo karlarının alt hesapları sıralanacak olursa; arbitraj karları, efektif ve döviz alım satım ve değerlendirme karları, kıymetli maden alım satım değerlendirme karları, diğer hesaplardır. Diğer faiz dışı gelirler hesabının alt hesapları; depo giderleri karşılığı, haberleşme giderleri karşılığı, damga vergisi karşılığı, pul beyiyeleri, ekstre masraf karşılığı, aktiflerimizin satışından elde edilen gelirler, geçmiş yıllar giderlerine ait düzeltme hesabı, çek karnesi bedelleri, kiralama gelirleri, diğer gelirler hesabıdır.

2.9.4. Faiz Dışı Giderler

Faiz dışı giderler hesap grubunda personel giderleri, karşılık ve değer düşme giderleri, vergi, resim, harçlar ve fonlar, verilen komisyon ve ücretler, amortisman gideri, kambiyo zararları, riskten korunma amaçlı türev finansal araçlardan zararlar, sermaye piyasası işlemleri zararları, alım satım amaçlı türev finansal araçlardan zararlar, birleşme giderleri, yeniden yapılanma giderleri, enflasyona göre düzeltme farkları, diğer işletme giderleri, diğer giderler ve zararlar, olağanüstü giderler, ertelenmiş vergi varlığı giderleri, ertelenmiş vergi borcu giderleri, parasal pozisyon zararı hesapları yer alır.

2.9.5. Gayri Nakdi Krediler

Nakdi kredilerin dışında bankalar müşterileri için gayri nakdi krediler (kefalet kredisi) de vermektedirler. Bankalar gayri nakdi kredilerde müşterilerine para vermezler, itibarlarını kullanmak kaydı ile kefil olurlar. Verilen kefalet sonucunda bankaların sonraki zamanlarda nakdi ödeme yapmak olasılığı bulunmaktadır ve bu sebeple müşterisinin lehine kredi açılmıştır denilebilir (Benligiray, 2009: 62).

Gayri nakdi kredi türleri uygulamada oldukça fazladır. En çok kullanılmakta olan gayri nakdi krediler şunlardır:

- 1- Teminat Mektubu
- 2- Akreditif
- 3- Referans Mektubu
- 4- Kabul / Aval Kredileri
- 5- Ülke Kredileri
- 6- Prefinansman Garantisi
- 7- Harici Garantiler

2.9.6. Bankalarda Vergiler

Bankacılık muhasebesi hesap planında 380 Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler hesabında yer almaktadırlar. Banka tarafından devlet adına yapılmakta olan

tahsilatlardır. Standart gereğince kendi namına yapılmayan tahsilatlar hasılat sınıfında yer almamaktadır ve bu sebeple de bu hesapta izlenmekte olan işlemler banka için hasılat sayılmamaktadır. Hesabın alt hesapları aşağıda yer almaktadır:

38000 Ödenecek Vergiler

380000 Ücretlerden Kesilen Gelir Vergisi

380001 Serbest Meslek Kazançları Gelir Vergisi

380002 Menkul Sermaye İradı Gelir Vergisi

380003 Gayrimenkul Sermaye İradı Gelir Vergisi

380004 Dar Mükellef Kurumlar Vergisi

380005 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

380006 Kambiyo Muameleleri Vergisi

380007 Makbuz Mukabili Ödenecek Damga Vergisi

380008 İstihkaktan Kesilen Damga Vergisi

380009 Veraset ve İntikal Vergisi

380010 Ödenecek Kurumlar Vergisi

380011 Ödenecek Gelir Vergisi

380012 Ödenecek Katma Değer Vergisi

380013 İnşaat ve Onarım Ödemelerinden Kesilen Gelir Vergisi

380014 Zirai Mahsuller Gelir Vergisi

380019 Diğer Vergiler

Bankacılık işlemleriyle yapılmakta olan ödemeler (fatura ödemeleri ve ceza ödemeleri gibi) vergiler gibi hasılat olarak tanımlanmamaktadırlar. Çünkü bu işlemler aracılık faaliyetleri olarak adlandırılmaktadırlar.

2.9.7. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), 23 Temmuz 1956 tarihli ve 6802 Sayılı Gider Vergileri Kanununda yer almaktadır. Amacı banka ve sigorta işlemleri hakkında vergilemeyi yönetmektir. Bu kanun KDV'nin 1 Ocak 1985 tarihinde yürürlüğe girmesine dek temel dolaylı vergi kanunu olarak kalmış, 3065 Sayılı KDV Kanunuyla birlikte birçok kısmı yürürlükten kaldırılmış ve bunun yerine daha kapsamlı olan KDV Kanunu gelmiştir. Verginin konusu sayılmakta olan ancak BSMV'ye tabi olan işlemler özel bir kararla KDV'den istisna edilmiştir (Çakıcı ve Ceylan, 2014: 27).

BSMV, banka ve sigorta işlemlerini vergilendirmeyi hedeflemektedir (Çakıcı ve Ceylan, 2014: 27).

Türkiye'de BSMV, mali muameleler ile beraber bunların dışındaki bütün muameleleri de içeren KDV'den farklı bir muamele vergisi uygulanmaktadır. Sigorta işlemleri ise KDV'ye tabi değildir. Ancak bankacılık işlemleri gibi bütün sigorta işlemleri BSMV'ye tabidir (Çakıcı ve Ceylan, 2014: 27).

Bankacılıkta BSMV oranı genel olarak %5'tir. Konut kredisinden BSMV alınmamaktadır.

2.9.8. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF), 1984 yılı itibariyle ihracatın ve yatırımların teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş bir fondur. KKDF'nin amacı ihracatın ve yatırımların teşvik edilebilmesi, banka kaynaklarının özendirilerek istenen alanlara aktarılması ve özellikle kredilerde kredi maliyetlerinin düşürülmesi, fon oranları üzerinde değişiklikler yapılarak fon arzı ve fon talebi politikalarının uygulanması, ithalat ve kredilerin özendirilmesi veya caydırıcı kılınmasıdır (Saraç, 2010: 156).

KKDF, 15 Aralık 1984 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. 1989 tarihinde ise KKDF'nin kesinti yapacağı ve yapmayacağı krediler, fonla ilgili kesintilerin hesaplanması ve yatırılma zamanı yeniden düzenlenmiştir. 31 Aralık 2001 tarihinde 32 nolu tebliğ yayınlanarak ilgili yönetmelik güncellenmiştir. 1993 yılında "Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerinin ve İşletmelerinin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar" yürürlüğe girmesiyle KKDF'den elde edilen gelirlerin tamamı "Yatırımları ve

Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonuna” aktarılmasına karar verilmiştir. 1998 yılında ithalattan alınan fon kesintilerinin ihracatı desteklemesi şartıyla Eksimbank’a aktarılması kararlaştırılmıştır. 2001 yılındaki karar ile KKDF’nin kesinti oranının sıfıra kadar indirilmesine veya on beş puana kadar yükseltilmesine veya kesintiyi tamamen kaldırmaya Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu bildirilmiştir (Saraç, 2010: 156-157).

KKDF’ye tabi olan işlemlerin genel özelliği kredilendirme unsurunun bulunmasıdır. KKDF’ye tabi tutulan işlemler aşağıdaki gibidir (Saraç, 2010):

- Krediler,
- Gayri nakdi krediler,
- Kredi kartı borç taksitlendirmeleri ve kredi kartı nakit avansı,
- Döviz endeksi ve diğer endeksli krediler,
- Katılım bankalarınınca kullanılan fonlar
- Yurt dışından sağlanan krediler,
- Fiduciary işlemler (inançlı işlemler),
- Prefinansman kredileri,
- İhracat faktöriği,
- Post finansman kredileri,
- Kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalat.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere KKDF bankalarda kredi tutarları üzerinden alınmamakta, kredilere uygulanan faiz tutarı üzerinden alınmaktadır. Yani bankanın almış olduğu kazanç üzerinden KKDF hesaplanmaktadır. Ayrıca konut kredileri BSMV ve KKDF’den muaftır. 2019 yılı itibariyle kredilerden alınan KKDF oranları aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 8
KKDF Oranları

A)	<p>Bankalar ve finansman şirketlerince kullanılan</p> <p>a) Tüketici kredilerinde</p> <p>b) Diğer kredilerde</p> <p>Bankalarca Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın ilgili mevzuatı uyarınca oluşturulan Çiftçi Kayıt Sistemi, Hayvan Bilgi Sistemi ve diğer sistemlerde kaydı olduğu tespit edilen veya il ve ilçe tarım müdürlüklerince düzenlenen belgeler ile çiftçilik faaliyeti teşvik olunan çiftçilere tarıma yönelik olarak kullanılan azami 15.000 TL'ye kadar olan kredilerde KKDF kesintisi oranı %0 olarak uygulanacaktır.</p>	<p style="text-align: right;">% 15</p> <p style="text-align: right;">% 0</p>
B)	Bankalar ve finansman şirketlerinin yurt dışından sağladıkları kredilerde	%0
C)	<p>Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları kredilerde</p> <p>(*) Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları <i>döviz ve altın</i> kredilerinde (fiduciary işlemler hariç),</p> <p>Ortalama vadesi bir yıla kadar olanlarda</p> <p>Ortalama vadesi 1 yıl (1 yıl dahil) ile 2 yıl arasında olanlarda</p> <p>Ortalama vadesi 2 yıl (2 yıl dahil) ile 3 yıl arasında olanlarda</p> <p>Ortalama vadesi 3 yıl (3 yıl dahil) ve üzerinde olanlarda</p> <p>(*) Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları <i>Türk Lirası</i> kredilerde (fiduciary işlemler hariç),</p> <p>Ortalama vadesi bir yıla kadar olanlarda,</p> <p>Ortalama vadesi bir yıl ve üzerinde olanlarda</p>	<p style="text-align: right;">% 3</p> <p style="text-align: right;">% 3</p> <p style="text-align: right;">% 1</p> <p style="text-align: right;">% 0,5</p> <p style="text-align: right;">% 0</p> <p style="text-align: right;">% 1</p> <p style="text-align: right;">% 0</p>
D)	Kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta	% 6

Kaynak: Denge Akademi,

<http://www.dengeakademi.com/Files/Info/K.K.D.F%20Oranlar%C4%B1%202019.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2019)

BÖLÜM 3: UYGULAMA

Çalışmanın bu bölümünde bankacılık işlemlerinin TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı kapsamına göre muhasebeleştirilmesi ile ilgili uygulamalarına ve açıklamalarına yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Yeni yürürlüğe giren TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardında belirtilen beş aşamalı yonteme göre bankacılığa özgü işlemlerin muhasebeleştirme esaslarının incelenmesidir

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Bankalarda sık yapılan işlemlerle ilgili gerçeğe uygun olacak şekilde oluşturulan teorik örnekler üzerinden hasılat işlemlerinin muhasebeleştirilmesi gösterilecektir.

3.3. Araştırmanın Kısıtları

Çalışmada ticari bankalar tarafından yapılan işlemler incelenmiştir. Ancak bu bankaların gerçekleştirmiş olduğu bütün işlemlere değinilmemiştir. Değinilen işlemler bankaların en çok gelir elde ettikleri gelir tablosu kalemlerinden seçilmiştir. Katılım, kalkınma ve yatırım bankalarıyla ilgili örnekler çalışma kapsamına alınmamıştır.

3.4. Örnek Uygulamalar

3.4.1. Uygulama 1

Bankanın maaş müşterisi olan A 20.000 ₺ tutarında ihtiyaç kredisi çekmek istemiştir. Krediyi 12 ay vade ile çekecek olan müşteriye uygulanacak faiz oranı %1,53'tür. İhtiyaç kredi için ayrıca %5 BSMV ve %15 KKDF kesintisi yapılacaktır. Müşteri devlet memuru olup geri ödeme yapmaması durumunda bankanın müşterinin maaşı üzerinden kredi tutarını tahsil etme imkanı bulunmaktadır. Ödeme ile ilgili yapılan ödeme planı aşağıdaki gibidir. Ayrıca kredi işleminin başında kullanılan kredinin %5'i (1.000 ₺) dosya ücreti bir defaya mahsus olmak üzere tahsil edilmiştir.

Tablo 9**İhtiyaç Kredisi Ödeme Planı**

Tarih	Taksit	Taksit Tutarı	Faiz	BSMV	KKDF	Anapara	Kalan Anapara
01.01.2019	1.	1.872 ₺	306 ₺	15 ₺	46 ₺	1.505 ₺	18.495 ₺
01.02.2019	2.	1.872 ₺	283 ₺	14 ₺	42 ₺	1.533 ₺	16.962 ₺
01.03.2019	3.	1.872 ₺	260 ₺	13 ₺	39 ₺	1.561 ₺	15.402 ₺
01.04.2019	4.	1.872 ₺	236 ₺	12 ₺	35 ₺	1.589 ₺	13.812 ₺
01.05.2019	5.	1.872 ₺	211 ₺	11 ₺	32 ₺	1.619 ₺	12.194 ₺
01.06.2019	6.	1.872 ₺	187 ₺	9 ₺	28 ₺	1.648 ₺	10.545 ₺
01.07.2019	7.	1.872 ₺	161 ₺	8 ₺	24 ₺	1.679 ₺	8.867 ₺
01.08.2019	8.	1.872 ₺	136 ₺	7 ₺	20 ₺	1.709 ₺	7.157 ₺
01.09.2019	9.	1.872 ₺	110 ₺	5 ₺	16 ₺	1.741 ₺	5.416 ₺
01.10.2019	10.	1.872 ₺	83 ₺	4 ₺	12 ₺	1.773 ₺	3.644 ₺
01.11.2019	11.	1.872 ₺	56 ₺	3 ₺	8 ₺	1.805 ₺	1.838 ₺
01.12.2019	12.	1.872 ₺	28 ₺	1 ₺	4 ₺	1.838 ₺	- 0 ₺
Toplam		22.466 ₺	2.055 ₺	103 ₺	308 ₺	20.000 ₺	

Bankaların en sık yapmış olduğu ana faaliyet işlemi gerçek veya tüzel kişilere kredi kullandırmaktır. Teorik uygulamada bir yıl vadeli ihtiyaç kredisi kullanımı ile ilgili örnek verilmiştir. Yukarıda yer almakta olan örnek TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'nın beş aşama modeline göre incelenmiştir.

Birinci aşama sözleşmenin belirlenmesi

Standartta göre bir sözleşmenin belirlenmesi için tanımlanmasının yapılması gerekmektedir. Standartın tanımlanmasında beş şart mevcuttur ve bu beş şartın tamamının sağlanması gerekmektedir.

- Hasılatı ortaya çıkaracak sözleşmenin tarafları, sözleşme şartlarını kabul etmiş olmalı ve sözleşmede ortaya çıkan yükümlülüklerini yapmayı taahhüt etmiştir.

Sözleşmenin onaylanmasında yazılı olarak yapılması şartı bulunmamaktadır, sözleşme sözlü olarak da yapılabilir. Ancak bankacılık işlemlerinde müşterinin kredi ile ilgili tüm bilgileri içeren bir sözleşmenin tüm sayfalarını okuduğuna dair paraf atılır ve son kısma ilgili sözleşmedeki maddeleri kabul ettiğine dair imza alınır. Ayrıca bazı bankalarda müşteriye el yazısıyla “Sözleşmedeki tüm maddeleri okudum, onaylıyorum. İlerleyen dönemlerde bankadan ödemiş olduğum masraflarla ilgili herhangi bir talebim olmayacaktır.” şeklinde bir metin yazdırılır. Örnekte işlem tamamlanıp kredi çekilmiştir. Bu da sözleşmenin onaylandığını göstermektedir.

- Devri gerçekleştirilecek emtia ve hizmetlerle alakalı iki tarafın da haklarını tanımlayabilmektedir.

Yapılmış olan sözleşmede aynı zamanda tarafların hakları açık bir şekilde belirtilmektedir.

- Şirket, devri gerçekleştirilecek emtia veya hizmetlerde uygulanacak ödeme şartlarını tanımlayabilmektedir.

Verilmiş olan ödeme planıyla kredi çeken şahsın ödemesi gereken tutarlar ve hangi dönemde ne kadar tutar ödemesi gerektiği ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

- Sözleşmenin özü itibarıyla ticari nitelikte olması gerekmektedir.

Bankacılık sektöründe kredi vermek bankalar açısından ticari bir faaliyettir.

- Şirketin müşteriye devrini gerçekleştireceği emtia ve hizmetlerin bedelinin, müşteriden tahsil edilebilmesi muhtemel olmalıdır.

Bankacılık işlemlerinde bankalar vereceği kredi ile ilgili kendini güvenceye almaktadırlar. Örneğin özel sektör çalışanlarından kefil istemesi bu sebeptendir. Kamu sektör çalışanlarından ise düzenli bir gelirleri olduğundan kefil istemezler tahsilatın yapılmaması durumunda maaş haczi işlemi yapılmaktadır. Örnekte banka ile yapılan sözleşme gereğince kredi çeken şahıs ödemeyi yapmaz ise yasal süreç sonrasında maaş haczi söz konusu olacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere sözleşmenin belirlenmesinde aşamasında standardın belirtmiş olduğu beş şartta örnekte sağlanmıştır.

İkinci aşama yükümlüklerin belirlenmesi

Ticari faaliyeti yerine getiren işletmelerde edim yükümlülüğü iki şekilde olmaktadır. Birincisi zamana yayılı, ikincisi ise belirli bir anda ifa edilen edimlerdir.

Örnekte bankanın edim yükümlülüğünü yerine getirmesi belirli bir anda ifa edilen edimdir. Bunun sebebi bankanın vermiş olduğu kredinin tamamını tek bir seferde ödemesidir.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi

İşlem fiyatının belirlenmesi standart kapsamında dörde ayrılmaktadır. Bunlar; değişken bedel, finansman bileşeninin varlığı, gayri nakdi bedel ve müşteriye ödenebilir bedeldir.

İşlem bedeli olarak bankanın taahhüt etmiş olduğu tutar 20.000 ₺'dir. Bankacılık işlemleri finansman bileşeninin varlığı olan işlemlerdir. Bankacılık işlemlerinde faiz tutarı sözleşmenin başında belirlenir ve sözleşme süresince değiştirilmemektedir¹. Vade farkı olarak tahsil edilecek tutar işlemin başında tablo şeklinde müşteriye verilmektedir. Aylık taksit tutarı sabit olsa da faiz tutarı değişkenlik göstermektedir. Bunun nedeni de faiz tutarının ve diğer vergi kesintilerinin kalan anapara üzerinden hesaplanmasıdır. Örnekte faiz oranı %1,53'tür. Bu oran üzerinden %5 BSMV, %15 KKDF kesintisi eklenmektedir. Müşteriye uygulanan faiz oranı %1,84'tür (1,53*1,2). Örnekte işlem bedelleri faiz sütunundaki gelirin tamamı olan 2.055 ₺ ve dosya masrafı tutarı olan 1.000 ₺'dir.

Dördüncü aşama işlem fiyatının edim yükümlülüklerine dağıtımı

Standarda göre işlem fiyatının edim yükümlülüklerine dağıtımı üç farklı yol ile olmaktadır. Bunlar; tek başına satış fiyatının dağıtımı, indirimlerin dağıtımı ve değişken bedellerin dağıtımıdır.

Bankanın yerine getirdiği her bir edim yükümlülüğüne (vermiş olduğu her krediye) karşılık gelen işlem bedellerini hasılat olarak finansal tablolara yazacaktır. Bankalarda

---

¹ Türkiye'de krediler genellikle sabit bir faiz oranı ile verilmektedir. Ancak değişken faiz oranıyla yapılan işlemler de bulunmaktadır. Değişken faizle alınan kredilerde ise değişken faiz oranı belli bir faiz oranı ile sabitlenmektedir. Mesela; London International Bank of Rates: LIBOR. Bu açıdan bakıldığında değişken faiz oranlarının da sözleşme başında sabitlendiği görülmektedir.

genellikle tüm müşterilere aynı faiz oranı sunulur. Ancak bazı müşterilere faiz indirimi uygulanabilir. İndirim olması durumunda indirimden sonra kalan tutar hasılat sayılır. İlgili örnekte bankanın yerine getirmiş olduğu edim yükümlülüğüne ait hasılat tutarı faiz sütunundaki gelirin tamamı olan 2.055 ₺'dir. Tek bir edim yükümlülüğü olduğu için ilgili hasılat tek başına bu yükümlülüğe yüklenmektedir. Ayrıca müşteriden işin başında 1.000 ₺ de dosya masrafı alınmaktadır. Bu dosya masrafı da ilgili satışla alakalı ana faaliyet gelirdir. Ve bu gelir de hasılat olarak raporlanacaktır ancak müşteriden tahsil edilen BSMV ve KKDF hasılat tanımını karşılamamaktadır. Bu kesintiler bankanın kendi namına yapmış olduğu kesintiler değildir. Banka bu tutarı devlet adına kesmekte ve banka burada aracılık faaliyeti yapmaktadır.

Beşinci aşama hasılatın muhasebeleştirilmesi

Standarda göre hasılatın muhasebeleştirilmesi iki şekilde olmaktadır. Birincisi ilgili mal ve hizmetin devriyle, ikincisi ise edim yükümlülüğü ile olmaktadır.

Bankalar edim yükümlülüğünü yerine getirdiği zaman müşteriden alacak hakkı ortaya çıkmaktadır. Bu alacağı da iki farklı zamanda tahsil edebilir. Örnekte dosya masrafı kredi verilirken tahsil edilen bir hasılat olması sebebiyle belli bir zamanda tahsil edilen hasılattır yani banka dosya masrafı ile ilgili hasılatı işlemin başlangıcında hizmetin devriyle hasılat olarak muhasebeleştirecektir. Faiz gelirlerini ise müşteri taksitleri ödedikçe yani müşteri edim yükümlülüğünü yerine getirdikçe tahsil edecek dolayısıyla hasılatı taksitleri tahsil ettikçe muhasebeleştirecektir.

Yukarıdaki örnekte beş adım modeline göre aşağıda öncelikle faiz hesaplaması gösterilmiş sonrasında ise ilgili muhasebe kayıtları yapılmıştır.

Faiz hesaplaması

Bankalar kredi hesaplarırken kredi faiz tutarı üzerinden BSMV ve KKDF'yi de ekleyerek faizi hesaplamaktadırlar. Hesaplama ile ilgili aşağıda bulunan formülü kullanarak faiz tutarına ulaşmaktadırlar.

$$\text{Taksit Tutarı} = \frac{A \times i}{1 - \frac{1}{(1 + i)^n}}$$

A: Anapara, i: Faiz Oranı, n: Vade

$$Taksit\ Tutarı = \frac{20.000 \times 0,0184}{1 - \frac{1}{(1 + 0,0184)^{12}}} = 1.872 \text{ ₺}$$

Aylık ödenecek taksit tutarı yukarıdaki formülle hesaplanmıştır. Bu tutarın içinde alınan kredinin anaparasının bir kısmı, faiz geliri, BSMV ve KKDF yer almaktadır. Tutarın içinden önce faiz açıklanacaktır. Faiz hesaplanırken anapara tutarı, faiz oranı ile çarpılacaktır. Hesaplama sonucunda birinci taksitin faiz tutarı 306 ₺ (20.000₺*%1,53) hesaplanmıştır. Bu tutar üzerinden 15 ₺ BSMV (306₺*%5) ve KKDF 46 ₺ (306₺*%15) hesaplanmıştır. Taksit tutarından ilgili kesintiler düşüldükten sonra birinci ayın anapara tutarı ödemesi bulunacaktır. Kredi verilince yapılacak muhasebe kaydı aşağıda gösterilmektedir:

118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER 11820 Tüketici Kredileri	20.000,00	
010 KASA		19.000,00
714 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN ÜCRET VE KOMİSYONLAR Bireysel Tüketici Kredisi Dosya Masrafı		1.000,00
Müşteri A'ya kredi kullanılması		

Banka, müşterisi A'ya bir yıl vadeli kredi kullandırması ve bankanın bu kredi ile ilgili teminatının olması sebebiyle bu kredi kısa vadeli bir kredi olup "118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER HESABI"nın borç tarafına kayıt yapılmaktadır. İlgili kredi ile ilgili banka 1.000 ₺ dosya masrafı almıştır bu da bankanın bir defaya mahsus olmak kaydı ile elde etmiş olduğu gelirdir. Bu geliri "714 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN ÜCRET VE KOMİSYONLAR HESABI"nda izlemektedir. Kullanılacak anaparadan gelir düşüldükten sonra ödenen tutar "010 KASA HESABI"nda izlenmektedir.

İlgili komisyon geliri bankaların ana faaliyeti ile alakalı olup banka için bir hasılat unsurudur. Ayrıca ücret standartların belirlemiş olduğu beş adım modeline de uyumludur. Sözleşmenin belirlenmesi aşamasında Müşteri A ilgili ödeme ile ilgili bilgilendirilmiştir ve taraflarca onaylanmıştır. İkinci aşama edim yükümlülüğünün belirlenmesinde belirli bir anda ifa edilen edim belirlenmiştir. Müşterinin işleminin

gerçekleşmesi için 1.000 ₺ tutarındaki dosya ücretini ödemesi gerekmektedir. İşlem fiyatının belirlenmesi aşamasında tutar belirlenmiştir ve bu tutar değişken bedellidir (Kredi bedelinin %5'i). İlgili bedel bir işleme ait olduğu için tek başına satış fiyatı olarak krediye yüklenmiştir. Hasılat da belli bir anda ifa edildiğinde hizmetin devri ile muhasebeleştirilmiştir.

010 KASA		1.872,00	
	118 KISA VADELİ TEMİNATLI DİĞER KREDİLER <i>11820 Tüketici Kredileri</i>		1.505,00
	514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN FAİZLER		306,00
	380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER <i>380005 BSMV</i>		15,00
	390 MUHTELİF BORÇLAR <i>39022 KKDF</i>		46,00
Kredinin 1. taksit tahsili			

Müşteri A, bankaya olan kredi borcunun ilk taksitini ödediğinde banka, ödenen tutarın tamamını kasa hesabının borç tarafına kaydetmektedir. Alacak tarafına ise yukarıda yer almakta olan Tablo 9'dan da görüleceği üzere ilk taksit tutarına bağlı anapara, faiz, BSMV ve KKDF tutarlarını kaydetmektedir. Burada ödenen anapara Müşteri A'ya ait borçtan düşülmüş ve herhangi bir hasılat unsuru içermemektedir. Çünkü ilgili tutar daha önce verilmiş olan borcun geri ödenmesidir. Banka açısından gelir olarak sınıflandırılmamaktadır. BSMV ve KKDF tutarları da banka açısından gelir olarak sınıflandırılmamaktadır. Bunun nedeni bankanın bu tutarları kendi adına almaması ve aracılık yapmasıdır.

Elde edilen faiz geliri ise banka açısından ana faaliyet geliridir. Standardın belirlemiş olduğu beş adım modeline göre dosya masrafından elde edilen gelirden olduğu gibi faiz gelirleri sağlanmaktadır. Tek farklılık dosya masrafı gelirinin belli bir zamanda ifa edilirken faiz geliri zamana dayalı olarak ifa edilmektedir ve bu nedenle hasılat tahsil edildiği dönemde gelir olarak muhasebeleştirilmektedir. Banka her ay Müşteri A ödeme yaptıkça o dönemde elde ettiği geliri muhasebeleştirilecektir. Örneğin ikinci ayda hasılat yazılacak gelir 283 ₺ iken üçüncü ayda 260 ₺'dir. İlgili kredi işlemi ile ilgili bankanın elde etmiş olduğu hasılat toplam 3.055 ₺ (1.000 ₺ dosya masrafı + 2.055 ₺ faiz geliri)'dir.

3.4.2. Uygulama 2

Banka müşterisi B, 1.000.000 ₺ değerli bir kamu ihalesini kazanmıştır. Kamu ihale kanununa göre müşteriden ihale tutarının %6'sı oranında teminat mektubu istenmiştir. Müşteri B, bankadan hesabındaki 70.000 ₺'yi teminat olarak göstererek bir teminat mektubu istemiştir. Banka, Müşteri B'nin talebini %5 komisyon karşılığında kabul etmiş teminat mektubunu düzenleyip müşteriye vermiştir. Ayrıca komisyon tutarı üzerinden %5 BSMV ve %0,5 Damga Vergisi devlet adına tahsil edilmiştir.

Olay ile ilgili TFRS 15'e göre yapılması gereken adımlar incelenecektir. Uygulamada bahsi geçen kredi türü gayri nakdi kredidir. Banka tarafından Müşteri B'ye kefil olunmaktadır. Gayri nakdi krediler ikinci bölümde açıklanmıştır. Banka gayri nakdi kredilerde faiz geliri elde etmemektedir ve verilen teminat mektubunun tutarı üzerinden komisyon geliri elde etmektedir.

Birinci aşamada sözleşme taraflarca onaylanmış, iki taraf da hak ve ödemeleri hakkında bilgi sahibi olmuştur. Müşteri B ödeme yapmaya niyetli bulunmaktadır. Gayri nakdi kredi ilk aşamayı sağlamaktadır.

Yükümlülüklerin belirlenmesinde yani ikinci aşamada ifa edilen edimin fayda ve kontrolünün Müşteri B'ye geçmesi gerekmektedir. Uygulamadaki edim teminat mektubu olup sözleşme neticesinde fayda ve kontrolü Müşteri B'ye geçmektedir. Bankanın da Müşteri B'nin ihale şartlarını yerine getirememesi ve teminat mektubunun yürürlüğe konması durumunda ödeme yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Böylelikle ikinci aşama da sağlanmış olmaktadır.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi aşamasıdır. İşlem bedeli mal veya hizmetin devri ile banka nezdinde tahsil edilecektir ve 3.000 ₺ (60.000*%5)'dir. Üçüncü aşama da sağlanmaktadır.

Dördüncü aşamada işlem bedelinin edim yükümlülüğüne dağıtımını banka ilgili teminat mektubunu vermesiyle hasılat bedelini finansal tablolara yazacaktır. Bu aşama da sağlanmaktadır.

Son aşamada hasılat muhasebeleştirilmesidir. Teminat mektubu ile ilgili hasılat belli bir anda ifa edildiğinde muhasebeleştirilir. Teminat mektupları da standart açısından hasılattır.

Aşağıda muhasebe kayıtları gösterilmiştir:

304 RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KURULUŞLAR MEVDUATI YURT İÇİ YERLEŞİK (Y.İ.Y.) VADESİZ 390 MUHTELİF BORÇLAR 39050 Bloke Paralar Müşterinin hesabına blok konulması	70.000,00	70.000,00
---	-----------	-----------

Müşteri B'nin hesabından 70.000 ₺ tutar teminat mektubu için tutar bloke edilmiştir. İlgili tutar geçici olarak "390 MUHTELİF BORÇLAR HESABI"nda bekletilmektedir. Müşteri B'nin, teminat mektubunu geri getirmesi durumunda blokaj kalkacaktır. Teminat mektubunun düzenlenmesi ile ilgili kayıt aşağıdaki gibidir:

910 TEMİNAT MEKTUPLARINDAN ALACAKLAR 91010 Nakit Karşılıkları 912 TEMİNAT MEKTUPLARINDAN BORÇLAR 91212 Limit İçi Kesin Teminat Mektupları Teminat mektubunun düzenlenmesi	60.000,00	60.000,00
--	-----------	-----------

Teminat mektupları gayri nakdi kredidir yani bankanın yapmış olduğu işlem ile ilgili mali bir olay gerçekleşmemektedir. Bu nedenle ilgili işlem bilanço dışı hesaplarda takip edilmektedir. Banka bu işlemde garantör konumunda olup Müşteri B'ye kefil olmaktadır. Ancak elde edilecek komisyon Müşteri B'nin hesabından kesileceği için mali bir olay gerçekleşmektedir ve bilanço ile gelir tablosu hesaplarında izlenecektir. İlgili komisyon kaydı aşağıdaki gibidir:

390 MUHTELİF BORÇLAR 39050 Bloke Paralar 748 NAKDİ OLMAYAN KREDİLERDEN ALINAN ÜCRET VE KOMİSYONLAR 380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 380005 BSMV (150 ₺) 380007 Damga Vergisi (300 ₺) Bankanın ilgili kesintileri yapması	3.450,00	3.000,00 450,00
--	----------	--------------------

Banka teminat mektuplarından %5 komisyon almaktadır. Almış olduğu 3.000 ₺'lik komisyon banka nezdinde ana faaliyet ile ilgili bir gelir olup hasılat olarak raporlanacaktır. Müşteri B'den kesilen BSMV ve Damga Vergisi ise devlet adına yapılmış kesintiler olup banka için hasılat unsuru sayılmamaktadır. İlgili tutarlar Müşteri B'nin bloke edilen parasından kesilmiştir. Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde gayri nakdi kredilerin de hasılat unsuru olduğu anlaşılmaktadır.

3.4.3. Uygulama 3

Banka vadesine iki ay kalan 100.000 ₺ değerinde bir poliçeyi müşterinin isteği doğrultusunda iskonto etmiştir. Senedin iskontosunda iç iskonto yöntemi kullanılmış olup iskonto oranı % 25'tir. Ayrıca ilgili işlemle alakalı olarak 400 ₺ komisyon ve 100 TL haberleşme gideri kesintisi yapılmıştır. Banka ilgili kesintilerin yanı sıra %5 BSMV ve %3 KKDF kesintisini de yaptıktan sonra mühlet faizi (BSMV ve KKDF dâhil) hesaplamış kalan tutarı müşteriye ödenmiştir.

İskonto edilen senedin tahsilatı ile ilgili üç durum söz konusu olmaktadır. Birinci durumda banka senedi vade tarihinde tahsil eder. Bu durumda mühlet faizi iskonto ettiren müşteriye ödenir. İkinci durumda iki iş günü içinde senedin tahsil edilmesidir. Bu durumda müşteriden iskonto esnasında kesilen mühlet faizi de banka açısından hasılat olarak kaydedilecektir. Son durumda ise senet tahsil edilemezse banka tarafından protesto çekilecektir ve tahsilat söz konusu olmadığından herhangi bir hasılat muhasebeleştirilmeyecektir.

Senedin iskonto ettirilmesi standarda göre incelenmiştir. Sözleşmenin belirlenmesi aşaması (birinci aşama) uygulamada standarda uygun olduğu gözlemlenmektedir. Sözleşme taraflarca belirlenmiş banka kesinti yapacağı tutarı müşteriye bildirmiş, müşteri de kesintileri kabul etmiştir. Banka vadesi dolduğunda hasılatı tahsil edebilecektir. İlgili hasılat unsuru ile alakalı teminatı bulunmaktadır. İkinci aşama da yükümlülükler belirlenmiştir. Senet iskonto ettirilmiş ve ilgili tutar müşteriye ödenmiştir. Böylece ifa edilen edimin faydası ve kontrolü müşteriye geçmiştir. İşlem fiyatının belirlenirken (üçüncü aşama) banka tarafından alınacak vade farkı, komisyon ve vergi kesintileri başlangıçta belirlenmiştir. Vade farkı ve komisyon geliri işletmenin tahsil hakkını doğuran işlem bedelleridir. İşlem bedelinin edim yükümlülükleri

üzerinden hasılat olarak raporlanması dördüncü aşamada meydana gelmektedir. Beşinci aşama da ise hasılat elde edildiğinde muhasebeleştirilmektedir. İlgili adımlar iskonto ve iştirah senetlerine de uygun olmaktadır ve hasılatın muhasebeleştirilmesi açısından da uygundur.

Bankacılık faaliyetlerinde sık gerçekleştirilen diğer bir faaliyet müşteri senetlerinin iskonto ettirilmesidir. Bankanın almış olduğu senedin muhatabı ile banka şubesi aynı ilçedeysen iskonto, değilse iştirah senedi adını almaktadır. Senet tutarı üzerinden iç iskonto yöntemine göre faiz tutarı hesaplanmaktadır. İlgili hesaplama aşağıda gösterilmiştir.

$$\text{İç İskonto} = \frac{A \times n \times t}{1.200 + (n \times t)}$$

$$\text{İç İskonto} = \frac{100.000 \times 2 \times 25}{1.200 + (2 \times 25)} = 4.000 \text{ ₺}$$

İç iskonto yöntemine göre hesaplanan iskonto tutarı 4.000 ₺'dir. İlgili iskonto tutarı üzerinden BSMV ve KKDF hesaplanacaktır. İlgili hesaplamalar aşağıda gösterilmiştir.

$$\text{BSMV} = 4.000 \text{ ₺} \times \%5 = 200 \text{ ₺}$$

$$\text{KKDF} = 4.000 \text{ ₺} \times \%3 = 120 \text{ ₺}$$

Mühlet faizi hesaplamasında basit faiz formülü ile iki günlük faiz tutarı hesaplanacaktır.

$$f = \frac{A \times n \times t}{36.500} = \frac{100.000 \times 25 \times 2}{36.500} = 136,99 \text{ ₺}$$

Mühlet faizi için yapılacak BSMV ve KKDF kesintileri aşağıda hesaplanmıştır.

$$\text{BSMV} = 136,99 \text{ ₺} \times \%5 = 6,85 \text{ ₺}$$

$$\text{KKDF} = 136,99 \text{ ₺} \times \%3 = 4,11 \text{ ₺}$$

Komisyon geliri (400 ₺) ve haberleşme gideri (100 ₺) için tahsil edilen BSMV tutarı ise aşağıda gösterilmektedir.

$$\text{BSMV} = 500 \text{ ₺} \times \%5 = 25 \text{ ₺}$$

BSMV ve KKDF elde edilecek faiz geliri üzerinden hesaplanmaktadır. Bankanın tüm kesintilerden sonra müşterinin hesabına geçeceği tutar aşağıda hesaplanmıştır.

$$100.000 \text{ ₺} - (4.000 \text{ ₺} + 200 \text{ ₺} + 120 \text{ ₺} + 400 \text{ ₺} + 100 \text{ ₺} + 136,99 \text{ ₺} + 6,85 \text{ ₺} + 4,11 \text{ ₺} + 25 \text{ ₺}) = 95.007,05 \text{ ₺}$$

Ödeme yapılırken yapılacak kayıtlar aşağıdaki gibidir:

982 EMANET ve REHİNLİ KIYMETLER 98200 Emanet Kıymetler 982003 Tahsile Alınan Ticari Senetler	100.000,00	
984 EMANET ve REHİNLİ KIYMET VERENLER/BIRAKANLAR 98400 Emanet Kıymet Verenler 984003 Tahsile Alınan Ticari Senetler		100.000,00
Senedin teminat alınması		

İskonto ve iştirah işlemlerinde müşteriden senet alınmakta ve vade tarihine kadar bankada saklanmaktadır. Banka nezdinde saklanan senetler bilanço dışı hesaplarda izlenmektedir. Bunun nedeni senet tahsil edilene kadar mali bir olayın ortaya çıkmamasıdır. Müşteriye yapılan ödeme kaydı aşağıda gösterilmiştir:

100 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİ	100.000,00	
010 KASA		95.007,05
102 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİNDEN KAZANILMAMIŞ GELİRLER		4.320,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 380005 BSMV		25,00
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR		147,95
700 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİNDEN ALINAN KOMİSYONLAR		400,00
790 DİĞER FAİZ DIŞI GELİRLER 79001 Haberleşme Giderleri		100,00
Bankanın ilgili kesintileri yapması		

Müşterinin senet iskonto ettirmesi bankacılık faaliyeti açısından kredi kullanırmak gibi muhasebeleştirilmektedir. İşlem incelendiğinde müşteri bankaya bir senedi vermekte ve karşılığında bankadan finansman ihtiyacını karşılamaktadır. Banka da bu işlemde vade farkı olarak faiz tahsilatı yapmaktadır. Bu nedenle ilgili işlem özü itibariyle teminatlı bir krediyi andırmaktadır. İlgili muhasebe kaydında bu nedenle 1 Krediler hesap sınıfında yer alan “100 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİ HESABI” kullanılmaktadır.

Banka ilgili işlem ile ilgili geliri, senedi tahsil etmesi durumunda hak edecektir. Bu nedenle senedin iskonto ettirildiği tarihte faiz veya mühlet faizi ile ilgili herhangi bir hasılat kaydı yapılmamaktadır. Bu durum hasılat standardının belirttiği hususlara da (hasılatın ifa edildiği veya zamana yayılı olarak elde edildiği anda muhasebeleştirilmesi) uygundur. Banka senedi iskonto ettirdiğinde 400 ₺ komisyon geliri elde etmektedir. İlgili gelir banka için ana faaliyet geliri olduğundan hasılat unsurudur. Haberleşme gideri adı altında alınan tutar ise müşteri nam ve hesabına yapılacak haberleşme masrafları ile ilgili müşteriden tahsil edilen bir kalemdir. İlgili tutar haberleşme giderlerinin karşılanması adına alındığı için standartlar açısından hasılat unsuru değildir. Komisyon ve haberleşme giderleri doğrudan kesildiği için ilgili tutarlar ile ilgili BSMV’de alacaklandırılmıştır. Mühlet faiz ve ilgili vergi kesintileri senedin vadesinde tahsil edilmesi durumunda müşteriye geri ödeneceği için “392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR”da izlenmektedir. İlgili tutar zamanında tahsil edilmemesi durumunda banka nezdinde hasılat olarak muhasebeleştirilecektir. Hasılatın tahsil durumuna göre yapılacak muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir.

- i. Bankanın senedin vadesi dolduğu gün tahsilat yapması durumunda yapacağı tahsilat ve hasılat kaydı aşağıdaki gibidir:

010 KASA	100.000,00	
102 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİNDEN KAZANILMAMIŞ GELİRLER	4.320,00	
100 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİ		100.000,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER		200,00
380005 BSMV		
390 MUHTELİF BORÇLAR		120,00
39022 KKDF		
500 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİNDEN ALINAN FAİZLER		4.000,00
Bankanın senedi tahsil etmesi		

Banka senedin muhatabından senedin vadesinin dolduğu gün tahsil ettiğinde işlem başında hesaplamış olduğu faiz ve vergi kalemlerini muhasebeleştirilecektir. Çünkü işlem ile ilgili tahsilat (faiz geliri) tahsilat zamanında ortaya çıkmaktadır. Hasılatın olmaması durumunda verginin de ortaya çıkmayacağı faiz ile ilgili BSMV ve KKDF senet alındığında değil tahsil edildiğinde vergi muhasebeleştirilecektir. Tahsilat yapılırca ortaya çıkan faiz geliri belli bir anda ifa edilen hasılat olarak muhasebeleştirilmiştir.

Müşteriden kesilen 320 ₺ KKDF ve BSMV tutarları ise bankanın hasılat unsuru olarak muhasebeleştirilmemektedir. Senet tahsili ile birlikte bilanço dışı hesaplarda bekletilen tutar kapatılacaktır ayrıca müşteriden başlangıçta kesilen mühlet faiz kesintileri müşteriye geri ödenecektir. Kapatılma kaydı aşağıda gösterilmektedir:

984	EMANET ve REHİNLİ KIYMET	100.000,00	
	VERENLER/BIRAKANLAR		
	<i>98400 Emanet Kıymet Verenler</i>		
	<i>984003 Tahsile Alınan Ticari Senetler</i>		
	982 EMANET ve REHİNLİ KIYMETLER		100.000,00
	<i>98200 Emanet Kıymetler</i>		
	<i>982003 Tahsile Alınan Ticari Senetler</i>		
	Tahsilat sonrası senet hesabının kapatılması		

Senedin tahsil edilmesi durumunda nazım hesap da izlenen senetler tahsil edildiği için bilanço dışı hesaplarda kapatılmaktadır. Aşağıda gösterilen kayıtla müşteriden fazla tahsil edilen hasılat tutarı müşteriye iade edilmektedir.

392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR	147,95	
010 KASA		147,95
Mühlet faiz hesabının kapatılması		

ii. Bankanın senedi vadesi dolduktan iki gün sonra tahsil etmesi durumunda yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

Banka müşteriye iskonto etmiş olduğu senedi vadesi dolduğu tarihten sonra tahsil ederse müşteriden kesmiş olduğu mühlet faizi de banka da gelir olarak raporlanacaktır. Mühlet faizi de muhasebe standardının belirlemiş olduğu beş adıma uygundur ve bankacılık işlemi açısından hasılat unsurudur. Tahsilattan sonra yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir:

984	EMANET ve REHİNLİ KIYMET	100.000,00	
	VERENLER/BIRAKANLAR		
	<i>98400 Emanet Kıymet Verenler</i>		
	<i>984003 Tahsile Alınan Ticari Senetler</i>		
	982 EMANET ve REHİNLİ KIYMETLER		100.000,00
	<i>98200 Emanet Kıymetler</i>		
	<i>982003 Tahsile Alınan Ticari Senetler</i>		
	Tahsilat sonrası senet hesabının kapatılması		

Bilanço dışı hesaplarda izlenen senet ile ilgili hesaplar kapatılmıştır. Tahsilat ile ilgili kayıt aşağıda gösterilmiştir:

010 KASA	100.000,00	
102 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİNDEN	4.320,00	
KAZANILMAMIŞ GELİRLER		
392 ALACAKLI GEÇİCİ HESAPLAR	147,95	
100 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİ		100.000,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER		206,85
380005 BSMV		
390 MUHTELİF BORÇLAR		124,11
39022 KKDF		
500 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİNDEN ALINAN FAİZLER		4.136,99
Bankanın senedi tahsil etmesi		

Senet bedeli gecikmeli tahsil edildiği için müşteriden önceden tahsil edilen olası mühlet faizi banka açısından hasılat olarak raporlanmıştır. Bu nedenle alacaklı geçici hesapta izlenen faiz gelirinin yanı sıra BSMV ve KKDF tutarları da ödenecek vergi ve fon tutarı olarak güncellenmiştir.

iii. Senet tutarının tahsil edilememesi ve bankanın senedin muhatabına protesto çekmesi durumunda

Senedin tahsil edilememesi durumunda banka adına hasılat unsuru olarak yazılacak bir gelir bulunmamaktadır. İlgili tutar ve BSMV ve KKDF tutarları gelir ortaya çıkmadığı için oluşmamıştır. Bu nedenle tüm senet tutarı “100 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİ HESABI”ndan düşülecektir. İlgili kayıt aşağıda gösterilmiştir:

150 YENİDEN YAPILANDIRILAN VE İTFA PLANINA BAĞLANAN KISA VADELİ TEMİNATSIZ KREDİLER	100.000,00	
100 İSKONTO VE İŞTİRA SENETLERİ		100.000,00
Senedin protesto ettirilmesi		

Banka senedi muhatabından tahsil edemeseydi ilgili faiz tutarı hasılat olarak muhasebeleştirilemeyecekti çünkü beş adım yöntemine göre hasılat elde edildiğinde muhasebeleştirilmektedir. Senedin tahsil edilememesi durumunda elde edilecek hasılat 400 ₺ ile sınırlı kalacaktı, senedin vadesinde tahsil edildiğinde hesaplanan vade farkı da hasılat olarak muhasebeleştirilmiş ve bankanın ilgili işlemde elde ettiği hasılat 4.400 ₺ olarak muhasebeleştirilmiştir. Senedin 2 gün içinde tahsil edilmesi durumunda elde edilecek hasılat tutarı ise 4.536,99 ₺ olarak raporlanacaktır.

3.4.4. Uygulama 4

Banka müşterisi A, 20.03.2019 tarihinde bankadan kredi kartı almak başvuru yapmıştır. Banka kredi kartını müşteriye 01.04.2019 tarihinde teslim etmiştir. Kartın limiti 5.000 ₺ olup limit aşımında veya nakit para çekilmesi halinde aylık faiz oranı %2,25'tir. Dönem borcunun ödenmemesi halinde ise aylık faiz oranı %2,75'tir. Bankanın uygulayacağı bu faiz oranları kredi kartı sözleşmesinde Müşteri A'ya bildirilmiştir ve Müşteri A'da ilgili sözleşmeyi kabul ederek imzalamıştır. Kredi kartının hesap kesim tarihi her ayın onuncu günü olup son ödeme tarihi de ilgili ayın yirmi ikisidir. Müşteri A, 10.05.2019 tarihli hesap ekstresinde 3.000 ₺ tutarında harcama yapmış, tamamını ödeme süresi içerisinde banka hesabından ödemiştir. 10.06.2019 tarihli hesap ekstresinde 4.000 ₺'lik harcama yapmış ve bu harcamanın ödeme süresi içerisinde 1.500 ₺'lik kısmını ödemiştir. Ödenmeyen kısım açık kredi haline gelmiştir. Müşteri A gecikme faizi ile birlikte ilgili tutarı 29.06.2019 tarihinde ödemiştir.

Uygulama beş adım modeline göre incelendiğinde;

Birinci aşama sözleşmenin belirlenmesi

- İki tarafın yerine getirmekte olacağı edimlerin belirlenmesi sonucunda sözleşme imzalanmıştır.
- Sözleşmede bankanın ve Müşteri A'nın hakları açık bir biçimde belirtilmiştir.
- Banka, Müşteri A'nın ilgili süre zarfında ödemesi gereken tutarı ve bu ödemeyi yapmaması halinde uygulanacak faiz oranlarını sözleşmede belirtmiştir.
- Bankacılık sektöründe kredi kartı kullanılmak ticari işlem sayılmaktadır.
- Müşteri A'nın banka müşterisi olması sebebiyle ödeme yapılmaması durumunda hesabından çekim yapılmaktadır. Böylelikle ödemeyi banka garantiye almaktadır.

Yukarıda yer almakta olan açıklamalar beş adım modelinin sözleşmenin belirlenmesi aşamasını sağlandığını göstermektedir.

İkinci aşama yükümlüklerin belirlenmesi

Uygulamada bankanın edim yükümlülüğünü yerine getirmesi belirli bir anda ifa edilen edimdir. Çünkü Müşteri A, ödemeyi geciktirirse, kredi kartından nakit para çekerse ya

da kredi kartı limitini geçerse banka tarafından faiz tahakkuk ettirilecektir. Bu durumlarda banka açısından hasılatın doğması belirli bir anda ifa edilen edimdir. Müşterinin ödemelerini düzenli yapması, limit içinde kalması veya nakit para çekmemesi durumunda banka açısından herhangi bir hasılat unsuru doğmamaktadır.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi

Kredi kartı kullanımında işletmenin tahsil hakkını doğuran bedel (işlem bedeli) gecikme faizi, nakit kullanım bedeli ve limit aşım bedeli gibi kredi kartının müşteri tarafından uygun kullanımı dışında yapılacak işlemlerde ortaya çıkacaktır. Bu tutarlar banka açısından müşteriye daha önceden belirtilmiştir. İşlem fiyatı müşterinin yapacağı limit aşımı, geç ödeme veya nakit çekim tutarı üzerinden hesaplanacağı için değişken bir tutardır.

Dördüncü aşama işlem bedellerinin edim yükümlülüklerine dağıtımı

Bankanın kredi kartı ile ilgili ortaya çıkacak edim yükümlülükleri tek bir edim yükümlülüğüne ait olduğu için doğrudan ilgili işleme yüklenecektir.

Beşinci aşama hasılatın muhasebeleştirilmesi

Kredi kartıyla ilgili işlemlerden ortaya çıkan hasılat belirli bir anda ifa edilen hasılat olarak muhasebeleştirilecektir. Bunun nedeni hasılatı ortaya çıkaran tutarın belirli bir dönemde müşterinin kullanımıyla ilgili olması ve ilgili dönemde hasılat unsuru olarak kaydedilmesidir. Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği üzere kredi kartıyla ilgili işlemler hasılat unsuru olarak muhasebeleştirilecektir. Yukarıdaki uygulama örneği aşağıda TFRS 15 standardı kapsamında incelenmiştir.

Müşteri kredi kartı talebi ettiğinde ilgili işlemde mali bir olay bulunmadığından kredi kartı talebi bilanço dışı hesaplarda takip edilecektir. İlgili kredi kartı müşteriye teslim edildiğinde bilanço dışı hesaplarda izlenen kalem mahsup edilerek kapatılacaktır. Müşteri ilk ayın sonunda 3.000 ₺ harcama yapmış ve ilgili tutarı son ödeme tarihi içinde ödemiştir. İşlemlerle ilgili yapılacak tahakkuk kaydı aşağıda gösterilmiştir:

278 MUHTELİF ALACAKLAR 27805 Kredi Kartları 290 ŞUBELER CARİ HESABI 29005 Kredi Kartı Merkezi Müşteriye kredi kartı borcu tahakkuk ettirilmesi	3.000,00	3.000,00
--	----------	----------

Müşteriye 10 Nisan tarihinde tahakkuk ettirilen kredi borcu 3.000 ₺'dir. İlgili tutar ödeme yapılana kadar "278 MUHTELİF ALACAKLAR HESABI"nda takip edilecektir. Müşteri son ödeme süresi içinde banka hesabı üzerinden borcunu ödemiştir. İlgili ödeme kaydı aşağıda gösterilmiştir:

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ 278 MUHTELİF ALACAKLAR 27805 Kredi Kartları Tahsilat sonrası alacak hesabının kapatılması	3.000,00	3.000,00
---	----------	----------

Müşteri ödeme işlemini gerçekleştirdiği için banka açısından herhangi bir hasılat unsuru ortaya çıkmamıştır. Müşteri banka hesabından ödeme yaptığı için mevduat hesabından ilgili tutar düşülmüştür. İkinci aya ait muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir:

278 MUHTELİF ALACAKLAR 27805 Kredi Kartları 290 ŞUBELER CARİ HESABI 29005 Kredi Kartı Merkezi Müşteriye kredi kartı borcu tahakkuk ettirilmesi	4.000,00	4.000,00
--	----------	----------

İkinci aya ait müşteriye tahakkuk ettirilen borç tutarı 4.000 ₺ olarak kayıtlara alınmıştır. Birinci ayda müşteri tahakkuk ettirilen tüm borcu hesabından ödemiştir. Bu sebeple banka açısından herhangi bir hasılat unsuru ortaya çıkmamıştır. Ancak ikinci ayda müşteri borcunun tamamını kapatmamıştır. 1.500 ₺'lik kısmını ödemiştir. İlgili ödeme kaydı aşağıda gösterilmiştir:

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ 116 KISA VADELİ AÇIK DİĞER KREDİLER 278 MUHTELİF ALACAKLAR 27805 Kredi Kartları Müşterinin borcunun bir kısmını ödemesi	1.500,00 2.500,00	4.000,00
--	----------------------	----------

Müşteri borcunun 1.500 ₺'lik kısmından ödemesinin kaydı yukarıda gösterildiği gibidir. Müşteri tarafından ödenmeyen 2.500 ₺ banka açısından açık kredi haline gelmiştir. Müşterinin ödeme yapmadığı her gün ilgili krediye ait faiz tahakkuk ettirilecektir. Bu

faiz tutarı banka açısından hasılat unsuru olarak muhasebeleştirilecektir. Mayıs ayındaki ödenmeyen 2.500 ₺ için ödenecek faiz tutarı aşağıdaki gibidir:

$$\text{Aylık Faiz Tutarı } 2.500 \text{ ₺} \times \%2,75 = 68,75 \text{ ₺}$$

$$\text{Haftalık Faiz Tutarı } 68,75 \text{ ₺} / 4 = 17,19 \text{ ₺}$$

$$\text{BSMV } 17,19 \text{ ₺} \times \%5 = 0,86 \text{ ₺}$$

$$\text{KKDF } 17,19 \text{ ₺} \times \%3 = 0,52 \text{ ₺}$$

$$\text{Tahakkuk ettirilen toplam tutar } 17,19 \text{ ₺} + 0,86 \text{ ₺} + 0,52 \text{ ₺} = 18,57 \text{ ₺}$$

116 KISA VADELİ AÇIK DİĞER KREDİLER	18,57	
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER		0,86
380005 BSMV		
390 MUHTELİF BORÇLAR		0,52
39022 KKDF		
514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN FAİZLER		17,19
Müşteriye faiz tahakkuk ettirilmesi		

Müşterinin ödemeyi bir hafta geciktirmesi sebebiyle banka tarafından müşteriye gecikme faizi uygulanmıştır. Tahakkuk ettirilen faizle alakalı olarak BSMV ve KKDF tahakkuk ettirilmiştir. İlgili faiz tutarı TFRS 15 standardı çerçevesinde banka için hasılattır. Müşteri borcunu ödemediği her gün banka tarafından müşteriye faiz tahakkuk ettirilmektedir. Müşterinin borcu kapatma kaydı aşağıdaki gibidir:

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	2.518,57	
116 KISA VADELİ AÇIK DİĞER KREDİLER		2.518,57
Müşterinin borcu kapatması		

Müşterinin borcu kapatması ile birlikte açık kredi haline gelen borç kapanmıştır. Müşterinin kredi kartı kullanımında benzer durumların ortaya çıkması durumunda banka açısından hasılat unsuru doğacaktır.

3.4.5. Uygulama 5

Müşteri C, konut kredisi almak için bankaya başvurmuştur. Müşteri C 10 yıl vadeli 300.000 ₺ tutarında kredi kullanmak istemektedir. Bankanın müşteriye uygulayacağı faiz oranı %1,28 olup BSMV ve KKDF oranları %0'dır. Banka müşterinin alacağı evi

İpotek edecektir. İpotek ücreti 129,80 ₺'dir ve 573 ₺ ekspertiz ücreti kesilecektir. Banka ayrıca 1.500 ₺ tahsil ücreti alacaktır. Banka müşteriye hayat sigortası yaptırmıştır. Hayat sigortası tutarı 1.800 ₺ tek seferde tahsil edilmiştir. Banka sigorta şirketinden yapmış olduğu poliçe üzerinden %10 komisyon kesmiş, kalanını sigorta şirketine yollamıştır. Ödeme planı birinci yılı (10 yıllık ödeme planı sayfa kısıtından dolayı gösterilmemiştir) aşağıda gösterilmiştir.

Birinci ay taksit tutarı içindeki faiz aşağıdaki gibi hesaplanmış ve tablo bu hesaba göre hazırlanmıştır.

Birinci ay faiz hesaplaması $300.000 \text{ ₺} \times \%1,28 = 3.840 \text{ ₺}$

Birinci ay anapara hesaplaması $4.906,40 \text{ ₺} - 3.840 \text{ ₺} = 1.066,40 \text{ ₺}$

Tablo 10
Konut Kredisi Ödeme Planı

Tarih	Dönem	Taksit Tutarı	Faiz	BSMV	KKDF	Anapara	Kalan Anapara
01.01.2019	1. Taksit	4.906,40	3.840,00	0,00	0,00	1.066,40	298.933,60
01.02.2019	2. Taksit	4.906,40	3.826,35	0,00	0,00	1.080,05	297.853,55
01.03.2019	3. Taksit	4.906,40	3.812,53	0,00	0,00	1.093,87	296.759,68
01.04.2019	4. Taksit	4.906,40	3.798,52	0,00	0,00	1.107,88	295.651,80
01.05.2019	5. Taksit	4.906,40	3.784,34	0,00	0,00	1.122,06	294.529,75
01.06.2019	6. Taksit	4.906,40	3.769,98	0,00	0,00	1.136,42	293.393,33
01.07.2019	7. Taksit	4.906,40	3.755,43	0,00	0,00	1.150,96	292.242,36
01.08.2019	8. Taksit	4.906,40	3.740,70	0,00	0,00	1.165,70	291.076,67
01.09.2019	9. Taksit	4.906,40	3.725,78	0,00	0,00	1.180,62	289.896,05
01.10.2019	10. Taksit	4.906,40	3.710,67	0,00	0,00	1.195,73	288.700,32
01.11.2019	11. Taksit	4.906,40	3.695,36	0,00	0,00	1.211,03	287.489,29
01.12.2019	12. Taksit	4.906,40	3.679,86	0,00	0,00	1.226,54	286.262,75
.							
.							
.							
01.11.2028	119. Taksit	4.906,40	123,23	0,00	0,00	4.783,17	4.844,39
01.12.2028	120. Taksit	4.906,40	62,01	0,00	0,00	4.844,39	0,00
			288.767,88	0,00	0,00		

Faiz hesaplaması

Bankalar kredi hesaplarırken kredi faiz tutarı üzerinden BSMV ve KKDF'yi de ekleyerek faizi hesaplamaktadırlar. Ancak konut kredilerinde bu tutarlar hesaplanmamaktadır. Hesaplama ile ilgili aşağıda bulunan formülü kullanarak faiz tutarına ulaşmaktadırlar.

$$\text{Taksit Tutarı} = \frac{A \times i}{1 - \frac{1}{(1 + i)^n}}$$

A: Anapara, i: Faiz Oranı, n: Vade

$$\text{Taksit Tutarı} = \frac{300.000 \times 0,0128}{1 - \frac{1}{(1 + 0,0128)^{120}}} = 4.906,40 \text{ ₺}$$

Birinci aşama sözleşmenin belirlenmesi

- İki tarafın yerine getirmekte olacağı edimlerin belirlenmesi sonucunda sözleşme imzalanmıştır.
- Sözleşmede bankanın ve Müşteri C'nin hakları açık bir biçimde belirtilmiştir.
- Banka, Müşteri C'nin ilgili sürelerde ne kadar tutar ödemesi gerektiğini ve bu ödeme tutarlarını yapmaması halinde eve haciz yoluyla el konulacağını sözleşmede belirtmiştir. Müşteri C'nin ölmesi durumunda banka tarafından yapılmış olan sigorta gereğince banka parayı sigortadan tahsil edecektir.
- Bankacılık sektöründe konut kredisi vermek ticari işlem sayılmaktadır.
- Müşteri C'nin ölmesi durumunda, banka tarafından yapılmış olan sigorta gereğince banka parayı sigortadan tahsil edecektir. Böylelikle ödemeyi banka garantiye almaktadır.

Yukarıda yer almakta olan açıklamalar beş adım modelinin sözleşmenin belirlenmesi aşamasını sağlandığını göstermektedir.

İkinci aşama yükümlüklerin belirlenmesi

Uygulamada bankanın edim yükümlülüğünü yerine getirmesi belirli bir anda ifa edilen edimdir. Bunun sebebi bankanın vermiş olduğu kredinin tamamını tek bir seferde ödemesidir.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi

İşlem fiyatının belirlenmesi standart kapsamında dörde ayrılmaktadır. Bunlar; değişken bedel, finansman bileşeninin varlığı, gayri nakdi bedel ve müşteriye ödenebilir bedeldir.

İşlem bedeli olarak bankanın taahhüt etmiş olduğu tutar 300.000 ₺'dir. Bankacılık işlemleri finansman bileşeninin varlığı olan işlemlerdir. Vade farkı olarak tahsil edilecek tutar işlemin başında tablo şeklinde müşteriye verilmektedir. Aylık taksit tutarı sabit olsa da faiz tutarı değişkenlik göstermektedir. Bunun nedeni de faiz tutarının ve diğer vergi kesintilerinin kalan anapara üzerinden hesaplanmasıdır. Örnekte faiz oranı %1,28'dir. Konut kredilerinde BSMV ve KKDF kesintisi yer almamaktadır. Örnekte işlem bedeli faiz sütunundaki gelirin tamamı olan 288.767,88 ₺'dir. Ayrıca bir defaya mahsus olmak üzere müşteriden alınmakta olan işlem bedelleri de bulunmaktadır. Bu bedeller; ipotek ücreti (129,80 ₺), ekspertiz ücreti (573 ₺) ve tahsil ücreti (1.500 ₺)dir.

Dördüncü aşama işlem bedellerinin edim yükümlülüklerine dağıtımı

Uygulamada bankanın yerine getirmiş olduğu edim yükümlülüğüne ait hasılat işlem başında yapılmış olan kesintilerin tamamıdır. Tek bir edim yükümlülüğü olduğu için ilgili hasılat tek başına bu yükümlülüğe yüklenmektedir.

Beşinci aşama hasılatın muhasebeleştirilmesi

Uygulamada ipotek ücreti, ekspertiz ücreti ve tahsil ücreti konut kredisi verilirken tahsil edilen bir hasılat olması sebebiyle belli bir zamanda tahsil edilen hasılattır yani banka bu ücretleri ile ilgili hasılatı işlemin başlangıcında hizmetin devriyle hasılat olarak muhasebeleştirecektir. Faiz gelirlerini ise müşteri taksitleri ödedikçe yani müşteri edim yükümlülüğünü yerine getirdikçe tahsil edecek dolayısıyla hasılatı taksitleri tahsil ettikçe muhasebeleştirecektir.

Ayrıca bankanın burada Müşteri C ile yapmış olduğu sözleşmenin dışında sigorta şirketi ile de sözleşmesinin bulunmakta olduğu görülmektedir. Beş adım modeline göre bankanın sigorta şirketi ile yapmış olduğu sözleşme çerçevesinde kesilmiş olan sigorta komisyonu (180 ₺) da banka açısından hasılat olarak nitelendirilmektedir.

Muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir:

140 ORTA VE UZUN VADELİ TEMİNATLI İŞLETME, İHRACAT VE DİĞER KREDİLER <i>140200 Konut Kredileri</i>	300.000,00	
300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ		295.997,20
304 RESMİ, TİCARİ VE DİĞER KURULUŞLAR MEVDUATI (Y.İ.Y.) VADESİZ		1.620,00
<i>30424 Sigorta Şirketleri ve Emeklilik Şirketleri</i>		
734 ORTA ve UZUN VADELİ İŞLETME İHRACAT ve DİĞER KREDİLERDEN ALINAN ÜCRET ve KOMİSYONLAR		1.629,80
760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ		753,00
<i>76007 Sigorta Komisyonları (180 ₺)</i>		
<i>76017 Ekspertiz Ücretleri (573 ₺)</i>		
Müşterinin hesabına kredi tutarının yatırılması		

Banka müşteriye on yıl vadeli konut kredisi kullanırmıştır. Konut kredilerinin uzun vadeli olmasının yanı sıra BSMV ve KKDF'den muaf olmasıdır. Bu sebeple muhasebe kaydında BSMV ve KKDF kullanılmamıştır. Bankanın kredi kullandığı tarihte ortaya hasılat unsurları da çıkmıştır. Bu hasılat unsurları beşinci aşamaya göre belli bir anda ifa edilen hasılat unsurlarıdır. Müşteriden alınan komisyon, ipotek ve ekspertiz ücretleri müşteriden edinilen hasılat unsurlarıdır.

Banka bu işlemde ayrıca sigorta şirketi ile de sözleşme yapmıştır. Beş adım modeli üzerinden sigorta şirketi ile yapılan anlaşma aşağıda açıklanmıştır.

Sigorta şirketi ile banka arasındaki sözleşmeye göre banka kredi kullandırırken sigorta şirketi adına da sözleşme yapmakta ve ilgili sözleşmeden komisyon olarak hasılat olarak raporlamaktadır. Sigorta şirketi ile banka arasındaki anlaşma birinci aşamaya göre incelendiğinde şirketler arasında onaylanmış bir sözleşmenin bulunduğu, tarafların hak ve ödemelerinin (komisyon ücreti) belirlenmiş, şirketler açısından ticari faaliyet özelliğine sahip ve sigorta şirketinin vade tarihinde ödeme yapma kapasitesi ve niyetinin bulunduğu gözlemlenmektedir. İkinci aşamada ise banka yükümlülüğünü (sigorta şirketi adına tahsil ettiği tutarı) belirleyip belirli bir zamanda ifa edecektir. Bunu yaparken işlem bedelinin belirlenmesi gerekmektedir. Üçüncü aşama olan işlem bedelinin belirlenmesi, mal veya hizmetin devri ile bankanın kazanmış olduğu tahsil hakkını doğuran bedeldir. İlgili uygulamada sigorta şirketinden kesilmiş olan %10

komisyon tutarı işlem bedelidir. Bu bedel, tek bir edim yükümlülüğüne yüklenecektir, böylece dördüncü aşama gerçekleşmiştir. Beşinci yani son aşamada ise banka, sigorta şirketi adına yapmış olduğu poliçe üzerinden kendi komisyonunu keserek gelir olarak kaydetmiştir. Bu hasılat bir defaya mahsus olarak belli bir anda ifa edilmiştir. 76007 Sigorta Komisyonları hesabında muhasebeleştirilen 180 ₺ bankanın sigorta şirketinden elde etmiş olduğu hasılat tutarıdır. Müşterinin birinci taksiti ödemesi anında yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir:

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	4.906,40	
140 ORTA VE UZUN VADELİ TEMİNATLI İŞLETME, İHRACAT VE DİĞER KREDİLER <i>140200 Konut Kredileri</i>		1.066,40
534 ORTA VE UZUN VADELİ İŞLETME, İHRACAT VE DİĞER KREDİLERDEN ALINAN FAİZLER		3.840,00
Müşterinin birinci taksiti ödemesi		

Yüz yirmi taksitle verilen konut kredisinde müşteri taksitleri ödedikçe banka açısından hasılat unsuru doğmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hasılat standardının beşinci aşamasına göre bankanın kredi üzerinden aldığı faiz geliri zamana yayılı olarak ifa edilen hasılat unsurudur. Müşteri krediyi ödedikçe banka faiz gelirini hasılat olarak kaydetmeye devam edecektir. Müşterinin taksitleri ödememesi durumlarda banka tarafından yapılması muhtemel işlemler hasılat unsuru olmamakla beraber aşağıda gösterilmektedir.

12. taksitten sonra müşteri kredi borcunu ödeyememeye başlamıştır. Banka üç ay bekleddikten sonra teminat olarak ipotek altına alınan daireyi haciz yoluyla müşteriden almış ve kalan borç tutarı yerine saymıştır.

172 TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR/TAHSİLİ ŞÜPHELİ KREDİLER	286.262,75	
140 ORTA VE UZUN VADELİ TEMİNATLI İŞLETME, İHRACAT VE DİĞER KREDİLER <i>140200 Konut Kredileri</i>		286.262,75
Müşterinin borcunu ödememesi		

Banka bir yıl boyunca müşteriden kredi taksitlerini tahsil etmiş ve tahsil ettiği tutarları hasılat olarak muhasebeleştirmiştir. Bankanın bu süreçte tahsil ettiği faiz tutarı 45.139,52 ₺'dir. Müşteri birinci yılın sonunda borcunu ödeyememeye başlamıştır.

Müşterinin ödeme yapmaması sonucunda standartta belirtilen beşinci aşama gerçekleşmemekte ve hasılat unsuru doğmamaktadır. Müşteri üç ay boyunca borcunu ödeyemeyince banka anapara tutarını yukarıdaki kayıta şüpheli hale getirmiştir. Banka müşterinin teminat olarak gösterdiği evi haciz yoluyla almıştır. Aşağıdaki kayıta ilgili haciz kaydı gösterilmiştir:

238 SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN DURAN VARLIKLAR <i>23801 Gayrimenkuller</i>	286.262,75	
172 TASFIYE OLUNACAK ALACAKLAR/TAHSİLİ ŞÜPHELİ KREDİLER		286.262,75
Krediye karşılık duran varlık edinimi		

Banka kredi borcuna karşılık müşterinin teminat gösterdiği varlığı almıştır ve bu sebeple kredi borcu kapanmıştır. Banka evin değerini tahsil edemediği anapara tutarı olarak kayıtlara almıştır. Bankanın ana faaliyeti gayrimenkul alım satımı olmadığı için gayrimenkulün satılmasıyla ortaya bir gelir çıkması durumunda bu gelir hasılat değil kazançtır. Örneğin ilgili ev 400.000 ₺'ye satılırsa aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

010 KASA	400.000,00	
238 SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN DURAN VARLIKLAR <i>23801 Gayrimenkuller</i>		286.262,75
790 DİĞER FAİZ DIŞI GELİRLER <i>790053 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar</i>		113.737,25
Duran varlık satışı		

Banka duran varlık satışı ile 113.737,25 ₺ gelir elde etmiştir. Ancak bankanın yapmış olduğu bu işlem standarda göre hasılat değil kazançtır. Banka kredi ile ilgili zarar etmese de standart açısından elde ettiği hasılat sınırlıdır. Sınırlı olması on yıllık kredinin ancak bir yılını hasılat olarak alması demektir.

İkinci bir durumda kredi müşterisinin hayatını kaybetmesi ve kredinin sigorta şirketi tarafından kapatılması durumudur. Örneğin; birinci yılın sonunda Müşteri C hayatını kaybetmiştir. Kredi kullanılırken Müşteri C'ye hayat sigorta yapıldığından ödenemeyecek dokuz yıllık kısım sigorta şirketi tarafından karşılanacak, ev ise Müşteri C'nin varislerine kalacaktır. İlgili durumun muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir:

010 KASA	140 ORTA VE UZUN VADELİ TEMİNATLI İŞLETME, İHRACAT VE DİĞER KREDİLER <i>140200 Konut Kredileri</i>	286.262,75	286.262,75
Bankanın sigortadan parayı tahsil etmesi			

Sigorta şirketi, sigortaya konu olan varlığın anapara tutarını bankaya ödeyerek bankanın ilgili işlemde zarar etmesini engellemektedir. Ancak banka sigorta şirketine yalnızca anapara tutarlarını tahsil ettiğinden bir gelir oluşmamaktadır. Bankanın böyle bir durumda elde etmiş olduğu hasılat ilk yıl almış olduğu faiz tutarıdır.

Yukarıda incelenmiş olan ihtimallerden de görüleceği üzere bankanın hasılat elde edebilmesi için müşterinin ödemelerini düzenli olarak yapması gerekmektedir. Aksi halde ortaya ya hiç gelir çıkmamakta ya da kazanç ortaya çıkmaktadır.

3.4.6. Uygulama 6

Bankalar müşterilerine kredi vermek dışında çeşitli hizmetler sunmakta ve bu hizmetler için müşterilerinden gelir elde etmektedir. Bu hizmetlere havale, elektronik fon transferi (EFT), müşteri adına döviz, kıymetli maden, menkul kıymet alım-satımı yapma, fatura ödeme, kiralık kasa hizmeti vb. örnek verilebilir. İlgili işlemlerde banka müşteri namına işlem yaptıklarında elde edeceği hasılat alacağı komisyon geliriyle sınırlıdır. Bu hizmetleri banka bazı durumlarda promosyon olarak ücretsiz yapabilmektedir. Böyle bir durumda banka açısından hasılat unsuru doğmamaktadır.

3.4.6.1. Havale

Bankanın müşterisi D, kendi hesabından yine bankanın müşterisi olan Müşteri E'nin hesabına 2.000 ₺ havale yaptırmak istemiştir. Banka ilgili havale ile ilgili Müşteri D'nin hesabından %1 havale masrafı ve havale masrafının %5'i tutarında BSMV kesintisi yapacağını Müşteri D'ye bildirmiştir. Havale yapıldığı tarihte banka ilgili tutarları Müşteri D'nin hesabından kesmiştir.

Birinci aşama sözleşmenin belirlenmesi

Bankanın para transferi işlemi için aracılık yapması banka açısından ticari bir işlemdir. Müşteri D'nin yapacağı havale işlemi ile ilgili hak ve ödemeler başlangıçta belirlenmiştir. Müşteri D'nin buradaki hakkı para transferinin gerçekleştirilmesi, bunun

için yapacağı ödeme ise bankanın keseceği komisyon ve BSMV tutarıdır. Müşteri D'nin işlemle ilgili yapacağı ödemeler sözleşmenin başında belirtilmiş ve taraflarca onaylanmıştır. İşlem tarihinde Müşteri D'nin ödeme yapma kabiliyeti ve niyeti bulunmaktadır zira ödeme yapmaması durumunda banka havale işlemini gerçekleştirmemektedir.

İkinci aşama yükümlüklerin belirlenmesi

Uygulamada bankanın edim yükümlülüğünü yerine getirmesi belirli bir anda ifa edilen edimdir. Çünkü Müşteri D, para transferini gerçekleştirdiği anda banka tarafından komisyon ve BSMV tutarları tahsil edilecektir. Bu durumda bankanın komisyon tutarını alınması hasılat sayılır ancak BSMV tutarının müşteri hesabından kesilmesi hasılat unsuru değildir. Bunun sebebi BSMV tutarının devlet adına alınan bir vergi olmasıdır. Komisyon tutarının doğması banka için belirli bir anda ifa edilen edimdir.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi

Havale ile ilgili bankanın belirlediği işlem fiyatı, havale tutarının %1'i olan 20 ₺'dir.

Dördüncü aşama işlem bedellerinin edim yükümlülüklerine dağıtımı

Havale ile ilgili ortaya çıkacak edim yükümlülükleri tek bir edim yükümlülüğüne ait olduğu için doğrudan ilgili işleme yüklenecektir.

Beşinci aşama hasılatın muhasebeleştirilmesi

Havale ilgili işlemlerden ortaya çıkan hasılat belirli bir anda ifa edilen hasılat olarak muhasebeleştirilecektir. Bunun nedeni hasılatı ortaya çıkaran tutarın belirli bir dönemde müşterinin kullanımıyla ilgili olması ve ilgili dönemde hasılat unsuru olarak kaydedilmesidir.

010 KASA		2.021,00	
	290 ŞUBELER CARİ HESABI		2.000,00
	380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER		1,00
	380005 BSMV		
	760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ		20,00
	76005 Havale Komisyonları		
Havale kaydı			

Banka yaptığı bu işlemde müşterinin yapacağı para transferine aracılık etmiştir. Bankanın bu işlemdeki hasılatı müşterinin hesabından kesmiş olduğu 20 ₺ komisyon bedelidir. Devlet adına yapılan BSMV kesintisi hasılat değildir. Banka havale, EFT ücretini bazı müşterilerine ücretsiz yapmaktadır. Bu durumda banka açısından hasılat unsuru söz konusu olmamaktadır.

3.4.6.2. Kiralık Kasa

Müşteri banka şubesinde kiralık kasa tutmak istemiştir. Banka bir yıllık kira bedeli olarak 315 ₺ depozito bedeli, 315 ₺'de yıllık kira ücreti alınmaktadır (Kira bedelinin %5'i BSMV olarak devlete ödenecektir.).

Birinci aşama sözleşmenin belirlenmesi

Kasa kiralama işlemi banka açısından ticari bir işlemdir. Müşterinin kiralayacağı kasa ile ilgili hak ve ödemeler başlangıçta belirlenmiştir. Müşterinin buradaki hakkı kasayı kiralaması, bunun için yapacağı ödeme ise bankanın keseceği kiralama ücreti ve bunun için alacağı depozito bedelidir. Müşterinin işlemle ilgili yapacağı ödemeler sözleşmenin başında belirtilmiş ve taraflarca onaylanmıştır. İşlem tarihinde müşterinin ödeme yapma kabiliyeti ve niyeti bulunmaktadır zira ödeme yapmaması durumunda ilgili işlem gerçekleşmeyecektir.

İkinci aşama yükümlüklerin belirlenmesi

Uygulamada bankanın edim yükümlülüğünü yerine getirmesi belirli bir anda ifa edilen edimdir. Çünkü müşteri, kasayı kiraladığında banka tarafından kira bedeli ve depozito bedeli tahsil edilecektir. Bu durumda bankanın kiralama bedelini alınması hasılat sayılır fakat depozito bedeli hasılat unsuru değildir, banka açısından yükümlülüktür. Çünkü müşterinin sözleşmeye bağlı kalması durumunda bu bedel tarafına iade edilecektir. Ters durumda banka açısından bu bedel hasılat sayılmaz, kazanç sayılır.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi

Kiralık kasa işlemi ile ilgili işlem fiyatının belirlenmesi, tarafların sözleşmede belirtmiş oldukları bir yıllık kiralama bedelidir. Bu bedel 300 ₺'dir.

Dördüncü aşama işlem bedellerinin edim yükümlülüklerine dağıtımı

Kiralık kasa işlemi ile ilgili ortaya çıkacak edim yükümlülükleri tek bir edim yükümlülüğüne ait olduğu için doğrudan ilgili işleme yüklenecektir.

Beşinci aşama hasılatın muhasebeleştirilmesi

Kiralık kasa ile ilgili işlemlerden ortaya çıkan hasılat belirli bir anda ifa edilen hasılat olarak muhasebeleştirilecektir. Bunun nedeni hasılatın, kasanın kiralanması anında tek bir seferde alınmasıdır.

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	630,00	
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 380005 BSMV		15,00
390 MUHTELİF BORÇLAR -Kiralık Kasalar Depozito Bedeli		315,00
760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ Kiralık kasa kaydı		300,00

Banka ilgili işlemde müşterisine kiralama faaliyeti sunmakta ve gelir elde etmektedir. Elde edilen kiralık kasa geliri bankacılık faaliyetleri ile ilgili olduğu için hasılat unsuru olarak muhasebeleştirilir.

3.4.6.3. Hesap İşletim Ücreti

Bankalar müşterilerine kredi kartı ve mevduat hesapları için belli aralıklarla hesap işletim ücreti adı altında kullanım ücreti tahsil ederler. Tahsil edilen bu ücret müşteriye başlangıçta bildirilmektedir. Bazı müşterilerle yapılan anlaşmalar neticesinde bu ücret alınmayabilir. Bu durumda hasılat unsuru ortaya çıkmamaktadır.

Banka müşterinin hesabından kredi kartına yıllık hesap işletim ücreti olarak BSMV dahil 105 ₺ kesmiştir.

Birinci aşama sözleşmenin belirlenmesi

Hesap işletim ücretinin kesilmesi banka açısından ana faaliyetini ilgilendiren ticari bir işlemdir. Hem banka hem müşteri hak ve yükümlülüklerini işlem başında bilmektedirler.

İkinci aşama yükümlüklerin belirlenmesi

İlgili işlemde edim yükümlülüğü kredi kartının kullanılmasıdır.

Üçüncü aşama işlem fiyatının belirlenmesi

İşlem bedeli kartın müşteriye kullandırılması durumunda banka tarafından kesilecek tutar olan 100 ₺ (105 ₺ / 1,05) ‘dir.

Dördüncü aşama işlem bedellerinin edim yükümlülüklerine dağıtımı

Hesap işletim ücretinin kesilmesi ile ilgili ortaya çıkacak edim yükümlülükleri tek bir edim yükümlülüğüne ait olduğu için doğrudan ilgili işleme yüklenecektir.

Beşinci aşama hasılatın muhasebeleştirilmesi

Hesap işletim ücreti ilgili işlemlerden ortaya çıkan hasılat belirli bir anda ifa edilen hasılat olarak muhasebeleştirilecektir. Bunun nedeni hasılatı ortaya çıkaran tutarın belirli bir dönemde müşterinin kullanımıyla ilgili olması ve ilgili dönemde hasılat unsuru olarak kaydedilmesidir.

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	105,00	
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 380005 BSMV		5,00
760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ 760991 Hesap İşletim Ücretleri		100,00
Hesap işletim ücreti kaydı		

Müşterinin hesabından 105 ₺ olarak yansıtılan hesap işletim ücretinin 100 ₺’lik kısmı bankacılık faaliyetlerinden elde edildiği için hasılat unsuru olarak muhasebeleştirilir.

3.4.6.4. Müşteri Adına Menkul Kıymet Alım-Satımı Yapma

Bankaların, müşterilerine yaptığı işlemlerin biri de müşterisinin talebi doğrultusunda menkul kıymet alım-satımı yapmaktır. Bu işlemlerde banka aracı kurum olarak çalışmakta, mevduat sahibi ile borsa arasında köprü görevini üstlenmektedir. Bu işlemlerde bankaların aracılık faaliyeti sebebiyle müşterisinden kestiği komisyon tutarları TFRS 15 nezdinde hasılat unsurudur. Müşterinin alım-satım sonucunda elde

edeceği kazanç ya da kayıp banka açısından herhangi bir gelir ya da gider unsuru değildir.

Müşteri banka üzerinden D A.Ş. hisse senetlerinden 1.000 adet alınması için bankaya talimat vermiştir. Senetlerin adedi 16 ₺/adetten müşteri namına satın alınmıştır. Banka yapmış olduğu aracılık faaliyeti için % 0,2 oranında komisyon ve komisyon üzerinden de %5 BSMV'yi müşterinin hesabından kesmiştir.

300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	16.000,00	
390 MUHTELİF BORÇLAR 99 Diğer Muhtelif Borçlar		16.000,00
Müşteri hesabına hisse senedi alım emri		

Banka, müşteriden hisse senedi alım emrini aldığı anda hisse senedi tutarını müşterinin hesabından bloke etmiştir. Blokaj ile ilgili kayıt yukarıda gösterilmiştir.

390 MUHTELİF BORÇLAR 99 Diğer Muhtelif Borçlar	16.000,00	
300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	33,60	
010 KASA		16.000,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 380005 BSMV		1,60
760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ 05 Havale Komisyonu		32,00
Menkul kıymetin alınması		

Müşteri namına hisse senedi alındığında yukarıdaki kayıt yapılacaktır. Kayda göre 16.000 ₺ tutarındaki hisse senetlerinin banka ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Banka hisse senedini aldığı anda bloke ettiği 16.000 ₺ tutarı borsaya ödemiştir. Bankanın ilgili işlemdeki hasılatı müşterinin hesabından kesmiş olduğu 32 ₺'lik komisyon tutarıdır. Bu tutar beş aşama yöntemine göre banka açısından hasılat unsurudur.

Örneğin; müşteri ilgili senetleri 17 ₺'den satılması için bankaya talimat vermiş olsun.

278 MUHTELİF ALACAKLAR 300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	17.000,00	17.000,00
Müşteri hesabına hisse senedi satım emri		

Müşteri bankaya hisse senetlerini satması için senet tutarı 17 ₺ iken satış emri vermiştir. Banka ilgili tutarı müşterinin hesabına yansıtmiş ve senetlerin satışı sonucu parayı borsadan alana kadar “278 MUHTELİF ALACAKLAR HESABI”nda takip edecektir.

010 KASA	17.000,00	
300 TASARRUF MEVDUATI (Y.İ.Y. GERÇEK KİŞİLER) VADESİZ	35,70	
278 MUHTELİF ALACAKLAR		17.000,00
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER 380005 BSMV		1,70
760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ		34,00
Menkul kıymetin satılması		

Hisse senetlerinin parası banka hesabına yattığında müşteriden satış bedeli üzerinden 34 ₺ komisyon kesilmiştir. Kesilen bu komisyon banka namına hasılat unsurudur. Uygulama incelendiğinde 16.000 ₺’ye alınan hisse senetleri 17.000 ₺ ye satılmıştır. Görüleceği üzere ortada 1.000 ₺ kar bulunmaktadır. Ancak bu kar bankaya ait değil, müşterisine aittir. Bu yüzden banka tarafından herhangi bir hasılat raporlanmamıştır. Bankanın hasılatı almış olduğu komisyon ile sınırlıdır.

3.4.7. Uygulama 7

Bankanın kendi namına menkul kıymet alım-satımı yapması

Uygulama 6’da bankanın müşteri namına yapmış olduğu menkul kıymet alım satımları gösterilmiştir. İlgili işlemde bankanın tek geliri müşteriden aldığı komisyon tutarıdır. Bankanın kendi namına hisse senedi alım-satımı yapması durumunda ortaya çıkması muhtemel gelir hasılat değil kazançtır. Çünkü ilgili işlem standart kapsamındaki beş adım modelini karşılamamaktadır. Sözleşmenin belirlenmesi aşamasında banka borsa üzerinden alım-satım yapmakta ancak ilgili ticareti kimin yaptığı bilinmemektedir. Bankanın bu işlem neticesinde kar elde edebileceği gibi ortaya zarar da çıkabilir ve menkul kıymet alım-satımı bankanın ana faaliyet konusu değildir. Yukarıda bahsedilen tüm açıklamalar efektif alım-satımında da geçerlidir. Bu sebeplerden dolayı bankanın elde etmesi muhtemel gelirleri hasılat değil kazançtır.

Banka nominal değeri 50 ₺ olan hisse senetlerinden 1.000 tanesini 60 ₺/adet fiyattan kendi namına satın almıştır. Banka;

i. Hisse senetlerin tamamını 65 ₺/adetten satmıştır.

ii. Hisse senetlerinin tamamını 55 ₺/adetten satmıştır.

Bankanın hisse senetlerini alım kaydı aşağıda gösterilmiştir:

030 ALIM-SATIM AMAÇLI MENKUL DEĞERLER <i>030.15 Hisse Senetleri</i> 010 KASA Hisse senedi alımı	60.000,00	60.000,00
--	-----------	-----------

Banka kendi namına kısa vadeli alım satım maksadıyla hisse senedi satın almıştır. Hisse senetleri alış değeriyle bilanço hesaplarına kaydedilmiştir. İlgili varlık alımı şirkete ortak olmak için değil, borsadaki dalgalanmalardan faydalanmak maksadıyla alınmıştır. İşlem sonucunda bankanın kar elde edebileceği gibi zarar etmesi de muhtemeldir. Banka ayrıca nominal değer üzerinden satın aldığı hisse senetlerini bilanço dışı hesaplarda takip etmektedir. İlgili kayıt aşağıda gösterilmiştir:

996 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR <i>996.01 Serbest Hisse Senedi ve Tahviller Cüzdanı</i> 998 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR <i>998.01 Serbest Hisse Senedi ve Tahvilleri Verenler</i> Hisse senedi alımının bilanço dışı hesaplarda izlenmesi	50.000,00	50.000,00
--	-----------	-----------

i. Bankanın almış olduğu hisse senetlerinin tanesini 65 ₺/adetten satması durumunda yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir:

010 KASA 030 ALIM-SATIM AMAÇLI MENKUL DEĞERLER <i>030.15 Hisse Senetleri</i> 750 SERMAYE PİYASASI İŞLEMLERİ KARLARI Hisse senedi satımı	65.000,00	60.000,00 5.000,00
---	-----------	-----------------------

Banka yukarıdaki kayıta hisse senetlerini 65 ₺/adetten satmıştır. Alış fiyatı ile satış fiyatı arasındaki fark banka için hasılat unsuru değil bir kazançtır. Çünkü banka tarafından yapılan bu işlem ana faaliyet konusu değildir ve beş adım modeline de uymamaktadır. Banka bu işlemde kazanç sağlayabileceği gibi ikinci olasılıkta belirtildiği gibi zarar da olabilir. Borsa üzerinden yapılmış olan bu işlemde karşı taraf

bilinmemekte ve herhangi bir sözleşme yapılmamıştır. Hisse senetlerinin satışı gerçekleşmiş olması sebebiyle bilanço dışı hesaplar ters kayıt yapılarak kapatılmıştır.

998 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR 998.01 Serbest Hisse Senedi ve Tahvilleri Verenler	50.000,00	
996 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR 996.01 Serbest Hisse Senedi ve Tahviller Cüzdanı		50.000,00
Bilanço dışı hesapların kapatılması		

ii. Bankanın almış olduğu hisse senetlerinin tanesini 55 ₺/adetten satması durumunda yapılacak kayıt aşağıdaki gibidir:

010 KASA	55.000,00	
870 SERMAYE PİYASASI İŞLEMLERİ ZARARLARI	5.000,00	
030 ALIM-SATIM AMAÇLI MENKUL DEĞERLER 030.15 Hisse Senetleri		60.000,00
Hisse senedi satımı		

Banka ilgili hisse senetlerini 55 ₺/adetten satması durumunda ortaya hasılat ya da kazanç çıkmamaktadır. Menkul kıymet alım-satım işleminde bankanın kazanç sağlama olasılığı olduğu kadar zarar etme olasılığı da söz konusu olmaktadır. Bu nedenle menkul kıymet alım-satımı banka açısından bir hasılat unsuru değildir, yan faaliyet gelirimdir. Bu da kazanç olduğu anlamına gelmektedir. Hisse senetleri satışının gerçekleşmiş olması sebebiyle bilanço dışı hesaplar ters kayıt yapılarak kapatılmıştır.

998 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN BORÇLAR 998.01 Serbest Hisse Senedi ve Tahvilleri Verenler	50.000,00	
996 DİĞER BİLANÇO DIŞI HESAPLARDAN ALACAKLAR 996.01 Serbest Hisse Senedi ve Tahviller Cüzdanı		50.000,00
Bilanço dışı hesapların kapatılması		

3.4.8. Uygulama 8

Bankalarda döviz işlemleri sıklıkla yapılmaktadır. Bankacılık hesap planında, Muhasebe Sistemi Uygulamaları Genel Tebliği'nden farklı olarak döviz için ayrı hesapları barındırmaktadır. Yine farklı olarak banka döviz işlemi yaptığında hem Türk Lirası(TL) hem de döviz tutarını ayrı ayrı muhasebeleştirmektedir. Dönem sonlarında cari döviz kuru üzerinden olumlu ya da olumsuz kur farkı hesaplanır ve banka tarafından kar/zarara aktarılır. Kar çıkması durumunda "771 KAMBİYO KARLARI", zarar çıkması durumunda ise "861 KAMBİYO ZARARLARI" hesaplarında

raporlanmaktadır. Bankanın bu işlemler neticesinde ortaya çıkması muhtemel geliri banka açısından hasılat unsuru değildir, kazançtır. Çünkü ortaya çıkan kazanç bir müşteriden değil, birden fazla müşteriden birden fazla işlem sonucunda ortaya çıkmakta ve ortada herhangi bir sözleşme bulunmamaktadır. Ancak banka, döviz satışı esnasında müşteriden komisyon kesmesi durumunda bu tutar banka açısından menkul kıymetlerde olduğu gibi hasılat olarak raporlanacaktır.

3.4.8.1 Kambiyo Karı/Zararı Hesaplanması

Aşağıdaki uygulamada banka tarafından döviz alım-satım işlemleri gösterilmiştir. İlgili uygulamada komisyon ve vergi kesintileri ihmal edilmiştir.

11 Nisan tarihinde banka müşterisi Müşteri A, 20.000 \$ getirmiş ve karşılığında bankadan 110.000 ₺ (1 \$ = 5,50 ₺) almıştır.

011 EFEKTİF DEPOSU	20.000,00	
293 EFEKTİF VAZİYETİ		20.000,00
Efektif döviz alışı		

Banka, Müşteri A'nın getirmiş olduğu dövizleri yabancı para hesaplarına döviz cinsinden kaydetmektedir. Döviz hesabının Türk Lirası ile bağlantısını "292 EFEKTİF ALIM-SATIM" ve "293 EFEKTİF VAZİYETİ" nolu hesaplar ile yapmaktadır. Bankacılık hesap planında tek numara ile biten hesapların tamamı YP, çift ile bitenlerin tamamı ise TP ile takip edilen değerlerdir.

292 EFEKTİF ALIM-SATIM	110.000,00	
010 KASA		110.000,00
Efektif döviz alışı		

16 Nisan tarihinde Müşteri B, bankadan 5.000 \$ talep etmiş karşılığında 28.000 ₺ (1 \$ = 5,60 ₺) ödemiştir.

293 EFEKTİF VAZİYETİ	5.000,00	
011 EFEKTİF DEPOSU		5.000,00
Efektif döviz satışı		

Banka Müşteri B'nin talebi doğrultusunda döviz satışını gerçekleştirmiştir. Ancak yapılan muhasebe kayıtlarında banka herhangi bir gelir ya da gider kaydı yapmamaktadır.

010 KASA	28.000,00	
292 EFEKTİF ALIM-SATIM		28.000,00
Efektif döviz satışı		

21 Nisan tarihinde banka Müşteri C'nin isteği doğrultusunda 6.000 \$ satmış, karşılığında 33.900 ₺ (1 \$ = 5,65 ₺) almıştır.

293 EFEKTİF VAZİYETİ	6.000,00	
011 EFEKTİF DEPOSU		6.000,00
Efektif döviz satışı		
010 KASA	33.900,00	
292 EFEKTİF ALIM-SATIM		33.900,00
Efektif döviz satışı		

Banka müşterisi C'ye yapılan satış ile ilgili kayıtlar yukarıdaki gibidir. Bir önceki satışta olduğu gibi bu satışta da banka tarafından herhangi bir hasılat unsuru raporlanmamıştır.

26 Nisan tarihinde Müşteri D'ye 9.000 \$, 53.100 ₺ karşılığında (1 \$ = 5,90 ₺) satılmıştır.

293 EFEKTİF VAZİYETİ	9.000,00	
011 EFEKTİF DEPOSU		9.000,00
Efektif döviz satışı		
010 KASA	53.100,00	
292 EFEKTİF ALIM-SATIM		53.100,00
Efektif döviz satışı		

Banka elindeki dolarların tamamını işlem ile beraber bitirmiştir. Ay sonunda ilgili döneme ait döviz değerlendirme işlemini yapacaktır. Bunun için öncelikle ilgili hesapların defteri kebirlerine bakmak gerekir.

010 KASA	
28.000	110.000
33.900	
53.100	
115.000	110.000

011 EFEKTİF DEPOSU	
20.000	5.000
	6.000
	9.000
	20.000

292 EFEKTİF ALIM-SATIM		293 EFEKTİF VAZİYETİ	
110.000	28.000	5.000	20.000
	33.900	6.000	
	53.100	9.000	
110.000	115.000	20.000	

Bankanın Nisan ayı sonu itibariyle elinde döviz kalmadığı için dönem sonu değerlendirme işlemi yapamayacaktır. Dönem sonu değerlendirme işlemi hesap tutarları birbirlerine eşitlenmek suretiyle kar/zarar hesaplanacaktır. Defteri kebirlere bakıldığında “011 EFEKTİF DEPOSU” ve “293 EFEKTİF VAZİYETİ” hesaplarında bakiyelerin kapanmış olduğu görülmektedir. “292 EFEKTİF ALIM-SATIM” incelendiğinde 5.000 ₺ alacak kalanı verdiği görülmektedir. “010 KASA HESABI” ise döviz alımı esnasında kasadan 110.000 ₺ çıktığı, döviz satışından ise 115.000 ₺ nakit tahsilatı yapıldığı görülmektedir. Bankanın bu işlemler neticesinde (alım-satım) 5.000 ₺ kambiyo karı elde ettiği görülmektedir. İlgili kar kaydı aşağıda gösterilmektedir:

292 EFEKTİF ALIM-SATIM	5.000,00	
771 KAMBİYO KARLARI		5.000,00
Dönem sonu kambiyo karının kapatılması		

Elde edilen 5.000 ₺ kambiyo karı bankanın birden fazla müşterisinden yapmış olduğu alım-satımlar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu tutar banka açısından hasılat unsuru değildir, kazançtır. Yapılan işlemler sonucunda 2.000 ₺ zarar çıkması durumunda aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

861 KAMBİYO ZARARLARI	2.000,00	
292 EFEKTİF ALIM-SATIM		2.000,00
Dönem sonu kambiyo zararının kapatılması		

Bankanın döviz alım-satımında müşteriden komisyon alması durumunda, alınan komisyon tutarı banka açısından hasılattır.

3.4.8.2 Döviz Hesabı Ay Sonu Değerlemesi

Kambiyo karı/zararı hesaplaması bölümündeki uygulamada banka elinde bulunan tüm dövizleri satmıştır. Bankanın elinde ay sonunda döviz kalması durumunda yapılacak işlemler aşağıda yapılan uygulamada gösterilmiştir.

Banka ay içinde aşağıda belirtilen alım satım işlemlerini gerçekleştirmiştir:

3.000 \$ (1 \$ = 5,50 ₺ kurundan) alınmıştır.

1.000 \$ (1 \$ = 5,60 ₺ kurundan) satılmıştır.

1.500 \$ (1\$ = 5,70 ₺ kurundan) satılmıştır.

Ay sonunda bankanın elinde 500 \$ kalmıştır. Ay sonu itibariyle kur 1 \$ = 5,75 ₺'dir.

Alım satımlarla ilgili defteri kebir hareketleri aşağıda gösterilmiştir:

011 EFEKTİF DEPOSU		292 EFEKTİF ALIM-SATIM	
3.000	1.000	16.500	5.600
	1.500		8.550
3.000	2.500	16.500	14.150

293 EFEKTİF VAZİYETİ	
1.000	3.000
1.500	
2.500	3.000

Yukarıdaki uygulamada elde döviz kalmadığı için değerlendirme işlemi yapılamamıştır. Bu uygulamada ise bankanın elinde dönem sonu itibari ile 500 \$ bulunmaktadır. Ay sonu itibariyle yapılacak hesaplama aşağıdaki gibidir:

Ay sonu itibariyle dövizin değeri $500 \$ * 5,75 ₺/\$ = 2.875 ₺$

Efektif alım satım hesabının kalanı $16.500 ₺ - 14.150 ₺ = 2.350 ₺$

Kar zarar/durumu $2.875 ₺ - 2.350 ₺ = 525 ₺$ kar

Bankanın elinde ay sonunda döviz bulunduğu için değerlendirme işlemi yapılmıştır. Değerleme işlemi neticesinde bankaya 525 ₺ olumlu fark yansımıştır. Bu tutar standardın belirttiği beş adım modeline uymamaktadır. Bu sebeple de hasılat değil kazançtır. Ay sonunda hesap güncel kur ile aşağıdaki gibi muhasebeleştirilecektir.

292 EFEKTİF ALIM-SATIM	525,00	
771 KAMBİYO KARLARI		525,00
Ay sonu döviz hesabı değerlendirilmesi		

3.4.8.3 Komisyonlu Efektif Satışı

Banka müşterisi olmayan M, bankadan 2.000 \$ satın almak istemiştir. Bankanın döviz satış kuru 1 \$ = 5,90 ₺'dir. Banka ilgili işlemle alakalı % 1 komisyon ve komisyon tutarı üzerinden % 5 BSMV, % 2,5 kambiyo muameleleri vergisi almıştır.

$$\text{Satış Tutarı} = 2.000 \$ \times 5,90 \text{ ₺} = 11.800 \text{ ₺}$$

$$\text{Komisyon} = 2.000 \$ \times \% 1 = 20 \$ \times 5,90 \text{ ₺} = 118 \text{ ₺}$$

$$\text{BSMV} = 118 \text{ ₺} \times \% 5 = 5,90 \text{ ₺}$$

$$\text{Kambiyo Muameleleri Vergisi} = 118 \text{ ₺} \times \% 2,5 = 2,95 \text{ ₺}$$

293 EFEKTİF VAZİYETİ	2.000,00	
011 EFEKTİF DEPOSU		2.000,00
Efektif döviz satışı		
010 KASA	11.800,00	
292 EFEKTİF ALIM-SATIM		11.800,00
Efektif döviz satışı		
010 KASA	126,85	
380 ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRİMLER		8,85
380005 BSMV (5,90 ₺)		
380006 Kambiyo Muameleleri Vergisi (2,95 ₺)		
760 BANKACILIK HİZMETLERİ GELİRLERİ		118,00
76011 Efektif ve Döviz Alım-Satım Komisyonu		
Müşteri M'den yapılan komisyon kesintisi		

Banka tarafından yapılan satış sonucunda Müşteri M'den elde edilen 118 ₺ komisyon geliri banka açısından hasılat unsurudur. İlgili tutarın niçin hasılat olduğu menkul kıymetler üzerinden alınan komisyon gelirinde açıklanmıştır.

SONUÇ

İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için belirli bir alanda belirli mal veya hizmetin satışını gerçekleştirmeleri ve bu satıştan da belli bir kar sağlamaları gerekmektedir. Üretim işletmeleri faaliyetlerini sürdürebilmeleri için üretim yapmaları, ticaret işletmeleri belli bir mal alım satımını gerçekleştirmeleri gerekmektedir, hizmet işletmeleri ise hizmette bulunduğu sektörde faaliyetlerini sürdürmesi için hizmet sunması gerekmektedir. Bankalar için bu gelir kalemi faizdir. Faiz, bankaların kullandığı krediler için elde etmiş olduğu tutardır. Bankaların faaliyetlerinin sürdürebilmesi için gerekli olan temel unsurdur. Ancak tek gelir unsuru da değildir. Gerek bankalar gerekse diğer işletmeler faaliyetleri ile ilgili elde ettiği gelirleri hazırlanmış hesap planlarında muhasebe kurallarına uygun olarak raporlamaktadır.

TDHP'ye göre ticaret ve üretim işletmelerinin gelir tablosu ana faaliyet ve diğer faaliyetler olarak ikiye ayrılmıştır. Ancak bankacılık hesap planı ve gelir tablosu incelendiğinde gelir tablosunun ana faaliyet ve diğer faaliyet olarak ayrımı yapılmamış, bunun yerine faiz ve faiz dışı olarak ayrılmıştır. Fakat bu ayırmda bankacılık ana faaliyeti ile ilgili her iki grupta da hesaplar kullanılmaktadır. Aynı şekilde bankacılık yan faaliyetleri ile alakalı iki grupta da kullanılan hesaplar bulunmaktadır. Bu sebeple bankacılık gelir tablosunda TDHP'deki gibi keskin bir ayırım mevcut değildir.

Hesap sınıflarında bulunmayan ayırım, hasılat ve kazanç unsurlarında belirgin bir şekilde gözükmemektedir. TDHP'ye göre ana faaliyet gelirleri yani hasılat, yan faaliyetlerden yani kazanç unsurlarından ayrı şekilde raporlanmaktadır. Ancak bankacılık işlemlerinde gelir tablosu hesap sınıfları ilgili ayırımı yapamamaktadır. Örneğin bir kredi kullanımında banka açısından elde edilen faiz gelirinin yanı sıra komisyon kesintileri de TFRS 15 açısından hasılat unsurudur. Ancak faiz gelirleri ve komisyon gelirleri farklı hesap sınıflarında muhasebeleştirilmektedir. Bu sebeple bankacılık gelir tablosu, ana faaliyet ve yan faaliyet ayırımını göstermemektedir.

Muhasebe Standartları Kurulu tarafından hasılatın muhasebeleştirilmesi hususuna önem verilmiştir. 2018 yılına kadar TMS 18 Hasılat Standardı'na uygun olarak raporlama işlemi gerçekleştirilmekteydi. 2000'li yılların başında daha kapsamlı ve teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan (telekomünikasyon, yazılım vb.) sektörlerin de uygulayabileceği yeni bir standart çalışmasına başlanılmıştı. 2018 yılı itibarıyla TMS 18

Hasılat Standardı yürürlükten kaldırılmış olup yerini TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı'na bırakmıştır.

TMS 18 Hasılat Standardı ile TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı incelendiğinde bankacılık sektörü açısından standardın herhangi bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir. TFRS 15 standardının sektör gözetmeksizin getirmiş olduğu en büyük yenilik hasılatın muhasebeleştirilmesi ile ilgili beş aşamalı modeldir. Bu aşamaların birincisi sözleşmenin belirlenmesi, ikincisi edim yükümlülüklerinin tanımlanması, üçüncüsü işlem bedelinin belirlenmesi, dördüncüsü işlem bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtımı ve beşincisi ise hasılatın muhasebeleştirilmesidir. Bu standarda göre hasılat, belirlenen beş aşamayı sağlaması durumunda finansal tablolara alınmaktadır.

Bankacılık sektörü yapmış olduğu tüm işlemlerde müşterilerine detaylı bilgi verdiği ve sözleşmedeki tüm gereklilikleri müşteriye açıkladığı için hasılatın muhasebeleştirilmesinde beş adım modelinin birinci adımında tüm şartları yerine getirmektedir. Ayrıca bankalar komisyon ücreti gibi belirli bir zamanda ifa edilen hasılatları da tahsil etmeden işlemleri yerine getirmediği için yapılan işlemlerden hasılat unsurunun ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Diğer aşamalarda yükümlülüklerin belirlenmesi, işlem fiyatının belirlenmesi, işlem bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtılması aşamalarında da genellikle en baştan kurallar belirlendiği için modele uygun olmayan işlemler olmamaktadır.

Bankalarda beş aşamalı modele uygun temel hasılat unsurlarının başında kredilerden alınan faiz ve komisyon gelirleri gelmektedir. Bu gelirlerin yanı sıra hesap işletim ücreti, bankacılık işlemlerinden kesilen komisyonlar, kart aidatları, kasa kiralrı bankalar açısından ana hasılat unsurlarıdır ve hasılat olarak muhasebeleştirilir.

Beş aşamalı modelin herhangi bir aşamasına uygun olmayan bir işlemin söz konusu olması durumunda bu işlem sonucunda elde edilen veya edilmesi muhtemel olan gelir unsuru hasılat olarak sınıflandırılmamaktadır. Bu tür gelirler bankalar açısında kazanç olarak adlandırılır ve muhasebeleştirilirler. Uygulamalarda görüldüğü üzere bankacılık sektöründeki kazanç unsurları genel olarak ana faaliyet dışında kalan efektif alım satımı, menkul kıymet alım satımı, tahsili şüpheli hale gelmiş kredi bedelinin icra yolu ile

tahsili vb. işlemler neticesinde ortaya çıkmaktadır ve bu kazanç unsurları da faiz ve faiz dışı hesap gruplarında yer alabilmektedirler.

Yapılan bu çalışmada ticari bankalardaki hasılat unsurları muhasebe standartları çerçevesinde incelenmiştir. Gelecekte katılım, kalkınma veya yatırım bankalarındaki hasılat unsurlarının incelendiği çalışmalar yapılarak literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Benligiray, Y. (2009). *Uzmanlık Muhasebeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Coşkun, M. (2006). Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi. N. Aydın (Ed.), *Bankacılık Uygulamaları* içinde. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi, 2006, 19 – 44.
- Çakıcı, Ö. ve Ceylan M. (2014). *Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Teori - Uygulama - Mevzuat*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Eken, M. H. ve Selimler H. (2015). *Banka Muhasebesi*. İstanbul: Der Kitabevi.
- Eldem, V. (1970). *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartlar Hakkında Bir Tetkik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erhan, D. U. (2011). Banka İşletmelerinde Muhasebe Uygulamaları. N. Akdoğan (Ed.), *Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Sektörel Muhasebe* içinde. Ankara: Gazi Kitabevi, 2011, 1 – 60.
- Hazar, A. ve Babuşcu Ş. (2017). *Temel Banka Muhasebesi - Şube İşlemleri-*. Ankara: Bankacılık Akademisi.
- Karabınar, S. (2011). *Türkiye'de Hasılat Ölçümü ve Raporlanmasında - Sorunlar ve Çözüm Önerileri-*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kazgan, H., Ateş T., Tekin O., Koraltürk M., Soyak A., Eroğlu N., ve Kaban Z. (1999). *Osmanlı'dan Günümüze Türk Finans Tarihi*. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
- Kesimli, İ. G. (2014). *Banka Muhasebesi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Örten, R., Kaval H. ve Karapınar A. (2018). *Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sipahi, B. ve Akarçay Öğüz A. (2016). *Bankacılık İşlemleri ve Muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yıldırım, M. (2017). *Bankalar Muhasebesi*. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Yıldıztekin, İ. (2017). *Banka Muhasebesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Sürekli Yayınlar

- Ağsakal, A. ve Baral G. (2016). Dış Ticaret İşlemlerinin TMS 2 Stoklar ve TMS 18 Hasılat Standartları Kapsamında İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 272 – 294.
- Akdoğan, N. (2007). Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanma Süreci: Sorunlar, Çözüm Önerileri. *Mali Çözüm*, 80, 101 – 117.
- Aktaş, R. ve Varol İ. D. (2017). Yeni Hasılat Standardı UFRS 15'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi: Çok Unsurlu Sözleşmeler ve Sözleşme Değişiklikleri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 73, 27 – 50.
- Ataman, B. ve Cavlak H. (2017). TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat: Temel İlkelerin İncelenmesi ve Bir Uygulama. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 39(2), 403 – 428.
- Atasel, O. Y. ve Gerekan B. (2016). Telekomünikasyon Şirketlerinde Hasılat İşlemlerinin TMS/TFRS Kapsamında İncelenmesi. *Mali Çözüm*, 133, 39 – 57.
- Aygün, D. (2014). TMS 18 Hasılat ve TMS 2 Stoklar Standartlarına Göre Forfaiting İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 23, 207 – 227.
- Badem, A. C. (2012). TMS 18 Hasılat Standardı Kapsamında Senetsiz Vadeli Satışlar ve Ertelenmiş Vergi Etkisi; TMSUGT ile Karşılaştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 36, 61 – 81.
- Başpınar, A. (2004). Türkiye'de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış. *Maliye Dergisi*, 146, 42 – 57.
- Calayoğlu, İ. ve Yılmaz R. (2016). TFRS-15'e Göre Yazılım Sektöründeki Sözleşmelerin Hasılatının Hesaplanması ve Tanınması. *PESA International Journal of Social Studies*, 2(2), 18 – 42.
- Cengiz, S. ve Tosunoğlu B. (2018). TFRS 15, TMS 11 ve VUK Kapsamında Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlemlerinin Muhasebe Uygulamaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(2), 33 – 57.
- Demirkol, Ö. F. (2018). TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı: 5 Aşamalı Model. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 6(15), 415 – 434.
- Dursun, A. ve Yalnız S. (2013). Konaklama İşletmelerinde Hizmet Üretim Maliyetleri TMS 2 Stoklar ve TMS 18 Hasılat Standartları Açısından Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 27(1), 139 – 158.
- Gökgöz, A. (2018). TFRS 15 Hizmet Sözleşmelerinden Hasılat Standardı Çerçevesinde Sözleşme Varlığı ile Sözleşme Yükümlülüğü Kavramları ve Raporlanması. *Journal Of Accounting, Finance And Auditing Studies*. 4(4), 45 – 57.

- Gökgöz, A. ve Özdemir H. (2015). Dış Ticarete Teslim ve Ödeme Şekillerinin TMS 18 Hasılat Standardı Çerçevesinde İncelenmesi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*. 1(3), 105 – 122.
- İbiş, C., ve Özkan S. (2006). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'na Genel Bakış. *Mali Çözüm*, 74, 25 – 43.
- Kalmış, H. ve Dereköy F. (2010). TMS 18'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*. 12(1), 123 – 145.
- Karta, N. (2014). 18. ve 19. Asırda Avrupa'da Para, Banka ve Mevduat Alanında Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğu'na Yansımaları. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 28(1), 149 – 164.
- Kıllı, M. ve Işık Y. (2018). Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinin TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(6), 1093 – 1104.
- Kocamaz, H. (2012). Uluslararası Muhasebe Standartlarının Dünyada ve Türkiye'de Oluşum ve Gelişim Süreci. *KSÜ İİBF Dergisi*, 2(1), 105 – 120.
- Köse, M. (2001). Osmanlıda Borsa ve Galata Bankerlerinin Devletin Mali Yapısındaki Yeri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergi*, 18, 229 – 251.
- Mert, H. ve Baş E. (2016). Faktöring İşletmelerinde TMS 18 Hasılat Standardı ve Bir Uygulama. *Pressacademia Procedia*, 2, 595 – 610.
- Mert, H. ve Baş E. (2017). “TMS 18 “Hasılat” ve UFRS 15 “Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” Standardlarının Faktoring İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi”. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 52, 35 – 56.
- Özerhan, Y., Marşap B. ve Yanık S. S. (2015). IFRS 15 Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat Standardının İrdelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 17(2), 193 – 226.
- Özkan, S. (2007). TMS - 18 Hasılat Standardı ve A.B.D Düzenlemelerine Göre "İşlemin Ayırıştırılması". *Mali Çözüm*, 82, 63 – 82.
- Özulucan, A. ve Özdemir F. S. (2010). Akıllı Kartlar ile Yapılan Mal ve Hizmet Satışlarının TMS 18 Hasılat Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi. *Marmara Öneri Dergisi*. 9(33), 59 – 69.
- Özyürek, H. (2012). TMS 18'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 4(1), 131 – 142.
- Parlakkaya, R. (2004). Muhasebede Uluslararası Uyum ve Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Muhasebe Uyumlaştırma Çalışmaları. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 4(7), 119 – 139.

- Saban, M., Gürkan S. ve Vargün H. (2019). TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı: İnşaat Sözleşmeleri Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 12(1), 43 – 64.
- Sabuncu, B. (2019). TFRS 15 ve TMS 21 Kapsamında Forfaiting Muhasebesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 82, 77 – 96.
- Saraç, M. (2010). Türkiye'nin KKDF Gerçeği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 47, 153 – 172.
- Sarısrı, S. (2009). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri: Niğde Örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 26, 199 – 216.
- Şen, İ. K. ve Özbirecikli M. (2018). BOBİ FRS'nin Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Değişiklikler: BOBİ FRS, TMS/TFRS ve Mevcut Muhasebe Sistemi Çerçevesinde Bir İnceleme. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Özel, 462 – 484.
- Şenel, S. A. (2009). TMS 18 Hasılat Standardı Kapsamında Mal Satışından Kaynaklanan Hasılatın Muhasebeleştirilmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 4(4), 389 – 405.
- Üstündağ, S. (2000). Muhasebe Standartları Oluşturulması Süreci. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 1, 31 – 57.
- Yarbaşı, E. (2011). Türkiye Muhasebe Standartları ve Müşteri Sadakati Programları Kapsamında Verilen Promosyon Ürünlerinin Muhasebe Uygulaması. *Marmara Öneri Dergisi*. 9(35), 75 – 82.
- Yıkılmaz, S., Deran A. ve Erduru İ. (2016). Hasılat Yaratan İşlemlerin Muhasebeleştirilme İlkelerinin Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9(4), 143 – 165.
- Yılmaz, B. (2007). Muhasebe Standartlarının Oluşumu ve Uygulanma Alanı. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 7(13), 139 – 153.
- Yücenurşen, M., Peker A. A., Apak İ. ve Polat Y. (2014). TMS 18 Hasılat Standardı Çerçevesinde Hasılatın Muhasebeleştirilmesi ve Özellik Arz Eden Durumlar. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(2), 1 – 8.

Kanunlar ve Standartlar

Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik (2006). BDDK. T.C. Resmi Gazete 26333, 01 Kasım 2006.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve. (2005). Kamu Gözetim Kurumu. Resmi Gazete 25702, 16 Mayıs 2005.

Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ (2007). BDDK. T.C. Resmi Gazete 26415 (M), 26 Ocak 2007.

Türkiye Muhasebe Standartları 1: Finansal Tabloların Sunuluşu (2005). Kamu Gözetim Kurumu. T.C. Resmi Gazete 25702, 16 Ocak 2005.

Türkiye Muhasebe Standartları 18: Hasılat (2005). Kamu Gözetim Kurumu. T.C. Resmi Gazete 26018, 09 Aralık 2005.

Türkiye Finansal Raporlama Standartları 15: Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat (2016). Kamu Gözetim Kurumu. T.C. Resmi Gazete 29826, 09 Eylül 2016.

Diğer Yayınlar

IFRS. (2019). *Analysis of the IFRS jurisdiction profiles*. www.ifrs.org (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2019)

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Oranları, (t.y.) : <http://www.dengeakademi.com/Files/Info/K.K.D.F%20Oranlar%C4%B1%202019.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2019).

Kamu Gözetim Kurumu. (2019). *TMS/TFRS*. Kamu Gözetim Kurumu. <http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/9182/TMS/TFRS-2019-Seti#> (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2019)

ÖZGEÇMİŞ

Merve GÜNEŞ DEMİRCİ, 1989 yılında İstanbul'un Şişli ilçesinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. 2007 yılında Sakarya Üniversitesi Kaynarca Seyfettin Selim Meslek Yüksekokulu'nda Muhasebe bölümünde ön lisans öğrenimine başlamış ve 2009 yılında ön lisans eğitimini tamamlayarak mezun olmuştur. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme bölümünde lisans öğrenimine başlamış ve 2013 yılında lisans eğitimini tamamlayarak mezun olmuştur. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başlamış ve eğitimine devam etmektedir.

Merve GÜNEŞ DEMİRCİ'nin yapmış olduğu bilimsel çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- Akpınar, S., **Güneş Demirci, M.** (2018). “Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Geçiş ve Yapılacak Kesintilerin Muhasebeleştirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 77. 137 – 146.
- Demirci, Ş.D., **Güneş Demirci, M.**, Özdemir Y. (2018). “Yükseköğretimde Verilen Türkiye Muhasebe Standartları Dersinin İçeriğinin İncelenmesi: Devlet Üniversiteleri Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17. UİK Özel Sayısı 441 – 458.